

Financuar nga
Bashkimi Evropian

DHUNA NDAJ GRAVE NË BALLKANIN PERËNDIMOR E NDËRMJETËSUAR NGA TEKNOLOGJIA

KURRIKULA RAJONALE KRAHASUESE
DHE PROGRAMI KATËRDITOR
I TRAJNIMIT ONLINE

2026.

Redaktore:

Biljana Stepanov

Për botuesin:

Veprorë Shehu

Botuesi:

MEDICA KOSOVA
Luigj Gurakuqi Nr. 39

Autoret:

Radmila Žigić
Veprorë Shehu
Danica Todorov
Biljana Stepanov

Hulumtuese/analiste:

Hristina Cvetinčanin Knežević (Serbi), Minja Damjanović (Bosnje dhe Hercegovinë),
Arbnore Shehu Bunjaku (Kosovë*), Elena Grozdanova (Maqedonia e Veriut),
Daklea Xinxo (Shqipëri) dhe Ervina Dabižinović (Mal i Zi)

Lektore:

Veprorë Shehu

Recenzente:

Nermina Jerković

Dizajni:

Aleksandra Milaković Radinović
Agencija o2

ISBN 978-9951-9327-0-7

Viti i botimit: 2026.

Shënim: Ky aktivitet/publikim realizohet/përgatitet nga Fondacioni LARA, Qendra për Mbështetjen e Grave dhe Medica Kosova në kuadër të programit „BE-ja për barazinë gjinore: fuqizimi ekonomik i grave dhe ndalimi i dhunës ndaj grave“, i cili financohet nga Bashkimi Evropian dhe zbatohet bashkërisht nga UN Women dhe UNDP. Qëndrimet e shprehura në këtë publikim janë të autorëve/eve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e UN Women, Kombeve të Bashkuara apo të ndonjë prej organizatave të tyre të ndërlidhura.

*Për Bashkimin Evropian, ky përcaktim nuk ndikon në qëndrimet mbi statusin dhe është në përputhje me Rezolutën 1244/1999 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së dhe mendimin e GJND-së mbi Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës. Për UN Women, referencat ndaj Kosovës do të kuptohen në kontekstin e Rezolutës 1244 (1999) të Këshillit të Sigurimit të OKB-së.

PËRMBAJTJA

LISTA E SHKURTESAVE	7
PROLOGU	9
HYRJE	12
Pse është e nevojshme kjo kurrikulë?	12
Si u zhvillua kurrikula?	13
Kujt i dedikohet kurrikula dhe çfarë duhet të prodhojë?	14
Struktura e dokumentit	15

PJESA I

KURRIKULA	
A. HYRJA DHE KONTEKSTI	17
A.1. KONCEPTET GJINORE, FORMAT E DHUNËS DHE DHUNA E NDËRMJETËSUAR NGA TEKNOLOGJIA SI PROBLEM STRUKTUROR	17
A.2. PREVALENCA E DHUNËS NDAJ GRAVE: VËSHTRIMI KRAHASUES I GJASHTË VENDEVE	19
A.3. SHËRBBIMET E SPECIALIZUARA TË MBËSHTETJES: VËSHTRIMI KRAHASUES I KAPACITETEVE	22
A.4. INDËRSEKSIONALITETI DHE GRUPET ME BARRIERA SHITESË	23
A.5. DHNT DHE VAZHDIMËSIA E DHUNËS ME BAZË GJINORE	25
B. KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE - DIMENSIONI NDËRKOMBËTAR	27
B.1. KONVENTA E KËSHILLIT TË EVROPËS PËR PARANDALIMIN DHE LUFTIMIN E DHUNËS NDAJ GRAVE DHE DHUNËS NË FAMILJE, REKOMANDIMI I PËRGJITHSHËM I GREVIO-S NUMËR 1, KONVENTA CEDAW DHE DIREKTIVA E BASHKIMIT EVROPIAN 2024/1385	27
C. KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE - DIMENSIONI KOMBËTAR	30
C.1. LIGJET, INSTITUCIONET DHE HENDEKU MIDIS LIGJIT DHE PRAKTIKËS	30
Serbia:	
korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia	31
Bosnja dhe Hercegovina:	
korniza ligjore kombëtare për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia	35
Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës	35
Republika Srpska	36
Distrikti i Bërçkos i BH-së	37
Shqipëria:	
korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia	38
Mali i Zi:	
korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia	39

Maqedonia e Veriut: korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia	41
Kosova*: korniza ligjore dhe institucionale për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia	43
C.2. SINTEZA KRAHASUESE PËRMBYLLËSE: SHKALLA E PAJTUESHMËRISË SË GJASHTË VENDEVE SIPAS FORMAVE KRYESORE TË DHNT-SË	45
D. TË DHËNAT DHE TRENDET	48
D.1. ÇFARË TREGOJNË TË DHËNAT DHE ÇFARË NA SHPËTON?	48
E. DHUNA ME BAZË GJINORE E NDËRMJETËSUAR NGA TEKNOLOGJIA	57
E.1. FORMAT, PËRMASAT, VAZHDIMËSIA ONLINE-OFFLINE DHE PËRGJIGJA E SISTEMIT	59
(a) Përgjigja institucionale: reaktive, e paspecializuar dhe shpeshherë viktimizuese dytësore	61
(b) Ngacmimi online dhe gjuha e urrejtjes me bazë gjinore	62
(c) Dhuna seksuale në mjedisin digjital	63
(d) Cenimi i sigurisë dhe privatësisë përmes teknologjisë	63
E.2. VLERËSIMI I RREZIKUT NGA VAZHDIMI, PËRSHKALLËZIMI DHE KALIMI NË FORMA TË TJERA TË DHUNËS	64
Çfarë duhet të përfshijë vlerësimi i rrezikut?	64
Instrumentet dhe qasjet	66
Vlerësimi i rrezikut si bazë e planit të mbrojtjes	69
I. PROCEDURAT E BRENDSHME TË ORGANIZATAVE PËR TRAJTIMIN E RAPORTIMEVE TË DHNT-SË	71
I.1. PROCEDURAT E BRENDSHME PËR PRANIMIN DHE TRAJTIMIN E RAPORTIMEVE	71
I.2. LIDHJA E PROCEDURAVE TË BRENDSHME ME STANDARDET NDËRKOMBËTARE DHE KORNIZËN RREGULLATORE	73
I.3. TETË KOMPONENTET E PROCEDURËS SË BRENDSHME PËR DHNT-NË	73
Komponenta 1: Pranimi i raportimit	73
Komponenta 2: Kontakti i parë me personin që ka mbijetuar DhNT-në	74
Komponenta 3: Evidentimi i rastit	74
Komponenta 4: Vlerësimi i rrezikut për rastet e DhNT-së	74
Komponenta 5: Hartimi i planit të sigurisë	75
Komponenta 6: Referimi në shërbime	76
Komponenta 7: Menaxhimi i rastit (Case Management)	76
Komponenta 8: Mbyllja e rastit	77
I.4. DOKUMENTET E DETYRUESHME QË ORGANIZATA DUHET T'I KETË	77
I.5. ÇËSHTJE TË VEÇANTA TË SIGURISË DIGJITALE PËR ORGANIZATAT	78
I.6. MJETET DIGJITALE PËR MBROJTJE DHE PËRDORIMI I TYRE NË OFRIMIN E MBËSHTETJES	79
F. ORGANIZATAT E SHOQËRISË CIVILE DHE PRAKTIKA E MBËSHTETJES	80
F.1. ROLI I ORGANIZATAVE TË SHOQËRISË CIVILE NË MBROJTJE DHE AVOKIM	80
F.2. PRAKTIKAT E MIRA QË MUND TË BARTEN OSE TË PËRSHTATEN	82

G.	FUSHATAT, NARRATIVAT PUBLIKE DHE DISKURSI ANTI-GJINOR	83
G.1.	FUSHATAT SI HAPËSIRË E DUKSHMËRISË DHE E RREZIKUT	83
G.2.	NARRATIVAT ANTI-GJINORE, DEZINFORMATAT DHE HAPËSIRA DIGJITALE	87
H.	ANALIZA E MANGËSIVE DHE REKOMANDIMET	90
H.1.	ANALIZA E MANGËSIVE	90
	Niveli normativ: „mangësitë“ në ligj që nuk janë të rastësishme	90
	Niveli institucional: dhuna e padukshme brenda sistemit të dukshëm	92
	Niveli i të dhënave: i padukshëm nuk do të thotë se është joekzistent	93
	Niveli kulturor-digjital: dhuna që normalizohet	94
	Emëruesi i përbashkët: sistem që mbetet prapa teknologjisë dhe dhunës	96
H.2.	REKOMANDIMET SIPAS AKTORËVE	97
	1. Për organet legjislative dhe ministritë e drejtësisë	97
	2. Për policinë, prokurorinë dhe gjykatat	97
	3. Për qendrat për punë sociale, institucionet shëndetësore dhe mekanizmat lokalë	97
	4. Për organizatat e shoqërisë civile	98
	5. Për mediat dhe platformat digjitale	98

PJESA II

PROGRAMI I TRAJNIMIT

A	PARIMET E PROGRAMIT	100
B	ORARI I PROGRAMIT KATËRDITOR ONLINE	102
C	MODULET E TRAJNIMIT DHE SHËNIMET METODOLOGJIKE	104
D	STUDIMET E RASTIT PËR PUNË NË GRUPE	106
E	ÇFARË MË TUTJE PAS TRAJNIMIT	107
F	REKOMANDIME PËR LEHTËSIMIN E PROGRAMIT ONLINE	108

LISTA E SHKURTESAVE

DHNT	Dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia
GREVIO	Grupi i Ekspertëve për Veprim kundër Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje / <i>Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence</i>
UNFPA	Fondi i Kombeve të Bashkuara për Popullsinë / <i>United Nations Population Fund</i>
CDT Europe	Qendra për Demokraci dhe Teknologji – Evropë / <i>Center for Democracy & Technology Europe</i>
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë / <i>Organization for Security and Co-operation in Europe — OSCE</i>
BH	Bosnja dhe Hercegovina
CeMI	Qendra për Monitorim dhe Hulumtim, Mali i Zi / <i>Centre for Monitoring and Research, Montenegro</i>
FBH	Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës
RS	Republika Srpska
DB BH	Distrikti i Bërçkos i Bosnjës dhe Hercegovinës
MKR	Mekanizmi i Koordinuar i Referimit i rasteve të dhunës në familje / <i>Coordinated Referral Mechanism for Domestic Violence</i> ; mekanizmi lokal shumësektorial në Shqipëri për veprimin e koordinuar të institucioneve dhe shërbimeve në rastet e dhunës në familje.
EFLAS	Zgjerimi i Shërbimeve të Ndihmës Juridike Falas për Gratë dhe Burrat në Shqipëri / <i>Expanding Free Legal Aid Services for Women and Men in Albania</i>
AWEN	Rrjeti i Fuqizimit të Grave Shqiptare / <i>Albanian Women's Empowerment Network</i>
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara / <i>United Nations</i>
KiE	Këshilli i Evropës / <i>Council of Europe</i>
Konventa CEDAW	Konventa mbi eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave / <i>Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women</i>
KP	Kodi penal
NCII	Ndarja jokonsensuale e imazheve intime / <i>non-consensual intimate images/imagery</i>
TIK	Teknologjia e informacionit dhe e komunikimit
MBP	Ministria e Punëve të Brendshme
BIRN	Rrjeti Ballkanik i Gazetarisë Hulumtuese / <i>Balkan Investigative Reporting Network</i>
SHARE	Fondacioni SHARE

LGBTIQ+	lezbike, gej, biseksualët, transgjinatorët, ndërseksualët, kuerët, si dhe personat e tjerë, identiteti seksual, identiteti gjinor, shprehja gjinore ose karakteristikat seksuale të të cilëve devijojnë nga modelet heteronormative dhe cisnormative
DA	Vlerësimi i Rrezikut / <i>Danger Assessment</i> ; instrument për vlerësimin e rrezikut nga vdekja dhe dhuna e rëndë në rastet e dhunës në marrëdhëniet intime partnere
CAADA-DASH	Lista për identifikimin e rrezikut në rastet e dhunës në familje, përndjekjes dhe dhunës së bazuar në të ashtuquajturin „nder” / <i>Co-ordinated Action Against Domestic Abuse – Domestic Abuse, Stalking and Honour-Based Violence Risk Identification Checklist</i>
MARAC	Konferenca shumësektoriale për vlerësimin e rrezikut / <i>Multi-Agency Risk Assessment Conference (MARAC)</i>
IASC	Komiteti Ndërinstitucional i Përhershëm / <i>Inter-Agency Standing Committee</i>
UNICEF	Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët / <i>United Nations Children's Fund</i>
UNHCR	Komisioneri i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatë / <i>United Nations High Commissioner for Refugees</i>
OSHC	Organizata të Shoqërisë Civile
AWC	Qendra Autonome e Grave
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim / <i>United Nations Development Programme</i>

PROLOGU

„Dhuna ndaj grave nuk është pasojë e rënies së normave shoqërore. Ajo është pasojë e funksionimit të tyre të përsosur.”

bell hooks*, *Feminist Theory: From Margin to Center*, 1984.

Ka diçka që feminizmi e di prej kohësh, e të cilën diskursi kryesor mbi dhunën ndaj grave e rizbulon vazhdimisht sikur po e dëgjon për herë të parë: dhuna nuk është ekscesive. Ajo është e rregullt. Nuk është devijim nga rendi normal i gjërave. Ajo është një nga mekanizmat përmes të cilëve ky rend mbahet në këmbë.

Kjo tezë nuk është pesimiste. Është një diagnozë nga e cila buron një grup krejtësisht tjetër pyetjesh nga ato që shtrohen zakonisht. Jo: si ta ndaloni një individ të dhunshëm? Por: cilat struktura i japin leje për sjellje të dhunshme? Jo: pse viktimat nuk e raportojnë? Por: çfarë bëri sistemi që raportimi të jetë i mundur, i sigurt dhe t’ia vlente? Jo: si t’i mbrohen gratë? Por: kush e përcakton se çfarë do të thotë mbrojtje dhe përvoja e kujt është matës i këtij përkufizimi?

Ky ndryshim i perspektivës nuk është vetëm metodologjik. Është edhe politik. Dhe pikërisht për këtë arsye, teoria feministe, nga Simone de Beauvoir deri tek Bell Hooks, nga Audre Lorde deri tek Sara Ahmed, ka këmbëngulur në diçka që diskursi akademik shpesh e anashkalon: në faktin se dija nuk është neutrale, se çështja e dijes është gjithmonë edhe çështje e pushtetit dhe se ajo që ne e konsiderojmë të dukshme përcakton atë që e konsiderojmë si problem që ia vlen të zgjidhet.

Sot, kjo tezë përballlet me një sfidë të re, specifike. Hapësira digjitale ka hapur një çështje, të cilën teoria feministe nuk e ka parashikuar plotësisht. Jo sepse nuk ka mundur, por sepse shpejtësia me të cilën teknologjia hyri në jetën e përditshme tejkaloi kapacitetin e sistemeve normative dhe institucionale për ta kuptuar atë si një fushë të re të marrëdhënieve gjinore të pushtetit. Donna Haraway, që në vitin 1985, paralajmëronte se teknologjia nuk është neutrale, por se në të janë të shkruara marrëdhëniet që e krijuan atë. Megjithatë, madje as vizioni i saj për kiborgun si një vend i rezistencës hibride nuk e parashikoi algoritmin i cili për dhjetë sekonda mund të shpërndajë përmbajtje intime jokonsensuale tek miliona përdorues, duke mbetur njëkohësisht jashtë mundësive të çdo sistemi juridik.

Ajo që sot quhet dhunë e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk është një lloj i ri i dhunës. Është dhunë e vjetër me një infrastrukturë të re që i jep trajta të cilat e bëjnë cilësisht ndryshe nga gjithçka që kemi njohur më parë. Është e pakohë: përmbajtja e publikuar një herë mbetet e disponueshme për vite me radhë. Është e pahapësirë: zhvillohet në mënyrë të njëkohshme në të gjitha hapësirat ku gruaja ekziston – profesionale, familjare, shoqërore. Është e pakapshme: kryerësi mund të jetë anonim, platforma jashtë juridiksionit, algoritmi pa kryerës. Dhe ndoshta më e vështira, ajo që zhbën dëshminë e vetë: kur viktimat përshkruan një vit terrori digjital, institucioni mund të përgjigjet se „nuk ka prova për rrezik të drejtpërdrejtë fizik” dhe ajo fjali, në kuadrin ligjor ekzistues, nuk ka pse të jetë e pasaktë.

Pikërisht këtu qëndron ajo që filozofja Miranda Fricker e ka quajtur *padrejtësi epistemike*, një lloj specifik i padrejtësisë që nuk u bëhet trupave, por dijes. Kur viktimat flet për përvojën e saj dhe institucioni nuk e njeh atë përvojë si legjitime, asaj nuk i jepet thjesht një përgjigje e gabuar. Asaj i hiqet statusi i dëshmitares së jetës së saj. Ajo bëhet një burim i pabesueshëm informacioni për vuajtjen e saj. Kjo nuk është një pasojë dytësore e një përgjigjeje të dobët institucionale. Ky është mekanizmi qendror me të cilin dhuna në hapësirën fizike dhe atë digjitale riprodhohet dhe natyralizohet në mënyrë të barabartë.

Judith Butler do të thoshte se çdo trup që i ekspozohet rrezikut të dhunës, bëhet i dukshëm si trup – si diçka e cenueshme, e lokalizuar, e ekspozuar. Hapësira digjitale e ndryshon këtë ekuacion në mënyrë radikale: trupi i sulmuar mbetet fizikisht i paprekshëm, por cenueshmëria e tij bëhet globalisht e dukshme dhe e disponueshme. Dhuna ushtrohet ndaj pranisë së saj në hapësirën publike dhe atë digjitale, pasojat e së cilës i bart personi. Vetë

fakti që një grua ekziston në hapësirën publike dhe atë digjitale është ai që e shndërron atë në shënjestër. Sistemi që nuk mund të procesojë sulmin ndaj pranisë, që kërkon mavijosje aty ku ekzistojnë vetëm pamje nga ekrani, nuk është një sistem që ka mbetur prapa teknologjisë. Ai është një sistem që vazhdon ta përkufizojë realitetin në përputhje me rendin e vjetër që përcakton se vuajtja e kujt ka rëndësi.

Në zemër të të gjithave qëndron pyetja që filozofia feministe e shtron që nga zanafilla e saj: *kush ka të drejtë ta përkufizojë realitetin?*

Sara Ahmed flet për feminizmin si për një *orientim* drejt asaj që zakonisht i kthehen shpinat. Zbatimi i këtij orientimi në hapësirën digjitale nënkupton refuzimin e një prej ndarjeve më të qëndrueshme që na ofron sistemi: ndarjen midis reales dhe virtuale. Virtuale nuk është dhimbja. Virtuale nuk është frika. Virtuale nuk është humbja e punës, tërheqja nga hapësira publike, izolimi, depresioni. Virtuale është vetëm supozimi se ekrani bën dallimin midis dhunës që ka rëndësi dhe dhunës që nuk ka rëndësi. Ndërsa ky supozim nuk është i pafajshëm, përkundrazi, u shërben atyre që u konvenon t'i lënë pa përgjigje forma të caktuara të dhunës.

Kjo kurrikulë nuk ofron përgjigje përfundimtare, por niset nga supozimi se aktivistet dhe ekspertet që e përdorin atë, janë vetë bartëse të njohurive – njohurive të ndërtuara në praktikë, në biseda me të mbijetuarat, në konflikte me një sistem që nuk reagon.

Ajo çfarë ky prolog synon të hapë nuk është përmbajtja që vijon.

Kjo është pyetja që secila prej nesh e sjell në dhomë: Cili është çmimi i heshtjes – *institucionale, publike, por edhe heshtjes sonë personale?* Ku kemi mësuar ne vetë se një lloj i caktuar i dhunës është normal, privat apo jo mjaftueshëm serioz për t'u emërtuar? Dhe çfarë do të ndryshonte nëse do të refuzonim të jetonim në atë që është e pranueshme dhe të fillonim të jetonim në atë që është e vërtetë?

Biseda fillon këtu.

Biljana Stepanov
redaktore

HYRJE

Pse është e nevojshme kjo kurrikulë?

Dhuna ndaj grave nuk është një rrethanë tragjike individuale, por një problem strukturor shoqëror i rrënjësuar në pabarazinë gjinore, normat patriarkale, varësinë ekonomike, shpërndarjen e pabarabartë të pushtetit dhe praktikatat institucionale të cilat jo rrallëherë dështojnë të ofrojnë mbrojtje të mbyllur në kohë dhe efektive.

Digjitalizimi i përshpejtuar ka sjellë një dimension të ri, po aq serioz të dhunës. *Dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia*¹ përfshin forma të dhunës që kryhen, mundësohen, përforcohen ose zgjaten përmes përdorimit të teknologjive digjitale, internetit, telefonave celularë, rrjeteve sociale, aplikacioneve për komunikim, pajisjeve të gjurmimit, inteligjencës artificiale

¹ Në literaturë, në politikat publike dhe në praktikën institucionale nuk ekziston një terminologji plotësisht e njëtrajtshme për të shënuar dhunën që kryhet, mundësohet apo përforcohet përmes përdorimit të teknologjive të informacionit dhe komunikimit. Përveç termit **dhunë e ndërmjetësuar nga teknologjia**, i cili thekson rolin e teknologjisë si mjet, hapësirë ose mekanizëm i dhunës, në përdorim shfaqen edhe shprehjet **dhunë e lehtësuar nga teknologjia**, **dhunë digjitale**, **dhunë online**, **dhunë kibernetike**, si dhe terma më të ngushtë si **dhunë digjitale me bazë gjinore**, **ngacmim seksual online**, **përndjekje digjitale ose keqpërdorim i përmbajtjes intime**.

Këto terma përdoren shpesh si sinonime të pjesshme, por nuk përfshijnë gjithmonë të njëjtin shtrirje të dukurive. Shprehja **dhunë digjitale** më së shpeshti i referohet dhunës që ndodh në hapësirën digjitale, ndërsa „dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia“ përfshin më gjerësisht edhe situatat ku teknologjia përdoret për mbikëqyrje, kontroll, kërcënime, shpërndarje të përmbajtjes, gjurmim të vendndodhjes ose zgjatje të dhunës përmes kontaktit të drejtpërdrejtë fizik. Prandaj, përcaktimi në këtë dokument për termin **dhunë e ndërmjetësuar nga teknologjia** bazohet në nevojën për të përfshirë një spektër më të gjerë veprimesh dhe kontekstesh në të cilat teknologjia nuk është vetëm vendi i kryerjes së dhunës, por edhe mjet i organizimit, intensifikimit dhe veprimit të saj të zgjatur.

Në të njëjtën kohë, duke pasur parasysh se në dokumentet përkatëse ndërkombëtare dhe në praktikatat kombëtare përdoren shprehje të ndryshme, në tekst mund të shfaqen edhe terma të tjerë kur i referohemi burimeve konkrete, dokumenteve institucionale ose formave specifike të dhunës. Në këtë kuptim, dallimet terminologjike nuk duhet të kuptohen si koncepte thelbësisht të ndryshme, por si një pasqyrim i zhvillimit të kësaj fushe dhe i përpjekjeve për të përshkruar më saktë format e ndryshme të dhunës ndaj grave dhe dhunës me bazë gjinore në mjedisin digjital dhe të ndërmjetësuar nga teknologjia.

ose teknologjive të tjera bashkëkohore të informacionit dhe komunikimit. Këto forma përfshijnë shpërndarjen e përmbajtjeve intime pa pëlqim, shantazhin me përmbajtje intime, përndjekjen kibernetike, kontrollin digjital në marrëdhëniet partnere, doksimin, ngacmimin e koordinuar online, gjuhën e urrejtjes të seksualizuar dhe përmbajtjen seksuale sintetike të gjeneruar nga inteligjenca artificiale.

Dokumentet analitike kombëtare mbi DHNT për Serbinë, Maqedoninë e Veriut, Kosovën*, Shqipërinë, Bosnjën e Hercegovinën dhe Malin e Zi, të hartuara gjatë përgatitjes së kësaj kurrikule, tregojnë për të njëjtat modele në rajon: nivel të lartë të mosraportimit, zbatim të pabarabartë të ligjit, shërbime të specializuara të pamjaftueshme në raport me numrin dhe nevojat e viktimave, si dhe përgjigje institucionale që ndonjëherë çojnë në viktimizimin dytësor të grave.

Të dhënat ndriçojnë përmasat e problemit: sipas hulumtimit të UN Women, çdo i katërti person në Serbi ka përjetuar ndonjë formë të dhunës me bazë gjinore të kryer përmes teknologjisë, ku gratë dhe vajzat janë në mënyrë joproportionale më të ekspozuara; në Maqedoninë e Veriut, 58% e vajzave dhe grave të reja kanë raportuar ekspozim ndaj dhunës me bazë gjinore në hapësirën digjitale; në Kosovë* 43,3% e grave kanë përjetuar dhunë të ndërmjetësuar nga teknologjia; në Shqipëri 41% e grave mbi moshën 18 vjeç kanë pasur një përvojë të tillë; në Bosnjë e Hercegovinë 60% e thirrjeve në linjat SOS në mostrën e analizuar kanë qenë të lidhura me dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia; në Malin e Zi, organizatat e shoqërisë civile dhe monitorimi i hapësirës publike regjistrojnë sulme sistematike ndaj politikanëve, gazetarëve dhe aktivistëve.

Kjo kurrikulë është konceptuar si një mjet praktik. Qëllimi i saj nuk është thjesht transferimi i dijes, por aftësimi i pjesëmarrëseve që pas trajnimit të dinë se si t'i identifikojnë format e dhunës DHNT, të vlerësojnë rrezikun e vazhdimit dhe intensifikimit të saj, të dokumentojnë në mënyrë të sigurt provat digjitale, t'i orientojnë viktimat drejt shërbimeve përkatëse, të reagojnë në situata urgjente institucionale, të shmangin viktimizimin dytësor dhe t'i përdorin të dhënat e mbledhura për avokimin e ndryshimeve në legjislacion, protokolle dhe praktikë.

Si u zhvillua kurrikula?

Kjo kurrikulë ka lindur nga praktika, dhe jo nga teoria. Baza fillestare nuk ishin rishikimet e literaturës akademike, por dokumentet analitike kombëtare të përgatitura nga studiueset nga Serbia, Bosnja e Hercegovina, Mali i Zi, Kosova*, Shqipëria dhe Maqedonia e Veriut – secila me njohuri për kontekstin institucional, kuadrin ligjor, punën e organizatave të shoqërisë civile

dhe përvojat e grave që kanë mbijetuar dhunën në mjedisin e tyre. Këto dokumente nuk u krijuan paralelisht dhe në mënyrë të izoluar, por në dialog përgjatë gjithë procesit, duke shkëmbyer gjetjet, duke identifikuar modele të përbashkëta dhe duke vërejtur specifika që për një vend mund të ishin të padukshme pa një vështrim nga jashtë.

Një qasje e tillë ishte zgjedhur qëllimisht. Është nisur nga bindja se një kurrikulë rajonale duhet të pasqyrojë realitetet rajonale, se kuadri normativ që vlen në Federatën e Bosnjës dhe Hercegovinës nuk është i njëjtë me atë në Serbi apo në Maqedoninë e Veriut, se përvoja e një gruaje nga komunitetet pakicë në Kosovë* nuk është identike me përvojën e një aktivisteje në Malin e Zi dhe në Shqipëri, dhe se çdo vend ka diçka që mund t'u ofrojë të tjerëve si shembull, paralajmërim apo inspirim. Prandaj, të dhënat dhe rekomandimet në kurrikulë janë gjithmonë konkrete dhe të orientuara, e jo parime abstrakte që mund të ishin shkruar për cilindo rajon të botës.

Metodologjia e zhvillimit të kurrikulës është e harmonizuar me standardet ndërkombëtare, në radhë të parë me Rekomandimin e Përgjithshëm Nr. 1 të GREVIO-s mbi dimensionin digjital të dhunës, me Konventën e Stambollit dhe me Direktivën e BE-së 2024/1385. Aty ku kuadri ndërkombëtar ishte i pamjaftueshëm për sa i përket DHNT-së, jemi mbështetur në Fjalorin e UNFPA-së mbi dhunën me bazë gjinore të kryer përmes teknologjisë dhe në analizat e CDT Europe mbi kuadrin rregullator të BE-së, të publikuara në periudhën dhjetor 2025 – mars 2026.

Rezultati që mbani në duar nuk është një dokument i përfunduar, por një mjet i gjallë që duhet t'i përshtatet kontekstit lokal, të plotësohet me të dhëna të reja dhe të zhvillohet përmes shkëmbimit të përvojave gjatë vetë trajnimit. Pjesëmarrëset nuk janë pranuese pasive të kësaj përmbajtjeje: ato sjellin përvojën e tyre nga puna me të mbijetuarat, nga institucionet dhe nga komunitetet, dhe pikërisht kjo duhet të nxisë shkëmbimin si pjesë e procesit të të mësuarit që kjo kurrikulë synon të mundësojë.

Kujt i dedikohet kurrikula dhe çfarë duhet të prodhojë?

Kurrikula u dedikohet në radhë të parë aktivisteve dhe ekspertëve që punojnë në organizatat e shoqërisë civile për të drejtat e grave në hapësirën e Ballkanit Perëndimor. Po ashtu, ajo mund t'u shërbejë profesionalistëve dhe profesionalisteve nga institucionet që trajtojnë rastet e dhunës ndaj grave: policisë, prokurorive, gjykatave, qendrave për punë sociale, institucioneve shëndetësore, trupave koordinues lokale, shkollave dhe shërbimeve të tjera që bien në kontakt me viktimat.

Pas përfundimit të trajnimit, secila pjesëmarrëse do të ketë rezultate konkrete: hartën e rrugëve lokale dhe kombëtare të referimit;² listën bazë për vlerësimin e rrezikut digjital dhe fizik; vlerësimin dhe planin e hapave për mbështetjen e viktimës; modelin e ruajtjes së sigurt dhe të përcjelljes së provave dighitale; si dhe projekt-propozimin e një mesazhi apo iniciative avokimi që organizata mund ta zhvillojë pas trajnimit.

Struktura e dokumentit

Dokumenti është i ndarë në dy pjesë. Pjesa e parë përmban kurrikulën analitike-krahasuese: *hyrjen dhe kontekstin (A), standardet ndërkombëtare (B), kornizat normative dhe institucionale kombëtare (C), të dhënat dhe trendet (D), format e DHNT-së dhe vlerësimin e rrezikut (E), praktikën e organizatave të shoqërisë civile (F), fushatat dhe narrativat (G), analizën e zbrazëtirave dhe rekomandimet (H), si dhe një kapitull të veçantë mbi procedurat e brendshme të organizatave (I).* Pjesa e dytë përmban programin katërditor të trajnimit.

Në dokument përdoret termi „dhunë e ndërmjetësuar nga teknologjia” (DHNT), i cili i përgjigjet shprehjes angleze *technology-facilitated violence (TFV)*. Tipologjia e formave të DHNT-së bazohet në *Fjalorin e dhunës me bazë gjinore të kryer përmes teknologjisë (UNFPA, 2022),³ një kornizë referuese e standardizuar dhe e përshtatur për kontekstin e Ballkanit Perëndimor*. Kosova* shënohet me një yll në përputhje me Rezolutën 1244 të OKB-së dhe qëndrimin e UNMIK-ut.⁴

Kurrikula bazohet në gjashtë dokumente analitike kombëtare dhe në tri analiza të CDT Europe (Center for Democracy and Technology) mbi kornizën rregullatore të BE-së për DHNT-në: *analizën mbi harmonizimin e kornizës ligjore,⁵ analizën mbi imazhet e abuzimit të gjeneruara nga IA (inteligjenca artificiale)⁶ dhe analizën mbi dhunën me bazë gjinore në platformat pornografike, të publikuara në periudhën dhjetor 2025 – mars 2026.⁷*

2 Mekanizmat e referimit në sistemin e mbrojtjes nga dhuna përfaqësojnë një rrjet multisektorial dhe procedura të përcaktuara saktë sipas të cilave organet shtetërore (policia, prokuroria, gjykatat), institucionet shëndetësore, arsimore dhe të mbrojtjes sociale veprojnë dhe shkëmbejnë informacione ndërmjet vete për ndalimin urgjent të dhunës dhe ofrimin e mbështetjes për viktimën.

3 E disponueshme në: <https://serbia.unfpa.org/sr/publications/pojmovnik-rodno-zasnovanog-nasilja-posredstvom-tehnologije>

4 For the European Union, this designation is without prejudice to positions on status and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence. For UN Women, references to Kosovo shall be understood to be in the context of UN Security Council Resolution 1244 (1999).

5 Allen, Asha. Building an Harmonised Legal Framework to Address Tech-Facilitated Gender-Based Violence. CDT Europe, Janar 2026. <https://cdt.org/wp-content/uploads/2026/01/Building-an-Harmonised-Legal-Framework-to-Address-Tech-Facilitated-Gender-Based-Violence.pdf>

6 Seck, Marie dhe Maier, Magdalena. From Risk Mitigation to App Bans: Assessing EU Legislation Potential to Combat AI-generated Image Abuse. CDT Europe, Mars 2026. <https://cdt.org/wp-content/uploads/2026/03/Brief-on-Deepfakes.pdf>

7 Seck, Marie (me kontributin e D. Klotsonis). Gender-Based Violence on Pornographic Platforms: A Gendered Reading of DSA Risk Assessment Reports. CDT Europe, Dhjetor 2025. <https://cdt.org/wp-content/uploads/2025/12/Brief-on-Porn-Platforms-RA.pdf>

PJESA1

KURRIKULA

Rishikimi analitik-krahasues i dhunës
ndaj grave dhe dhunës së ndërmjetësuar
nga teknologjia në Ballkanin Perëndimor

- A. HYRJA DHE KONTEKSTI
- B. KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE -
DIMENSIONI NDËRKOMBËTAR
- C. KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE -
DIMENSIONI KOMBËTAR
- D. TË DHËNAT DHE TRENDET

A. HYRJA DHE KONTEKSTI

A.1. Konceptet gjinore, format e dhunës dhe dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia si problem strukturor

Dhuna ndaj grave është një nga format më të rënda dhe më të përhapura të shkeljes së të drejtave të njeriut dhe një mekanizëm kyç me të cilin gratë mbahen në një pozitë të nënshtuar. Sipas Konventës së Stambollit, kjo përfshin të gjitha veprimet e dhunës me bazë gjinore që shkaktojnë dëm fizik, seksual, psikologjik ose ekonomik, përfshirë kërcënimet, shtrëngimin dhe privimin e lirisë, në jetën private dhe publike.⁸ Në këtë manual, në vend të shprehjes „dhunë mbi gratë” do të përdoret formulimi „dhunë ndaj grave”, i cili gradualisht është bërë dominues në teorinë feministe dhe në dokumentet juridike ndërkombëtare, përfshirë Konventën e Stambollit. Ky formulim e mbart më lehtë kornizën gjinore; dhuna nuk është e drejtuar rastësisht ndaj grave, por është e përcaktuar në mënyrë strukturore nga pabarazitë gjinore. Ai emërton edhe marrëdhënien, jo vetëm aktin. Formulimi „dhunë mbi gratë” është përdorur më gjatë dhe e përshkruan gruan si një objekt pasiv: dikush ushtron dhunë mbi të. Ky formulim është përshkruar dhe nuk thotë asgjë se pse ndodh dhuna, kush e ushtron atë dhe çfarë marrëdhënie pushteti qëndron pas saj. Prandaj, ai është neutral në një mënyrë që, në këtë kontekst, nuk është domosdoshmërisht përparësi; ai nuk emërton as strukturën e as shkakun, ndaj është më e përshtatshme të përdoret shprehja

⁸ Konventa e Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje (Konventa e Stambollit, CETS 210). Strazburg: Këshilli i Evropës, 2011.

„dhunë ndaj grave“, e cila e përcakton më mirë bazën e saj gjinore dhe sistematike.⁹

Pabarazia gjinore si shkak strukturor i dhunës: gjinia i referohet roleve dhe normave të ndërtuara shoqërisht që u atribuohen personave në bazë të seksit. Pabarazia gjinore nënkupton shpërndarjen e pabarabartë të pushtetit, burimeve dhe vlerave ndërmjet grave dhe burrave dhe përfaqëson një shkak strukturor të dhunës ndaj grave. Stereotipat gjinorë e vështirësojnë raportimin e dhunës, zvogëlojnë përgjegjësinë e kryesve dhe krijojnë një klimë tolerance. Në hapësirën digjitale, këta stereotipa jo vetëm që riprodhohen, por edhe përforcohen më tej nga algoritmet që promovojnë përmbajtje mizogjene dhe seksiste.¹⁰

Ndërseksionaliteti: gratë janë të ekspozuara ndaj formave të shumfishta dhe të ndërthurura të diskriminimit, në bazë të përkatësisë etnike, klasës, moshës, aftësisë së kufizuar, orientimit seksual dhe identitetit gjinor. Rekomandimi i Përgjithshëm Nr. 1 i GREVIO-s thekson veçanërisht se dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia (DHNT) mund të jetë veçanërisht intensive për gratë e ekspozuara ndaj formave të kryqëzuara të diskriminimit.¹¹

Në të gjashtë vendet, analiza ka treguar se dhuna ndaj grave është e lidhur me marrëdhëniet historikisht të pabarabarta të pushtetit ndërmjet grave dhe burrave. Gjinia, për dallim nga seksi biologjik, shënon rolet, pritshmëritë, normat dhe marrëdhëniet e pushtetit të ndërtuara shoqërisht. Këto marrëdhënie riprodhohen përmes familjes, arsimit, mediave, institucioneve, fjalës publike dhe platformave digjitale. Prandaj, dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk duhet të shihet si një „problem i izoluar i internetit“, por si një zgjatim digjital i të njëjtave modele të kontrollit, përluljes, seksualizimit dhe përjashtimit të grave nga jeta publike dhe private.

Të dhënat tregojnë se në të gjashtë vendet stereotipat gjinorë luajnë një rol qendror në natyralizimin e dhunës dhe në vështirësimin e raportimit. Në

9 Teoria feministe dhe dokumentet ndërkombëtare përcaktohen për shprehjen „dhunë ndaj grave“ për disa arsye që janë të ndërlidhura me njëra-tjetrën. Së pari, „dhuna ndaj grave“ pasqyron më mirë idenë se dhuna është e përcaktuar mbi baza gjinore, se ajo nuk u ndodh grave si qenie biologjike, por grave si një kategori shoqërore e ekspozuar ndaj formave specifike të dominimit dhe kontrollit. Ky është një dallim thelbësor: „dhuna mbi gratë“ mund të jetë një rastësi fatkeqe ose një dukuri pa shkak të dukshëm, ndërsa „dhuna ndaj grave“ është gjithmonë një manifestim i marrëdhënieve të pabarabarta të pushtetit ndërmjet grave dhe burrave, ashtu siç e përcakton Konventa e Stambollit në nenin 3(a). Së dyti, „dhuna ndaj grave“ semantizohet hap hapësirë për subjektivitetin e viktimës; gruaja nuk është thjesht një objekt pasiv i dhunës, por një person ndaj të cilit dikush sillet në mënyrë aktive dhe të qëllimshme në një formë të caktuar të dhunshme. Në qasjet feministe që theksojnë agjencinë e të mbijetuarave, dhe jo viktimizimin e tyre, kjo ka një rëndësi praktike për punën me gratë që kanë përjetuar dhunë. Së treti, formulimi „ndaj“ zgjerohet më lehtë në format kontekstuale dhe sistematike të dhunës që nuk janë vetëm fizike – si dhuna institucionale, dhuna ekonomike, dhuna simbolike – sepse këto forma nuk kanë gjithmonë një kryes të dallueshëm qartë që kryen dëgjim mbi viktimën, por sigurisht që ekziston një drejtim sistemik ndaj grave si grup. Lëvizja aktiviste, megjithatë, është e ndarë për këtë çështje në gjuhën e përditshme. Shumë aktiviste, veçanërisht të gjeneratave të vjetra, vazhdojnë të përdorin formulimin „dhunë mbi gratë“ si një formulim që është më i kuptueshëm për publikun e gjerë dhe që mbart një kuptim të ndërtuar prej dekadash në diskursin popullor. Një rrymë e tretë në teorinë feministe, veçanërisht ajo në ndikimin e analizës interseksionale, paralajmëron se të dy formulimet mund të jenë problematike nëse gratë trajtohen si një grup homogjen. „Dhuna ndaj grave“ si një kategori e përgjithshme mund të megjullojë dallimet në përvojat e grave, grave me aftësi të kufizuara, lezbikeve dhe grave transrodore, të cilat e përjetojnë dhunën në kryqëzimin e gjinisë me format e tjera të diskriminimit. Nga kjo perspektivë nuk mjafton as „mbi“ e as „ndaj“, por nevojitet edhe „ndaj grave dhe vajzave në të gjithë diversitetin e tyre“, që është një formulim që po shfaqet gjithnjë e më shumë në dokumentet e OKB-së pas vitit 2015. Formulimi „dhunë mbi gratë“ shfaqet në citimet e dokumenteve ose ligjeve më të vjetra, gjë që është një dallim terminologjik pa gjykim vlerësues, pasi të dyja kanë përdorim legjitim në kontekste të ndryshme.

10 Konventa e Stambollit, 2011; Milivojević, Angjela. 2024. Dhuna digjitale me bazë gjinore në Serbi: rishikim i trendeve. Beograd: Fondacioni SHARE.

11 GREVIO, *General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women*, Council of Europe, Strasbourg, 2021, miratuar më 20 Tetor 2021.

Serbi, stereotipat gjinorë e vështirësojnë raportimin e dhunës, zvogëlojnë përgjegjësinë e kryesve dhe krijojnë një klimë tolerance, ndërsa në hapësirën digjitale të njëjtët stereotipa përforcohen nga algoritmet dhe përmbajtjet që natyralizojnë mizogjininë dhe dhunën e seksualizuar; në Maqedoninë e Veriut, stereotipat gjinorë arsyetojnë kontrollin e burrave mbi gratë dhe e paraqesin dhunën si një „çështje private“, ndërsa hulumtimet tregojnë se kërcënimet online, përçmimi dhe sulmet e seksualizuara shpesh vazhdojnë edhe pas ndërprerjes së marrëdhënies partnere; shoqëria në Kosovë* ushqen norma patriarkale dhe konceptin e „nderit të familjes“, me praktika të dokumentuara të „pajtimit“ që i japin përparësi unitetit të familjes mbi sigurinë e viktimës, ku varësia ekonomike dhe frika nga stigma ndikojnë në mosraportimin e dhunës, ndërsa gratë nga komunitetet pakicë përballen shtesë me barriera gjuhësore dhe qasje të kufizuara në shërbime; në Shqipëri është e pranishme kultura e fajësimit të viktimës, ku stigma dhe varësia nga kapacitetet lokale ndikojnë që gratë të mos marrin mbrojtje të njëtrajtshme, ndërsa dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia është e lidhur ngushtë me dhunën në marrëdhëniet partnere, shantazhet me përmbajtje intime dhe sulmet ndaj reputacionit të viktimës; në Bosnjë e Hercegovinë: shoqëria është ende e shënjuar nga norma të thella patriarkale, varësia ekonomike e grave dhe fragmentimi institucional, ndërsa rasti i transmetimit të një femicidi drejtpërdrejt në Instagram në Gradačac tregon se si hapësira online mund të bëhet pjesë e eskalimit të dhunës dhe viktimizimit publik; njëkohësisht në Malin e Zi, si një shoqëri e vogël dhe fuqishëm e ndërlidhur, sulmet online kalojnë lehtësisht në stigmatizim profesional dhe privat, ndërsa monitorimi i organizatave të shoqërisë civile tregon se politikanet, gazetaret dhe aktivistët janë të ekspozuara ndaj gjuhës së urrejtjes mizogjene, fyerjeve të seksualizuara, fushatave të koordinuara dhe presionit për t'u tërhequr nga hapësira publike.

Analiza rajonale e BIRN-it mbi përmbajtjen¹² në platformën TikTok në tetë vende të Ballkanit ka dokumentuar praninë e përmbajtjes mizogjene dhe të dhunshme që natyralizon dhunën me bazë gjinore. Kjo gjetje është e rëndësishme për kurrikulën sepse tregon se platformat nuk janë një hapësirë neutrale: mënyra e shpërndarjes së përmbajtjes, promovimi algoritmik dhe përgjigjja e ngadaltë ndaj raportimeve mund ta përforcojnë edhe më tej dëmin.

A.2. Prevalenca e dhunës ndaj grave: vështrimi krahasues i gjashtë vendeve

Hulumtimet e shpeshtësisë së dhunës/prevalencës, ndonëse metodologjike të pakrahasueshme, tregojnë një model të përbashkët të përhapjes së lartë të dhunës në mbarë rajonin.

12 E disponueshme në: <https://balkaninsight.com/2024/03/06/tiktok-used-across-balkans-to-slutshame-women-and-girls/bi/>

Në Bosnjë e Hercegovinë, një studim i vitit 2013 ka konstatuar se çdo e dyta grua ka përjetuar ndonjë formë të dhunës pas mbushjes së moshës 15-vjeçare.¹³ Hulumtimi i OSBE-së i vitit 2019 tregon se 48% e grave kanë përjetuar ndonjë formë të dhunës gjatë jetës së tyre, ndërsa 19% gjatë vitit të fundit.¹⁴ DHNT-ja në Bosnjë e Hercegovinë erdhi në fokus më të gjerë pas pandemisë COVID-19, por të dhënat gjithëpërfshirëse kombëtare mbi prevalencën ende nuk ekzistojnë. Në Shqipëri, hulumtimi kombëtar i vitit 2018 (një mostër prej 3,443 grash) shënon se 52,9% e grave kanë përjetuar të paktën një formë të dhunës gjatë jetës, 47% dhunë nga partneri, 18,1% ngacmim seksual dhe 12,6% përndjekje.¹⁵ Sipas të dhënave të UN Women për vitin 2025, 41% e grave mbi moshën 18 vjeç kanë përjetuar të paktën një formë të DHNT-së, ku më të ekspozuara janë gratë e reja të moshës 18–24 vjeç.¹⁶ Në Maqedoninë e Veriut, 45% e grave kanë përjetuar dhunë nga partneri pas mbushjes së moshës 15-vjeçare; prej tyre, 45% kanë qenë të abuzuara edhe përmes teknologjisë, ndërsa 48% raportojnë se abuzimi ka vazhduar edhe pas ndërprerjes së marrëdhënies, dhe përveç kësaj, 58% e vajzave dhe grave të reja deklarojnë ekspozim ndaj dhunës me bazë gjinore në hapësirën digjitale, kurse 47% e tyre janë përballur me kërcënime për dhunë fizike ose seksuale.¹⁷ Në Malin e Zi, çdo e pesta grua ka përjetuar ndonjë formë të dhunës (OSBE, 2025),¹⁸ ndërsa Strategjia Kombëtare për Barazi Gjinore 2025–2029 thekson se dhuna me bazë gjinore prek një në katër gra.¹⁹ Mali i Zi është i vetmi vend në rajon pa një shkallë të kuantifikuar kombëtare të DHNT-së, prandaj mbështetet në monitorimin cilësor të CeMI-t dhe Aleancës Qytetare. Në Kosovë*, gratë përbëjnë 80–85% të viktimave të dhunës, ndërsa kryesit janë burra në më shumë se 90% të rasteve; 43,3% e grave kanë përjetuar DHNT, kurse 40% e grave të reja deklarojnë ngacmim online.²⁰ Sondazhi mbi dhunën ndaj grave në Serbi, e realizuar në vitin 2018 (OSBE 2018),²¹ ka treguar një shpeshësi të lartë të formave të ndryshme të dhunës: 62% e grave kanë përjetuar ndonjë formë të dhunës me bazë gjinore pas moshës së tyre 15-vjeçare, 42% ngacmim seksual, 22% dhunë fizike dhe/ose seksuale në marrëdhënie partnere ose jashtë saj, dhe 11% e grave përndjekje. Kur bëhet fjalë për dhunën nga partneri, të dhënat kanë treguar se 45% e grave të anketuara që kanë qenë në një marrëdhënie partnere kanë përjetuar dhunë nga partneri pas moshës së tyre 15-vjeçare, 44% e tyre dhunë psikologjike, 17% fizike dhe 5% dhunë seksuale nga partneri. Dhuna ka shkaktuar vuajtje fizike te gratë në të paktën 46% të rasteve, dhe vuajtje psikologjike në të paktën 69% të rasteve.

13 E disponueshme në: <https://secons.net/publikacija/rasprostranjenost-i-karakteristike-nasilja-nad-zenama-u-bosni-i-hercegovini/>

14 E disponueshme në: <https://www.osce.org/secretariat/423470>

15 E disponueshme në: <https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2019/05/new-survey-reveals-violence-against-women-occurs-widely-in-albania>

16 E disponueshme në: <https://unstats.un.org/sdgs/gender-snapshot/2025/GenderSnapshot2025.pdf>

17 E disponueshme në: <https://www.osce.org/secretariat/419264>

18 E disponueshme në: <https://montenegro.osce.org/sites/default/files/ef/documents/ef/602429.pdf>

19 E disponueshme në: <https://wapi.gov.me/download/4f708a54-eb1d-4c81-9641-8c7abc34abac?version=1.0>

20 E disponueshme në: https://legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2026/03/Gender-based-violence_ENG_02.pdf

21 E disponueshme në: <https://www.osce.org/sr/node/419750>

Gratë, partnerët e të cilave janë të varur nga alkooli, kanë qenë shumë më shpesh të ekspozuara ndaj dhunës, gjë që është pasqyruar edhe në shëndetin e tyre mental.²² Ndaj përndjekjes ka qenë e ekspozuar çdo e dhjeta grua, që është një shkallë më e ulët sesa në vendet fqinje, kryesisht ose pothuajse krejtësisht për shkak të dallimeve metodologjike.²³ Hulumtimet më të reja tregojnë një pasqyrë më të gjerë: sipas ATINA (2025, n=1,002), çdo i katërti person në Serbi ka qenë viktimë e dhunës digjitale (43% e grave nën moshën 30 vjeç)²⁴ ndërsa hulumtimi „Përpara ekranit” (ATINA, 2022) ka konstatuar se 53,2% e vajzave të moshës 18–19 vjeç kanë mbijetuar dhunën digjitale ose njohin një bashkëmoshatare që e ka mbijetuar atë. Çdo i katërti person në Serbi ka pasur përvojë me dhunën digjitale, madje 30% e grave deklarojnë se kanë qenë të ekspozuara ndaj ndonjë prej formave të saj. Megjithatë, vetëm tre për qind e viktimave u drejtohen institucioneve. Këto të dhëna tregojnë qartë se dhuna digjitale ndaj grave nuk është një përjashtim, por një model i mirëpërcaktuar.

Konstatimi i përbashkët për të gjashtë vendet është se DHNT-ja nuk është një fenomen i izoluar, por një vazhdimësi dhe përf forcim i modeleve ekzistuese të dhunës partnere dhe familjare, gjë që konfirmohet edhe nga gjetja e UN Women se abuzimi online mund të eskalojë në dhunë offline.²⁵ Rezultati më i rëndë i kësaj dhune është femicidi: në Serbi janë vrarë 406 gra nga viti 2011 deri në vitin 2023 (28 femicide në vitin 2023);²⁶ në Bosnjë e Hercegovinë 35 gra në periudhën 2023–2024, me një mesatare prej pesë vrasjesh në vit vetëm në territorin e Republikës Srpska (2014–2024); në Shqipëri, Avokati i Popullit regjistron 32 gra dhe vajza të vrara në periudhën 2021–2023, prej të cilave 24 raste plotësojnë kriteret e femicidit;²⁷ në Malin e Zi janë vrarë 27 gra në dhjetë vitet e fundit, me pesë femicide vetëm në vitin 2025; në Kosovë* vlerësohen 3 deri në 5 femicide në vit; Maqedonia e Veriut bën pjesë në vendet me shkallën më të lartë të vrasjeve të grave në Evropë në raport me numrin e grave. Për shkak të mungesës së kuadrit ligjor, nuk dihet se sa prej tyre janë viktima të femicidit. Ndërmjet viteve 2021 dhe 2025 janë vrarë 26 gra. Nga viti 2023 deri në nëntor të vitit 2025 janë vrarë 18 gra dhe dy vajza.²⁸

22 E disponueshme në: <https://www.osce.org/sr/node/419750>

23 Dostupno na: <https://www.osce.org/sr/node/419750>

24 E disponueshme në: <http://www.atina.org.rs/sites/default/files/Ne%20lajkuj%20nasilje.pdf>

25 E disponueshme në: https://serbia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ispred_ekrana_sa_koricom_1.pdf

26 E disponueshme në: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2025/11/digital-violence-is-real-violence-one-activists-fight-for-safety-and-human-rights>

27 E disponueshme në: <https://www.womenngo.org.rs/femicid-memorijal>

28 E disponueshme në: <https://citizens.al/bs/2024/12/10/raporti-32-gra-u-vrane-tre-vitet-e-fundit-ne-shqiperi/>

A.3. Shërbimet e specializuara të mbështetjes: vështirimi krahasues i kapaciteteve

Kapacitetet e shërbimeve të specializuara të mbështetjes për gratë që kanë mbijetuar dhunën variojnë ndjeshëm ndërmjet vendeve të këtij rajoni.

Bosnja e Hercegovina ka tetë strehimore (179 shtretër: 126 në FBH, pjesa tjetër në RS) dhe dy linja SOS (1265 në FBH, 1264 në RS),²⁹ por nuk e arrijnë standardin e Këshillit të Evropës prej një vendi familjar për 10,000 banorë,³⁰ si dhe nuk ka shërbime të specializuara për viktimat e dhunës seksuale.³¹ Shërbimet u ofrohen të mbijetuarave të të gjitha formave të dhunës, duke përfshirë edhe DHNT-në.

Mali i Zi ka gjashtë strehimore të licencuara (77 vende) dhe një linjë nacionale SOS (e cila udhëhiqet nga SOS Telefoni Nikshiq, me rreth 2,300–2,400 thirrje në vit, ku shërbimet u ofrohen grave me përvojë nga të gjitha format e dhunës, përfshirë këtu edhe DHNT-në), ndërsa mbështetja e specializuar në pjesën më të madhe varet nga financimi me projekte i organizatave të shoqërisë civile.³²

Në Kosovë* strehimoret ekzistojnë, por varen nga financimi i paqëndrueshëm dhe nuk kanë kapacitete të mjaftueshme për rehabilitim afatgjatë; qendrat për punë sociale përballen me mungesë të burimeve dhe të trajnimeve të specializuara.³³ Në Kosovë ekziston një rrjet i zhvilluar i organizatave të grave që ofrojnë shërbime të specializuara për gratë dhe vajzat që kanë mbijetuar dhunën me bazë gjinore. Shumica e këtyre organizatave janë të mbledhura në kuadër të Rrjetit të Grave të Kosovës (KWN), i cili përfaqëson një platformë kyçe për koordinim, avokim dhe avancim të cilësisë së shërbimeve të mbështetjes për viktimat e dhunës.

Në Maqedoninë e Veriut janë të disponueshme shërbime të specializuara për gratë viktime të dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje, duke përfshirë edhe Linjën Kombëtare SOS celulare falas pranë Aleancës – Këshillit Kombëtar për Barazi Gjinore. Sipas të dhënave të fundit të auditimit të disponueshme publikisht, në shtet janë ngritur 10 shtëpi të sigurta dhe 4 qendra krize për akomodim afatshkurtër, të cilat menaxhohen nga qendrat e punës sociale dhe organizatat e shoqërisë civile. Kapaciteti i përgjithshëm i regjistruar është 67 shtretër, nga të cilët 48 janë në sistemin shtetëror dhe 19 në sektorin e organizatave joqeveritare.³⁴

29 Ligji për mbrojtjen nga dhuna në familje dhe dhuna ndaj grave në FBH (Gazeta Zyrtare e FBH 19/2025), neni 71.

30 Standardi i Këshillit të Evropës për numrin e vendeve në strehimore - një vend familjar për 10,000 banorë.

31 Programi i mbështetjes për viktimat në strehimore në BH - përshkrimi i shërbimeve.

32 E disponueshme në: <https://sosnk.org/>

33 OSCE. Report on Shelters for Victims of Domestic Violence in Kosovo. https://omik.osce.org/sites/default/files/Report%20on%20Shelters%20for%20victims%20of%20domestic%20violence%20in%20Kosovo_eng.pdf

34 GREVIO 2025 (GREVIO(2025)3).

Shqipëria ka zgjeruar mekanizmat e koordinuar të referimit (MKR) në të gjitha 61 bashkitë dhe ndihmën juridike falas (EFLAS: 17.850 përfitues, nga të cilët 9.785 gra dhe vajza),³⁵ por GREVIO paralajmëron se qasja në shërbimet e specializuara shpesh është e kushtëzuar nga denoncimi penal.³⁶ Në Shqipëri ekziston një rrjet i zhvilluar i organizatave të grave që ofrojnë shërbime të specializuara për gratë dhe vajzat që kanë mbijetuar dhunën me bazë gjinore, përfshirë edhe DHNT-në. Numri më i madh i organizatave është i mbledhur në Rrjetin për Fuqizimin e Grave në Shqipëri (AWEN), i cili përfaqëson një platformë kyçe për bashkëpunim, avokim dhe avancim të cilësisë së shërbimeve të mbështetjes për viktimat e dhunës.

Në Serbi ekzistojnë 13 strehimore operative, nga të cilat vetëm shtatë janë të licencuara. Sipas një hulumtimi të vitit 2023, në territorin e Serbisë ishin të disponueshëm gjithsej 190 shtretër, gjë që është rreth 74% më pak se minimumi i rekomanduar sipas standardit të KE-së. Të paktën nëntë qarqe administrative nuk kanë një strehimore, gjë që i vendos gratë nga zonat e largëta ose rurale në një pozitë veçanërisht të pafavorshme. Më shumë se 25 organizata të grave, të organizuara në dy rrjete – Rrjeti SOS Vojvodina dhe Rrjeti „Gratë Kundër Dhunës”³⁷ – ofrojnë shërbime të linjës SOS për gratë viktimat të dhunës. Shërbimet u ofrohen të mbijetuarave të të gjitha formave të dhunës, duke përfshirë edhe DHNT-në.

Qendrat për viktimat e dhunës seksuale ekzistojnë pranë 4 spitaleve të përgjithshme në Kikindë, Zrenjanin, Vrbas dhe Sremska Mitrovicë, si dhe pranë Klinikës për Gjinekologji dhe Obstetrikë në kuadër të Qendrës Klinike Universitare të Vojvodinës në Novi Sad.³⁸

A.4. Ndërseksionaliteti dhe grupet me barriera shtesë

Dhuna nuk i godet të gjitha gratë në të njëjtën mënyrë. Dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia i godet veçanërisht gratë që janë tashmë të ekspozuara ndaj formave të ndërthurura të diskriminimit, sepse ajo i rrit barrierat ekzistuese nga hapësira fizike dhe shton të reja, specifike për mjedisin digjital. Në të gjitha vendet, veçanërisht të ekspozuara janë gratë që jetojnë në varfëri, gratë nga zonat rurale, gratë rome, gratë me aftësi të kufizuara, gratë nga komunitetet pakicë, vajzat dhe gratë e reja, gratë e moshuara, gratë me orientim seksual ose identitet gjinor të ndryshëm, migrantet, gratë pa qasje në pajisjet e tyre personale ose në internet, si dhe gratë që janë aktive botërisht, gazetaret, politikanet, mbrojtëset e të drejtave të njeriut, aktivistet dhe përfaqësueset e organizatave të shoqërisë civile. Për gratë nga ko-

35 United Nations in Albania. End Violence Against Women in Albania (EVAW) – Joint Programme, i përditësuar 2024–2025.

36 United Nations in Albania. End Violence Against Women in Albania (EVAW) – Joint Programme, i përditësuar 2024–2025.

37 E disponueshme në: <https://rm.coe.int/first-thematic-evaluation-report-building-trust-by-delivering-support-/4880289a48>

38 E disponueshme në: <https://www.cpz.rs/service/centar-za-zrtve-seksualnog-nasilja/>

munitetet pakicë, gratë rome dhe gratë me aftësi të kufizuara, mungesa e qasjes në internet, në alfabetizimin digjital ose në pajisje nënkupton se mekanizmat e mbrojtjes – raportimi përmes platformave, dokumentimi i provave ose përdorimi i mjeteve digjitale – mbeten të padisponueshme pikërisht për ato që kanë më së shumti nevojë. Varësia ekonomike, karakteristike për gratë nga zonat rurale dhe gratë që nuk janë të punësuar, shfrytëzohet si një levë e kontrollit digjital: kryesi mund të monitorojë llogaritë financiare, të bllokojë qasjen në aplikacionet bankare ose të gjurmojë vendndodhjen përmes pajisjeve të përbashkëta, gjë që e zhbën mundësinë e kërkimit të ndihmës në mënyrë diskrete.

Dhuna DHNT njëkohësisht i fshin kufijtë midis hapësirës private dhe asaj publike në një mënyrë që dhuna fizike nuk mund ta bëjë. Për gratë në komunitete të vogla e fuqishëm të ndërlidhura, siç është rasti në të gjashtë vendet e rajonit, një video e publikuar, një profil i rremë apo një fushatë turpërimi mund të arrijë brenda pak orësh te familja, punëdhënësi, fqinjët ose shkolla dhe fëmijët. Për gratë e reja dhe vajzat, të cilat janë më aktive në mjedisin digjital, por më pak të pajisura për të identifikuar modelet e manipulimit dhe kontrollit, kjo dukshmëri bëhet një instrument i dëmit të qëndrueshëm psikologjik që shtrihet shumë përtej periudhës së kohëzgjatjes së marrëdhënies së dhunshme. Qëllimi i sulmeve të koordinuara digjitale ndaj gazetareve, aktivisteve dhe grave në jetën publike nuk është vetëm shkaktimi i dëmit individual, por përjashtimi i grave nga hapësira publike në tërësi, duke i shkaktuar dëm kështu edhe demokracisë dhe lirisë së fjalës, e jo vetëm një gruaje konkrete.

Së fundi, sistemi institucional i mbrojtjes, i cili funksionon dobët edhe për një viktimë mesatare të DHNT-së, për gratë me cenueshmëri të shumëfish-ta funksionon edhe më keq ose nuk funksionon fare. Një zyrtar policor që nuk i kupton provat digjitale, e kupton edhe më pak përvojën e një gruaje rome pa dokumente ose të një gruaje me aftësi të kufizuara, për të cilën dhunuesi është i vetmi person që i ofron ndihmë fizike.

Në Serbi, hulumtimet dhe monitorimi i organizatave të shoqërisë civile tregojnë se vajzat dhe gratë e reja kanë një rrezik të shtuar nga komentet e seksualizuara online, shantazhet dhe shpërndarja e përmbajtjeve intime. Gratë në procedurat e kujdestarisë mund të përballen me minimin e dhunës nga ana e institucioneve, veçanërisht kur kontrolli digjital paraqitet si një „konflikt familjar”.³⁹ Në Maqedoninë e Veriut, cenueshmëria është veçanërisht e theksuar te vajzat dhe gratë e reja të moshës 14–16 vjeç, si dhe te gratë që tashmë ndodhen në situatë të dhunës nga partneri, pasi kontrolli digjital dhe abuzimi shpesh vazhdojnë edhe pas ndërprerjes së marrëdhënies.⁴⁰

39 E disponueshme në: <http://www.atina.org.rs/sr/odgovor-na-sve-u%C4%8Destalije-digitalno-nasilje-nad-%C5%BEenama-i-devoj%C4%8Dicama>

40 E disponueshme në: https://www.balkanicaucaso.org/bchs/cp_article/makedonija-nasilje-kod-kuce/

Gratë nga komunitetet pakicë në Kosovë* shpesh kanë qasje të kufizuara në informata dhe shërbime në gjuhën e tyre amtare, gjë që rrit varësinë nga familja dhe vështirëson raportimin.⁴¹ Varësia ekonomike zvogëlon edhe më tej mundësinë e daljes nga një marrëdhënie e dhunshme. Gratë rome, gratë me aftësi të kufizuara, gratë nga zonat rurale dhe gratë e reja në Shqipëri përballen me barriera të shumëfishta: stigmën, varësinë ekonomike, disponueshmërinë e pamjaftueshme të shërbimeve të specializuara dhe mbështetjen e dobët për mbledhjen e provave digjitale.⁴² Në Bosnjë e Hercegovinë, gratë në mjedise më të vogla dhe gratë me varësi ekonomike shpesh mbeten në marrëdhënie të dhunshme për shkak të frikës për fëmijët, stigmës dhe mosbesimit ndaj institucioneve.⁴³ Sistemi i fragmentuar vështirëson edhe më tej qasjen në mbrojtje të barabartë, ndërsa në Malin e Zi, komunitetet e vogla i rrisin pasojat e dhunës online, pasi turpërimi digjital përhapet shpejt në hapësirën familjare, profesionale dhe lokale. Gratë e reja, gratë nga zonat rurale dhe gratë që flasin botërisht janë të ekspozuara ndaj një rreziku më të lartë të stigmatizimit publik.⁴⁴

A.5. DHNT dhe vazhdimësia e dhunës me bazë gjinore

Pavarësisht këtyre dallimeve, gjetja e përbashkët e të gjashtë dokumenteve analitike kombëtare është se DHNT-ja nuk është një problem i ndarë nga dhuna „klasike“. Teoria feministe këtë marrëdhënie e përshkruan me konceptin e vazhdimësisë së dhunës,⁴⁵ ndërsa Konventa e Stambollit e kupton dhunën ndaj grave si një formë strukturore të dhunës me bazë gjinore dhe të diskriminimit, të bazuar në marrëdhëniet e pabarabarta të pushtetit ndërmjet grave dhe burrave.

DHNT-ja është dimension i digjital i kësaj vazhdimësie: kontrolli digjital, gjurmimi i vendndodhjes, mbikëqyrjen e mesazheve, kërcënimet me shpërndarje të përmbajtjes intime, profilet e rreme dhe ngacmimet e koordinuara janë pjesë e të njëjtit model të shtrëngimit që shfaqet në hapësirën partnere, familjare dhe publike. Kjo konfirmohet nga të dhënat konkrete nga vendet e ndryshme: në Maqedoninë e Veriut, 45% e grave që kanë përjetuar dhunë nga partneri kanë qenë njëkohësisht të ekspozuara ndaj abuzimit përmes teknologjisë, ndërsa 48% raportojnë se abuzimi ka vazhduar edhe pas ndërprerjes së marrëdhënies,⁴⁶ në Bosnjë e Hercegovinë, studimet e OKB-së, Këshillit të Evropës dhe organizatave të tjera ndërkombëtare dokumentojnë se kërcënimet përmes mesazheve dhe publikimi i të dhënave

41 E disponueshme në: https://acdc-kosovo.org/publikacije/pub_1744778448.pdf

42 E disponueshme në: https://www.diiproject.net/fileadmin/albania_policy_brief_eng_new.pdf

43 E disponueshme në: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/svaka-druga-zena-u-bih-bila-je-izlozena-nekoj-vrsti-nasilja/171202026>

44 E disponueshme në: <https://cemi.org.me/me/post/informativni-vodic-za-zastitu-od-digitalnog-rodno-zasnovanog-nasilja-931>

45 Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Cambridge: Polity Press; Council of Europe. (2011). *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, paras. 25, 43–44

46 E disponueshme në: <https://eskup.kpu.edu.rs/dar/article/view/692>

private ndërlidhen rregullisht me dhunën ekzistuese partnere ose familjare;⁴⁷ në Shqipëri dhe në Malin e Zi, dokumentet kombëtare e përshkruajnë DHNT-në si të lidhur ngushtë me kontrollin dhe shantazhin offline, ku format e përndjekjes dhe monitorimit në Malin e Zi u kanë paraprirë formave të rënda të dhunës fizike.⁴⁸ Në Serbi⁴⁹ dhe në Kosovë*,⁵⁰ dhuna digjitale në praktikën institucionale ende trajtohet shpesh si një incident i izoluar, gjë që është një nga problemet kryesore sistemike që kjo kurrikulë synon ta tejkalojë.

Problemi kyç nuk është teknik, por gjinor. Kur institucionet e trajtojnë DHNT-në si një çështje të sigurisë kibernetike ose të së drejtës penale, në vend se si një formë të dhunës me bazë gjinore, ato humbasin nga pamja tri gjëra njëkohësisht: modelin e kontrollit që i paraprin ose e shoqëron dhunën fizike; ndikimin joproporcional të gratë dhe vajzat, i cili nuk është i rastësishëm por strukturor; si dhe faktin që mjetet digjitale nuk janë shkaku i dhunës, por mjeti përmes të cilit dhuna kryhet, përforcohet dhe zgjatet. Pasoja është gjithmonë e njëjtë: përgjigja institucionale mbetet e fragmentuar dhe e paplotë, viktimat duhet të provojë nga e para lidhjet midis formave digjitale dhe fizike të dhunës ndaj të cilave është e ekspozuar, ndërsa kryesi mbetet i padukshëm derisa dhuna të përshkallëzohet në një formë që sistemi e njeh.

47 E disponueshme në: <https://atlantiskainicijativa.org/wp-content/uploads/Ponovno-citanje-i-analiza-presuda-nasilja-u-porodici-u-Bosni-i-Hercegovini-primjer-2.pdf>

48 E disponueshme në: https://media.cgo-cce.org/2014/12/cgo-cce-sos-berane_informator.pdf

49 E disponueshme në: <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/digitalno-nasilje-u-srbiji>

50 E disponueshme në: <https://kossev.info/najnovije-vesti-digitalno-nasilje-izlozenost-nasilniku-bez-predaha>

B. KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE - DIMENSIONI NDËRKOMBËTAR

B.1 Konventa e Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, rekomandimi i përgjithshëm i GREVIO-s numër 1, konventa CEDAW dhe direktiva e Bashkimit Evropian 2024/1385

*Konventa e Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje,*⁵¹ e njohur si Konventa e Stambollit, përfaqëson instrumentin ndërkombëtar rajonal më gjithëpërfshirës për mbrojtjen e grave nga dhuna. Konventa bazohet në katër shtylla: parandalimi, mbrojtja dhe mbështetja, ndjekja penale dhe politikat e integruara. Vendet që e kanë ratifikuar janë të detyruara të miratojnë/ndryshojnë ligjet, të ofrojnë shërbime, procedura institucionale, trajnime dhe një sistem të mbledhjes së të dhënave që mundësojnë një mbrojtje reale dhe jo thjesht formale. GREVIO, Grupi i Ekspertëve të Këshillit të Evropës për Luftimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje, monitoron zbatimin e Konventës e Stambollit. Rekomandimi i Përgjithshëm Nr. 1 i GREVIO-s⁵² nga viti 2021 trajton në mënyrë specifike dimensionin digjital të dhunës ndaj grave. Nga vendet kërkohet që ta njohin dimensionin digjital të dhunës si pjesë të dhunës me bazë gjinore, të kriminalizojnë format përkatëse të dhunës, të ofrojnë masa urgjente dhe efektive të mbrojtjes në hapësirën digjitale, të zhvillojnë protokolle për provat digjitale, të trajnojnë policinë, prokurorinë, gjykatat, qendrat për

51 E disponueshme në: <https://www.potpisujem.org/cg/Konvencija-CG.pdf>

52 GREVIO, *General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women*, Council of Europe, Strasbourg, 2021, miratuar më 20 Tetor 2021.

punë sociale dhe shërbimet shëndetësore, të bashkëpunojnë me platformat digjitale si dhe të garantojnë qasje në mbështetje pa e kushtëzuar atë me denoncim penal.

Serbia (2013), Maqedonia e Veriut (2018), Shqipëria (2013), Bosnja e Hercegovina (2013) dhe Mali i Zi (2013) e kanë ratifikuar Konventën e Stambollit. Kosova* në vitin 2020 e ka përfshirë drejtpërdrejt Konventën e Stambollit në Kushtetutën e saj, gjë që përfaqëson një hap unik në rajon. Megjithatë, në të gjitha analizat kombëtare vihet në dukje hendeku midis harmonizimit formal dhe zbatimit real: masat mbrojtëse nuk zbatohen në mënyrë të njëtrajtshme, shërbimet e specializuara nuk financohen mjaftueshëm, ndërsa dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk është e njohur në mënyrë sistematike.

*Konventa e Kombeve të Bashkuara për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave, e njohur si CEDAW,*⁵³ dhe rekomandimet e Komitetit për Eliminimin e Diskriminimit ndaj Grave i detyrojnë shtesë vendet që të parandalojnë diskriminimin dhe dhunën me bazë gjinore, përfshirë edhe format digjitale. Në vërejtjet përfundimtare për vendet e Ballkanit Perëndimor, Komiteti CEDAW vë në dukje mangësitë e ndërlidhura në fushën e mbledhjes së të dhënave të ndara, disponueshmërinë e shërbimeve të specializuara të mbështetjes dhe efektivitetin e masave mbrojtëse, ndërsa Rekomandimi i Përgjithshëm Nr. 35 ofron një standard të përgjithshëm për njohjen e dhunës me bazë gjinore në mjediset digjitale dhe të ndërmjetësuar nga teknologjia.⁵⁴

*Direktiva (BE) 2024/1385 për luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje,*⁵⁵ e miratuar në prill të vitit 2024, i detyron vendet anëtare të Bashkimit Evropian të kriminalizojnë shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve seksuale (neni 5), përndjekjen kibernetike (neni 8) dhe ngacmimin kibernetik (neni 9). Edhe pse Serbia, Bosnja e Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Shqipëria dhe Kosova* nuk janë anëtare të Bashkimit Evropian, të gjitha ato inkurajohen të përmbushin standardet e Direktivës në procesin e integritetit evropian, pasi ato janë zyrtarisht vende kandidatë për anëtarësim në Bashkimin Evropian (me përjashtim të Kosovës, e cila është kandidat potencial). Në Bosnjë e Hercegovinë, DHNT-ja është, para së gjithash, e normuar shprehimisht përmes kodeve penale të FBH-së, RS-së dhe BD të BH-së, si dhe në një masë më të vogël në Ligjin për mbrojtjen nga dhuna në familje dhe dhuna ndaj grave në FBH. Mbrojtja juridiko-penale është

53 E disponueshme në: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

54 CEDAW Committee, *General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19*, CEDAW/C/GC/35, 26 July 2017, paras. 20, 34(b); CEDAW Committee, *Concluding observations on the fifth periodic report of Albania*, CEDAW/C/ALB/CO/5, 14 November 2023, paras. 23–24; CEDAW Committee, *Concluding observations on the sixth periodic report of Bosnia and Herzegovina*, CEDAW/C/BIH/CO/6, 12 November 2019, paras. 23–26; CEDAW Committee, *Concluding observations on the third periodic report of Montenegro*, CEDAW/C/MNE/CO/3, 6 June 2024, paras. 25–26, 49–50; CEDAW Committee, *Concluding observations on the sixth periodic report of the former Yugoslav Republic of Macedonia*, CEDAW/C/MKD/CO/6, 14 November 2018, paras. 22(d), 23–24; CEDAW Committee, *Concluding observations on the fourth periodic report of Serbia*, CEDAW/C/SRB/CO/4, 14 March 2019, paras. 23–24.

55 E disponueshme në: <https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2025/02/DIREKTIVA-EU-2024-1385-EVROPSKOG-PARLAMENTA-I-SAVETA.pdf>

forma më e rëndësishme e mbrojtjes nga dhuna ndaj grave dhe dhuna me bazë gjinore brenda BH-së, (dhe është në një masë të konsiderueshme, ndonëse jo plotësisht, e harmonizuar në nivele të ndryshme të përgjigjes së sistemit juridiko-penal, dhe kjo veçanërisht në nivel të FBH-së, RS-së dhe BD të BH-së).⁵⁶ Mali i Zi në fund të vitit 2023 ka prezantuar vepra penale që pjesërisht i përgjigjen Direktivës. Serbia, në anën tjetër, mbetet pothuajse i vetmi vend në rajon pa një vepër të veçantë penale për këto forma të dhunës, pavarësisht detyrimit për harmonizim si kandidat për anëtarësim në Bashkimin Evropian.

Aktgjykimi i çështjes *Buturugă kundër Rumanisë* (Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, 2021) është precedenti i parë i qartë gjyqësor mbi dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia në kuadër të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe konstaton se Rumania ka shkelur nenet 3 dhe 8 të Konventës duke dështuar të hetojë përndjekjen kibernetike që i ka paraprirë dhunës fizike. Ky precedent është i zbatueshëm drejtpërdrejt në të gjashtë vendet e rajonit, pasi të gjitha janë nënshkruese të Konventës (Kosova* përmes inkorporimit kushtetues) dhe mbështet argumentet për kriminalizimin e stalkerware-it dhe kontrollit digjital si forma të dhunës, e jo thjesht si çështje të privatësisë. Kjo është veçanërisht relevante për Serbinë dhe Bosnjë e Hercegovinën, ku dokumentet kombëtare rekomandojnë shprehimisht përdorimin e tij në avokimin për ndryshime ligjore.⁵⁷

56 Kodi Penal i FBH – dispozitat përkatëse: neni 166a (femicidi), nenet 171, 172, 173 (dhuna me bazë gjinore), neni 179a (përndjekja), neni 181b (dhuna psikologjike), nenet 188, 189, 189a (keqpërdorimi i regjistrimeve), nenet 203, 203a, 208, neni 397.

57 Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut. *Buturugă v. Rumania*, Nr. i Çështjes 56867/15, vendimi i datës 11 Shkurt 2020.

C. KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE - DIMENSIONI KOMBËTAR

C.1. Ligjet, institucionet dhe hendeku midis ligjit dhe praktikës

Para se t'i qasemi rishikimit të hollësishëm të secilit prej të gjashtë vendeve, është e dobishme të përmbledhen modelet e përbashkëta që janë të pranishtme në rajon, kur bëhet fjalë për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia.

Së pari, asnjë nga të gjashtë vendet ende nuk i njeh plotësisht rreziqet e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, nuk i veçon ato si një kategori/kapitull të veçantë të veprave penale në ligje dhe si një problem serioz shoqëror në politikat publike për avancimin e mbrojtjes së sigurisë dhe të drejtave të qytetarëve. Cenueshmëria e veçantë e grave dhe vajzave përballë rreziqeve të DHNT-së mbetet e padukshme.

Së dyti, Kodi Penal i FBH-së tani ka nenin 166a „Vrasje e rëndë e një personi të gjinisë femërore”, i cili parashikon se kushdo që kryen vrasje me bazë gjinore të një personi të gjinisë femërore dënohet me burgim prej 10 vjetësh ose me burgim afatgjatë. Ligji gjithashtu specifikon rrethanat që tregojnë për dhunë me bazë gjinore, përfshirë abuzimin e mëparshëm, marrëdhënien e nënshtrimit/varësisë, dhunën seksuale ose marrëdhëniet që i vendosin gratë në një pozitë të pabarabartë. Mbrojtja juridiko-penale nga prodhimi, ndryshimi dhe shpërndarja e paautorizuar e përmbajtjes intime apo seksualisht eksplicite në Bosnjë e Hercegovinë nuk është e njëtrajtshme në të gjitha nivelet e legjislacionit penal. Kodi Penal i FBH-së, Kodi Penal i Republikës Srpska dhe Kodi Penal i Distriktit të Bërçkos të BH-së përmbajnë vepra të veçanta penale që përfshijnë vënien e paautorizuar në

dispozicion të regjistrimeve intime/seksualisht eksplicite personave të tretë, si dhe prodhimin e një regjistrimi/fotografie të re ose ndryshimin e asaj ekzistuese dhe përdorimin e saj si origjinale, gjë që është relevante për të ashtuquajturat përmbajtje „deepfake”. Ndryshe nga kjo, Kodi Penal i BH-së në nivel shtetëror nuk përmban një vepër të veçantë penale të përgjithshme të këtij lloji, por vetëm inkriminime të caktuara të ngjashme me fushëveprim të kufizuar, të cilat nuk përfshijnë në mënyrë sistematike shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjes intime dhe të përmbajtjes së seksualizuar të manipuluar në mënyrë digjitale. Maqedonia e Veriut në vitin 2023 ka prezantuar një formë të cilësuar të vrasjes, e cila përfshin privimin nga jeta të një gruaje ose vajze në kontekstin e dhunës me bazë gjinore.

Së treti, Serbia mbetet i vetmi vend pa asnjë vepër të veçantë penale për shpërndarjen e përmbajtjeve intime pa pëlqim, ndërsa Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut kanë zgjidhje të pjesshme (të miratuara në vitin 2023) që nuk përfshijnë përmbajtjen e rreme.

Së katërti, pabarazia ligjore është veçanërisht e theksuar në Bosnjë e Hercegovinë, ku katër nivele të legjislacionit (shtetëror, Federata e BH-së, Republika Srpska, Distrikti i Bërçkos i BH-së) zbatojnë standarde të ndryshme brenda të njëjtit vend.

Së pesti, vetëm Kosova* e ka përfshirë Konventën e Stambollit drejtpërdrejt në Kushtetutë, ndërsa pesë vendet e tjera e zbatojnë Konventën përmes ratifikimit të rregullt.

Më poshtë vijon një rishikim i hollësishëm i legjislacionit kombëtar të secilit prej të gjashtë vendeve, i organizuar si material referues për pjesëmarrëset e trajnimit që punojnë në një vend konkret ose dëshirojnë të krahasojnë zgjidhje specifike ligjore.

Serbia: korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia

Serbia ka një kornizë normative relativisht të zhvilluar për mbrojtjen e grave nga dhuna. Megjithatë, ekziston ende një mospërputhje e konsiderueshme midis drejtave të njohura zyrtarisht dhe disponueshmërisë aktuale të mbrojtjes dhe mbështetjes për të mbijetuarit e dhunës.

Mospërputhja e përkufizimit të përdhunimit në *Kodin Penal të Republikës së Serbisë*⁵⁸ me standardin e mungesës së pëlqimit të dhënë lirisht është gjithashtu e rëndësishme për kuptimin e dhunës seksuale që ushtrohet përmes teknologjive digjitale. Në mjedisin digjital, dhuna seksuale shpesh nuk bazohet në forcën e drejtpërdrejtë fizike, por në shtrëngim, shantazh,

kërcënim për publikimin e fotografive ose videove intime, keqpërdorim të besimit, kontroll dhe forma të tjera të presionit psikologjik. Për këtë arsye, kuadri ligjor që dhunën seksuale e lidh kryesisht me forcën ose kërcënimin e kualifikuar mund të vështirësojë identifikimin dhe ndjekjen e duhur penale të situatave në të cilat akti seksual ose prodhimi/dërgimi i përmbajtjes intime është pasojë e presionit, frikës apo manipulimit, dhe jo e vullnetit të shprehur lirisht të viktimës.

Kjo është veçanërisht e rëndësishme në rastet e të ashtuquajturit shantazh seksual digjital, kërcënimeve për publikimin e përmbajtjes intime, detyrimit për të dërguar fotografi ose video të seksualizuara, si dhe formave të tjera të dhunës seksuale të ndërmjetësuar nga teknologjia. Edhe pse aspekte të caktuara të këtyre veprimeve mund të përfshihen nën vepra të tjera penale, si ngacmimi seksual, përndjekja, fotografimi i paautorizuar ose publikimi dhe shfaqja e paautorizuar e videove të të tjerëve, mungesa e një standardi të qartë të pëlqimit në përkufizimin e përdhunimit dhe dhunës seksuale kontribuon në një përgjigje të fragmentuar të sistemit dhe në rrezikun që dimensionin digjital i dhunës seksuale të shihet si një çështje e privatësisë, nderit apo reputacionit, dhe jo si një shkelje e lirisë seksuale dhe e vullnetit seksual trupor/autonom të viktimës.

Dhuna ndaj grave e ndërmjetësuar nga teknologjia ende nuk është rregulluar plotësisht si një fushë e veçantë dhe gjithëpërfshirëse. Dispozitat ekzistuese të KP-së mund të zbatohen për forma të caktuara të dhunës digjitale, por ato shpesh përdoren në mënyrë të tërthortë dhe nuk mbulojnë gjithmonë të gjitha veprimet e dëmshme. Kjo i referohet veçanërisht ndarjes së paautorizuar të përmbajtjeve intime, kërcënimeve për publikimin e përmbajtjeve të tilla, ngacmimin digjital të seksualizuar, si dhe prodhimit ose shpërndarjen e videove intime të rreme, gjëgjësisht „deepfake“.

KP përmban disa vepra penale që mund të jenë relevante për dhunën me bazë gjinore dhe dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia. Ndër to janë *dhuna në familje nga neni 194, rrezikimi i sigurisë nga neni 138, përndjekja nga neni 138a, fotografimi i paautorizuar nga neni 144, publikimi i paautorizuar dhe shfaqja e shkrimeve, portreteve dhe videove të të tjerëve nga neni 145, mbledhja e paautorizuar e të dhënave personale nga neni 146, fyerja nga neni 170, përdhunimi nga neni 178, ngacmimi seksual nga neni 182a, si dhe veprat penale në lidhje me materialet pornografike dhe shfrytëzimin e të miturve*. Rëndësi mund të kenë edhe dispozitat për diskriminimin racial dhe llojet e tjera të diskriminimit, veçanërisht kur përmbajtja digjitale nxit urrejtje, dhunë ose diskriminim në bazë të ndonjë cilësie personale.

Rrezikimi i sigurisë përfshin kërcënimet për sulm ndaj jetës apo trupit të një personi ose personit të afërt me të. Kërcënimet e tilla mund të dërgohen me gojë, me shkrim ose përmes rrjeteve sociale, aplikacioneve për shkëmbimin

e mesazheve dhe kanaleve të tjera digjitale. Gjatë vlerësimit të ekzistencës së kësaj veprë penale, merren parasysh përmbajtja e mesazhit, rrethanat në të cilat është dërguar, marrëdhënia ndërmjet kryerësit dhe personit të dëmtuar, si dhe pasojat që ka prodhuar kërcënimi.

Përndjekja nënkupton një sjellje të vazhdueshme kundër vullnetit të personit tjetër, e cila mund të përfshijë përpjekje për të vendosur kontakt të padëshiruar drejtpërdrejt, përmes personave të tretë ose përmes mjetetve të komunikimit. Në hapësirën digjitale, ajo mund të manifestohet përmes dërgimit të shpeshtë të mesazheve, mbikëqyrjes së aktiviteteve online, hapjes së profileve të rreme, lënies së komenteve të padëshiruara, kontaktimit të vazhdueshme ose formave të tjera të mbikëqyrjes dhe ngacmimit digjital. *Ligji për Parandalimin e Dhunës në Familje*⁵⁹ përfshin përndjekjen si një vepër për të cilën zbatohen mekanizmat e bashkëpunimit ndërsektorial të institucioneve.

Një grup veçanërisht të rëndësishëm e përbëjnë *veprat penale kundër privatësisë*. *Fotografimi i paautorizuar* mund të ekzistojë kur pa pëlqim bëhet një incizim/fotografi me të cilën ndërhyhet ndjeshëm në jetën personale të dikujt, ndërsa publikimi dhe shfaqja e paautorizuar e shkrimeve, portreteve ose videove të të tjerëve i referohet ndarjes së paautorizuar të një përmbajtjeje të tillë me persona të tjerë. Në mjedisin digjital, kjo mund të përfshijë publikimin e fotografive private, video inçizimeve, mesazheve zanore, korrespondencave ose përmbajtjeve të tjera në rrjetet sociale, në grupe bisedash ose në platforma të tjera të internetit. *Mbledhja, komunikimi ose përdorimi i paautorizuar i të dhënave personale* gjithashtu mund të jetë relevant kur të dhënat e tjetrit përdoren pa bazë ligjore ose për qëllime për të cilat nuk janë mbledhur.

Ngacmimi seksual përfshin sjelljen verbale, joverbale ose fizike që cenon dinjitetin e personit në sferën e jetës seksuale dhe shkakton frikë ose krijon një mjedis armiqësor, poshtërues ose fyes. I njëjti mund të kryhet edhe përmes kanaleve digjitale, për shembull, përmes mesazheve të padëshiruara me përmbajtje seksuale, dërgimit të materialeve eksplicite, komenteve, shantazheve ose adresimit të vazhdueshëm të seksualizuar. Në hapësirën digjitale, kjo sjellje mund të jetë veçanërisht intensive për shkak të shpejtësisë së përhapjes së përmbajtjes, mundësisë së anonimitetit dhe qëndrueshmërisë së gjurmëve digjitale.

Vepra penale e fyerjes mund të kryhet edhe përmes rrjeteve sociale, komenteve, postimeve ose mesazheve private. Përveç kësaj, shpërndarja publike e përmbajtjes që nxit urrejtje, diskriminim ose dhunë ndaj një personi apo grupi për shkak të racës, ngjyrës së lëkurës, përkatësisë kombëtare, bindjes fetare, origjinës etnike, gjinisë ose ndonjë cilësie tjetër persona-

le, mund të përbëjë bazë për përgjegjësi penale dhe përgjegjësi të tjera juridike. Në rastin e veprimeve të caktuara kundër nderit dhe privatësisë, procedura iniciohet me padi private, gjë që mund të paraqesë një pengesë shtesë për viktimat që nuk kanë mjaftueshëm informacion, mbështetje ose mjete financiare për të filluar procedurën.

Serbia ka disa mekanizma ligjorë që mund t'u ofrojnë mbrojtje grave të ekspozuara ndaj dhunës, duke përfshirë dhunën e ushtruar përmes teknologjive digjitale. Megjithatë, përmirësimi i mbrojtjes kërkon një normim më të qartë të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, ndjekje penale më efikase, mbështetje juridike dhe psiko-sociale më të aksesueshme për viktimat, mbledhje më të mirë të të dhënave dhe financim të qëndrueshëm të shërbimeve të specializuara. Prioritet i veçantë mbetet zhvillimi i një përgjigjeje që do të mundësojë mbrojtje të shpejtë, të sigurt dhe efikase të grave nga dhuna në hapësirën digjitale dhe atë offline.

Raporti tematik i grupit GREVIO për Serbinë, i publikuar më 25 shtator 2025,⁶⁰ vë në dukje veçanërisht rëndësinë në rritje të dimensionit digjital të dhunës ndaj grave. GREVIO konstaton se në Serbi keqpërdorimi i përmbajtjeve intime, shpërndarja e paautorizuar e fotografive dhe videove, doksimi, shantazhet, ndjekja digjitale dhe format e tjera të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia janë në rritje, ku një rrezik shtesë krijohet nga mjetet e bazuara në inteligjencën artificiale, përfshirë prodhimin e përmbajtjeve të rreme të seksualizuara. GREVIO e cilëson këtë dukuri si një problem serioz sistematik, i cili shpërfaq boshllëqe në mbrojtjen e viktimave dhe në ndjekjen penale të kryerësit të veprës penale.

Vëmendje e veçantë i është kushtuar keqpërdorimit të përmbajtjes së bazuar në imazhe dhe video, përkatësisht shpërndarjes së paautorizuar të fotografive dhe video-xhirimeve intime. GREVIO vë në dukje se një numër i madh i rasteve nuk ndiqen penalisht, përveç rasteve kur ato mund të përfshihen nën veprat penale ekzistuese, siç janë përndjekja, shantazhi ose veprat penale në lidhje me shfrytëzimin seksual të fëmijëve. Në rastet e tjera, viktimat shpesh udhëzohen të ngrenë padi private për shkak të shkeljes së privatësisë, brenda një afati të shkurtër kohor nga çasti i marrjes së dëgjimit për përmbajtjen. Një zgjidhje e tillë zhvendos barrën e fillimit të procedurës mbi viktimën, zvogëlon gatishmërinë për të raportuar dhe kontribuon në ndjenjën e pandëshkueshmërisë.

GREVIO e ka vlerësuar pozitivisht faktin që *Strategjia për Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës me Bazë Gjinore ndaj Grave dhe Dhunës në Familje*

(2021–2025)⁶¹ e njeh të ashtuquajturën pornografi hakmarrëse si një formë të dhunës me bazë gjinore. Megjithatë, GREVIO e ka vlerësuar si një mundësi të humbur faktin që puna e mëparshme për ndryshimet në KP nuk çoi në një vepër penale të qartë dhe të veçantë, e cila do të përfshinte keqpërdorimin e përmbajtjeve intime. Për këtë arsye, kuadri ligjor ekzistues mund të vlerësohet si vetëm pjesërisht i përputhur me standardet e GREVIO-s: forma të caktuara të dhunës digjitale mund të përfshihen në dispozitat ekzistuese të KP, por nuk ekziston një mbrojtje juridiko-penale gjithëpërfshirëse dhe qartësisht e identifikueshme për të gjitha format e dhunës ndaj grave të ndërmjetësuar nga teknologjia.

Bosnja dhe Hercegovina: korniza ligjore kombëtare për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia

Bosnja dhe Hercegovina ka një kornizë ligjore komplekse dhe shumështrësore për mbrojtjen e grave nga dhuna. Në nivel shtetëror, Kushtetuta e BH-së garanton përparësinë e të drejtave të njeriut të njohura ndërkombëtarisht, ndërsa *Ligji për Barazinë Gjinore* dhe *Ligji për Ndalimin e Diskriminimit* rregullojnë ndalimin e dhunës me bazë gjinore, ngacmimit dhe ngacmimit seksual. Kodi Penal i BH-së rregullon kryesisht krimet e luftës dhe veprat penale me element ndërkombëtar, ndërsa veprat penale të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje rregullohen kryesisht nga ligjet e Federatës së BH-së, Republikës Srpska dhe Distriktit të Bërçkos. Kjo ndarje e kompetencave çon në mbrojtje jo të barabartë dhe në praktika të ndryshme midis entiteteve, kantoneve dhe Distriktit të Bërçkos.

Sot, BH-ja ka një numër të konsiderueshëm dispozitash juridiko-penale që mund të përfshijnë dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia ndaj grave, veçanërisht shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve intime, përndjekjen digjitale, ngacmimin seksual, keqpërdorimin e të dhënave personale dhe përmbajtjet „deepfake”. Megjithatë, mbrojtja nuk është e njëtrajtshme në të gjithë territorin e BH-së. Me reformat e fundit, FBH-ja është më së afërmi me standardet e Konventës së Stambollit dhe rekomandimet e GREVIO-s, ndërsa RS-ja dhe Distrikti i Bërçkos ruajnë zbrazëtira të caktuara normative dhe institucionale.

Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës

Në vitin 2025, Federata e BH-së ka miratuar *Ligjin për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje dhe Dhuna ndaj Grave*.⁶² Ligji për herë të parë e përcakton qartë dhunën ndaj grave si shkelje të të drejtave të njeriut dhe formë të diskriminimit, pranon pjesërisht Direktivën e BE-së 2024/1385 dhe prezanton një

⁶¹ E disponueshme në: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprecavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>

⁶² E disponueshme në: <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici.html>

sistem më të gjerë mbrojtjeje: vlerësimin e rrezikut, veprimin e koordinuar të institucioneve, shërbimet e specializuara të mbështetjes, funksionimin e shtëpive të sigurta, mbledhjen e të dhënave dhe monitorimin e zbatimit të ligjit. Ndryshimet në *Kodin Penal të FBH-së*⁶³ të vitit 2025 kanë përmirësuar ndjeshëm mbrojtjen juridiko-penale. Është prezantuar vepra e veçantë penale e vrasjes së gruas me bazë gjinore, përkatësisht femicidi, ndërsa përdhunimi është përkufizuar përmes mungesës së pëlqimit të dhënë lirisht. KP tani përfshin shprehimisht përndjekjen përmes teknologjive të informacionit dhe komunikimit, dhunën psikologjike dhe ngacmimin seksual përmes kanaleve digjitale, si dhe keqpërdorimin e materialit me përmbajtje seksuale eksplicite. Kjo dispozitë përfshin shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve intime, por edhe prodhimin ose përdorimin e përmbajtjes seksuale eksplicite të ndryshuar në mënyrë digjitale, përkatësisht „deepfake”. Për shkak të këtyre zgjidhjeve, FBH-ja aktualisht ka kuadrin juridiko-penal më të zhvilluar në BH për njohjen e dimensionit digjital të dhunës ndaj grave. Megjithatë, efikasiteti i plotë varet nga zbatimi i ligjit, qasshmëria e mbështetjes për viktimat dhe kapacitetet e policisë, prokurorive dhe gjykatave.

Republika Srpska

*Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje i Republikës Srpska*⁶⁴ rregullon mbrojtjen nga dhuna fizike, psikologjike, seksuale dhe ekonomike, së bashku me vlerësimin e rrezikut, grupet lokale të koordinimit, të drejtën e viktimës për një person të besuar dhe qasjen në ndihmë juridike falas. Megjithatë, dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk është e njohur veçanërisht si formë e dhunës në familje. Megjithatë, *Kodi Penal i RS-së*⁶⁵ përmban disa vepra penale relevante: përndjekjen, ngacmimin seksual, fotografimin e paautorizuar dhe publikimin e videove, përdorimin e paautorizuar të të dhënave personale, si dhe keqpërdorimin e fotografive apo video inçizimeve me përmbajtje seksuale eksplicite. Me këtë janë përfshirë forma të rëndësishme të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, duke përfshirë shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve intime.

Megjithatë, sipas analizës së Këshillit të Evropës, përkufizimi i përdhunimit në RS ende nuk ishte plotësisht i harmonizuar me standardin e pëlqimit të dhënë lirisht nga Konventa e Stambollit. Një sfidë shtesë paraqet fakti se dimensionit digjital i përndjekjes dhe i dhunës psikologjike nuk është i rregulluar aq qartë sa në FBH.

63 E disponueshme në: <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/krivicni-zakon-federacije-bosne-i-hercegovine.html>

64 E disponueshme në: <https://www.narodnaskupstinars.net/ci/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici>

65 E disponueshme në: <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicni-zakon-republike-srpske.html>

Distrikti i Bërçkos i BH-së

*Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje i Distriktit të Bërçkos*⁶⁶ mban qasjen kundërvajtëse për një pjesë të veprimeve të dhunës që nuk kanë elemente të veprës penale. I njëjti parasheh masa të tilla si largimi nga shtëpia, ndalimi i afrimit, ndalimi i ngacmimit dhe përndjekjes, trajtimi psiko-social dhe trajtimi i varësisë. Megjithatë, ligji nuk e rregullon veçanërisht dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, as nuk vendos detyrimin për klasifikimin sistematik të të dhënave sipas gjinisë, moshës dhe invaliditetit të viktimave. *Kodi Penal i Distriktit të Bërçkos*⁶⁷ përfshin përndjekjen, dhunën psikologjike, ngacmimin seksual, incizimin e paautorizuar dhe keqpërdorimin e materialeve me përmbajtje seksuale eksplicite, duke përfshirë përmbajtjet e ndryshuara në mënyrë digjitale. Gjithashtu, ai përmban dispozita për mbrojtjen e fëmijëve nga shfrytëzimi seksual përmes internetit dhe sistemeve kompjuterike.

Në raportin bazë të vlerësimit të vitit 2022,⁶⁸ GREVIO ka vlerësuar se BH-ja ka arritur një progres të caktuar në kuadrin ligjor dhe institucional, duke përfshirë prezantimin e veprave të reja penale, vlerësimin e rrezikut në sisteme të veçanta dhe mekanizmin e „personit të besuar” për viktimat e dhunës në familje. Megjithatë, GREVIO ka theksuar se politikat, shërbimet dhe koordinimi mbeten ende kryesisht të fokusuara në dhunën në familje, ndërsa format e tjera të dhunës ndaj grave, duke përfshirë dhunën digjitale, janë të përfshira mjaftueshëm. Në lidhje me dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, GREVIO ka vënë në dukje veçanërisht rritjen e dhunës digjitale ndaj grave, masat parandaluese të zhvilluara pamjaftueshëm, mungesën e përfshirjes sistematike të sektorit të TIK-ut dhe mungesën e të dhënave për përndjekjen digjitale dhe format e tjera të dhunës online. Është rekomanduar forcimi i trajnimeve të policisë, prokurorive dhe gjykatave për përndjekjen digjitale, dhunën pas ndarjes dhe mbledhjen e provave digjitale, si dhe regjistrimi sistematik i rasteve. GREVIO gjithashtu ka theksuar nevojën për financim të qëndrueshëm dhe afatgjatë të organizatave të grave që ofrojnë mbështetje të specializuar për viktimat, zhvillimin e shërbimeve të aksesueshme për viktimat e dhunës seksuale dhe digjitale, forcimin e koordinimit midis institucioneve dhe eliminimin e stereotipave gjinorë në punën e profesionistëve. Veçanërisht ka paralajmëruar për dënimet e lehta, përdorimin e shpeshtë të rrethanave lehtësuese dhe rrezikun nga ndjenja e pandëshkueshmërisë të kryerësit të veprave penale. Këshilli i Evropës gjatë vitit 2025 ka mbështetur zhvillimin e mëtejshëm të përgjigjes ligjore, institucionale dhe profesionale ndaj dhunës digjitale, duke përfshirë trajnimet për gjyqësorin, policinë dhe ofruesit e mbështetjes për viktimat.

66 E disponueshme në: <https://regulativa.legalistik.com/zakon/zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici-u-brcko-distriktu-bosne-i-hercegovine-5428>

67 E disponueshme në: https://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_Brcko_distrikta_10_03_srp_web.pdf

68 E disponueshme në: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grevio-publishes-its-report-on-bosnia-and-herzegovina>

Shqipëria: korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia

Kuadri ligjor shqiptar për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave pikë së pari bazohet në *Ligjin nr. 9669 për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare*,⁶⁹ i cili rregullon sistemin e urdhreve të mbrojtjes dhe veprimin institucional në rastet e dhunës në familje. Një plotësim të rëndësishëm përbëjnë *Ligji nr. 9970 për barazinë gjinore në shoqëri*⁷⁰, *Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi*⁷¹ dhe *Ligji nr. 111/2017 për ndihmën juridike të garantuar nga vendi*⁷². *Kodi Penal*⁷³ përmban dispozita relevante për dhunën me bazë gjinore, duke përfshirë dhunën në familje, përndjekjen, dhunën seksuale dhe ngacmimin, kërcënimet, shantazhin dhe shkeljen e privatësisë. GREVIO ka vlerësuar pozitivisht ndryshimet në Ligjin për masat ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare, reformat në Kodi Penal dhe miratimin e protokolleve dhe udhëzimeve shoqëruese.

Kur bëhet fjalë për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, dispozitat ekzistuese mund të zbatohen për forma të caktuara të keqtrajtimit online, veçanërisht përndjekjen, ngacmimin seksual, shantazhin, shkeljen e fshehtësisë së komunikimit dhe forma të caktuara të keqpërdorimit të përmbytjeve private. Megjithatë, legjislacioni shqiptar ende nuk e njeh dhunën me bazë gjinore të ndërmjetësuar nga teknologjia si një kategori të veçantë juridike. Prandaj, mbrojtja bazohet kryesisht në interpretimin e veprave të përgjithshme penale në kontekstin digjital, gjë që mund të vështirësojë veprimin e njëtrajtshëm të policisë, prokurorisë dhe gjykatave. Boshllëqe të veçanta mbeten në lidhje me normimin e qartë të përndjekjes online, shtrëngimit digjital, keqpërdorimit të përmbytjeve intime dhe formave të tjera të dhunës së bazuar në imazhe ose video të personave të rritur.

Gjetja më e fundit relevante e GREVIO-s buron nga raporti i parë i vlerësimit tematik i publikuar në shtator të vitit 2024, ndërsa Komiteti i Palëve të Konventës së Stambollit e ka miratuar rekomandimin për Shqipërinë në qershor të vitit 2025.⁷⁴ GREVIO paralajmëron veçanërisht për rritjen e dhunës ndaj grave në hapësirën digjitale. Në raport përmendet rritja e përndjekjes online, veçanërisht përmes rrjeteve sociale, si dhe rastet e shantazhit me fotografi, video-xhirime dhe përmbytje të tjera seksuale eksplicite. GREVIO përsëritet themelimin e njësisë policore për krimin kibernetik, por vlerëson se ajo nuk është e specializuar për dhunën ndaj grave dhe se bashkëpunimi i saj me strukturat e tjera policore nuk është i integruar mjaftueshëm në protokollet dhe procedurat e veprimit. Për këtë arsye, rekomandohet

69 E disponueshme në: <https://www.ecoi.net/en/document/1120857.html>

70 E disponueshme në: https://qbz.gov.al/alfresco/api/-default-/public/alfresco/versions/1/nodes/b69d770a-44f9-4a06-990c-64b22c7f1d09/content?alf_ticket=TICKET_baacf20eab6c6e0757a71d34fe6dba484f13089e&attachment=false&utm

71 E disponueshme në: <https://qbz.gov.al/eli/ligj/2010/02/04/10221?utm>

72 E disponueshme në: https://qbz.gov.al/eli/ligj/2017/12/14/111?utm_source=chatgpt.com

73 E disponueshme në: <https://qbz.gov.al/eli/ligj/1995/01/27/7895/49876337-8143-4c8e-bba8-a8620022f231?utm>

74 E disponueshme në: <https://rm.coe.int/recommendations-on-improving-trust-by-delivering-support-protection-an/1680b651f7>

forcimi i përgjigjes ligjvënëse dhe institucionale, lidhja më e mirë e njësish për krimin kibernetik me shërbimet policore që punojnë në rastet e dhunës ndaj grave, si dhe zhvillimi i kapaciteteve të specializuara për hetimin dhe ndjekjen penale të dhunës digjitale.

Në fushën e parandalimit dhe të aftësimit profesional, GREVIO thekson se dimensionin digjital të dhunës nuk është përfshirë mjaftueshëm në trajnimet e policisë, prokurorisë, gjykatave, punonjësve të shëndetësisë dhe arsimin. Rekomandohen trajnime sistematike dhe të detyrueshme mbi identifikimin dhe trajtimin e të gjitha formave të dhunës ndaj grave, duke përfshirë dhunën digjitale, përmes një qasjeje të ndjeshme ndaj gjinisë dhe të informuar mbi traumën. Gjithashtu, rekomandohet që sistemi arsimor të përfshijë temat e barazisë gjinore, sigurisë digjitale, pëlqimit, ngacmimit online dhe pasojave të keqpërdorimit të përmbajtjeve intime, pa stigmatizuar vajzat dhe gratë që janë të ekspozuara ndaj dhunës.

Shqipëria është pjesërisht në harmonizim me standardet e Konventës së Stambollit dhe rekomandimet e GREVIO-s. Kuadri normativ dhe institucional ofron bazë për mbrojtjen nga forma të caktuara të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, por ai ende nuk është mjaftueshëm i qartë, i plotë dhe i specializuar. Prioritetet kryesore mbeten njohja më eksplicite e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia në legjislacion, forcimi i kapaciteteve të policisë dhe gjyqësorit, përfshirja e rreziqeve digjitale në vlerësimin e rrezikut, përmirësimi i evidencave dhe financimi i qëndrueshëm i shërbimeve mbështetëse të aksesueshme dhe të specializuara për gratë dhe vajzat e ekspozuara ndaj dhunës.

Mali i Zi: korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia

Mali i Zi ka disa rregullore që mund të zbatohen për forma të caktuara të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia ndaj grave, por ky fenomen ende nuk është rregulluar në mënyrë sistematike si një kategori e veçantë e dhunës me bazë gjinore. Prandaj, mbrojtja realizohet përmes një kombini mi të rregulloreve juridiko-penale, antidiskriminuese, të së drejtës familjare dhe mediatike, në varësi të rrethanave të rastit konkret. *Ligji për Barazinë Gjinore*⁷⁵ dhe *Ligji për Ndalimin e Diskriminimit*⁷⁶ ofrojnë një bazë të përgjithshme për mbrojtjen nga diskriminimi, ngacmimi dhe gjuha seksiste, ndërsa GREVIO vazhdon të rekomandojë harmonizimin e përkufizimit të dhunës me bazë gjinore në Ligjin për Barazinë Gjinore me standardet e Konventës së Stambollit. *Kodi Penal*⁷⁷ paraqet instrumentin kryesor për ndjekjen penale të formave digjitale të dhunës. Dispozitat e tij përfshijnë rrezikimin e

⁷⁵ E disponueshme në: https://www.ombudsman.co.me/docs/1612165858_zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.pdf

⁷⁶ E disponueshme në: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-zabrani-diskriminacije.html>

⁷⁷ E disponueshme në: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>

sigurisë, përndjekjen, shkeljen e privatësisë, incizimin e paautorizuar dhe publikimin e përmbajtjeve, keqpërdorimin e të dhënave personale dhe ngacmimin seksual. Vepra penale e përndjekjes përfshin edhe përpjekjen e vazhdueshme për kontakt të padëshiruar përmes mjeteve të komunikimit, ndërsa mbrojtja e privatësisë mund të zbatohet për inçizimin e paautorizuar, shpërndarjen e fotografive, video inçizimeve dhe përmbajtjeve të tjera me natyrë personale.

Një përparim të veçantë përbëjnë ndryshimet në *Kodin Penal të vitit 2023*,⁷⁸ me të cilat janë prezantuar veprat penale të ngacmimit seksual dhe keqpërdorimit të videove, fotografive, portreteve, audio inçizimeve ose shkrimeve të tjerëve me përmbajtje seksuale eksplicite. Neni 175a përfshin shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve intime, kërcënimet për publikimin e tyre, si dhe prodhimin ose përdorimin e përmbajtjeve seksuale eksplicite të ndryshuara në mënyrë digjitale, duke përfshirë materialet „deepfake”. Formë më e rëndë ekziston kur përmbajtja u vihet në dispozicion një numri më të madh njerëzish përmes teknologjive të informacionit dhe komunikimit.

GREVIO e ka cilësuar këtë reformë si një hap të rëndësishëm në përafrimin e legjislacionit penal me standardet e Konventës së Stambollit. Ai ka vënë në dukje veçanërisht nevojën për zbatimin efikas të veprës së re penale të keqpërdorimit të videove dhe fotografive seksuale eksplicite, duke pasur parasysh rastet rajonale të shpërndarjes së përmbajtjeve intime të grave dhe vajzave përmes kanaleve të Telegram-it dhe platformave të tjera digjitale.

Megjithatë, korniza ligjore ende ka kufizime. Dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk është e përkufizuar si një formë unike e dhunës ndaj grave, as të gjitha format e saj nuk janë të lidhura qartë me diskriminimin dhe dhunën me bazë gjinore. Kjo mund të vështirësojë identifikimin e modeleve si kontrolli digjital i partneres, sulmet e koordinuara online, doksimi, ngacmimi i vazhdueshëm i seksualizuar ose dhuna psikologjike përmes kanaleve digjitale. GREVIO thekson veçanërisht se gjuha mizogjene, fushatat e shpifjeve dhe dhuna me bazë gjinore ndaj politikanëve dhe grave të tjera në jetën publike kanë gjithashtu një dimension digjital të shprehur, veçanërisht në rrjetet sociale. *Plani Kombëtar për zbatimin e Konventës së Stambollit për periudhën 2023–2027*⁷⁹ paraqet dokumentin kryesor strategjik dhe përfshin forma të ndryshme të dhunës ndaj grave, institucionet kompetente, afatet, treguesit dhe linjat buxhetore. GREVIO ka përsëritur miratimin e tij, por ka paralajmëruar se disa masa nuk janë të financuara mjaftueshëm dhe se mungojnë aktivitete të veçanta për disa forma të dhunës, duke përfshirë përndjekjen dhe ngacmimin seksual.

78 E disponueshme në: <https://www.sluzbenilist.me/propisi/387464>

79 E disponueshme në: <https://www.gov.me/dokumenta/1f031d7b-7220-460a-a48b-bf093b37db6c>

Megjithatë, GREVIO konstaton se vlerësimi i rrezikut në praktikë aplikohet kryesisht për dhunën midis partnerëve intimë dhe jo për të gjitha format e dhunës ndaj grave. Dimensionin digjital i dhunës përforcon më tej ndjenjën e frikës dhe pasigurisë së viktimave, por rreziqet digjitale, ruajtja e provave elektronike dhe mbrojtja nga shpërndarja e mëtejshme e përmbajtjes nuk janë integruar ende mjaftueshëm në sistemin e vlerësimit dhe menaxhimit të rrezikut. GREVIO gjithashtu vë në dukje mungesën e sistemit të duhur në trajnimet për policinë, prokurorinë, gjykatat, si dhe shërbimet sociale dhe shëndetësore. Është theksuar veçanërisht nevojë për trajnime të rregullta mbi dimensionin digjital në rritje të dhunës ndaj grave, mbledhjen dhe ruajtjen e provave digjitale, veprimin e ndjeshëm ndaj gjinisë dhe zbatimin e protokolleve ekzistuese. Raporti specifikon se mesazhet online dhe provat e tjera digjitale nuk ruhen gjithmonë në mënyrë efektive, gjë që mund të vështirësojë hetimet dhe ndjekjen penale.

Mali i Zi ka bërë një kthesë të rëndësishme normative, veçanërisht me kriminalizimin e shpërndarjes së paautorizuar dhe keqpërdorimit të përmbajtjeve seksuale eksplicite. Megjithatë, harmonizimi me rekomandimet e GREVIO-s mbetet e pjesshme. Prioritetet janë njohja më e qartë e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia si dhunë me bazë gjinore, përmirësimi i vlerësimit të rrezikut digjital, trajnimet e specializuara të institucioneve, ruajtja efektive e provave digjitale, mbështetja e qasshme për viktimat dhe krijimi i të dhënave të besueshme për të gjitha format e dhunës digjitale.

Maqedonia e Veriut: korniza ligjore për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia

Në vitin 2021, Maqedonia e Veriut ka miratuar *Ligjin për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Dhuna ndaj Grave dhe Dhuna në Familje*,⁸⁰ me të cilin për herë të parë është vendosur një kuadër më gjithëpërfshirës për parandalimin, mbrojtjen, koordinimin e institucioneve, shërbimet e specializuara dhe mbledhjen e të dhënave për dhunën me bazë gjinore. Ligji njeh forma të ndryshme të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, duke përfshirë ngacmimin seksual përmes mjeteve elektronike të komunikimit. Megjithatë, dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk është e rregulluar si një kategori e veçantë dhe e rrumbullakosur e dhunës me bazë gjinore. Prandaj, në praktikë, format digjitale të dhunës përfshihen nën dispozitat ekzistuese për përndjekjen, kërcënimet, ngacmimin seksual, shkeljen e privatësisë, keqpërdorimin e të dhënave personale, shantazhin dhe incizimin ose shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjes.

Ndryshimet në *Kodin Penal të vitit 2023*⁸¹ paraqesin një hap të rëndësishëm në harmonizimin me Konventën e Stambollit. Janë prezantuar ose përimi-

80 E disponueshme në: <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/zakoni-mstp-file-FPoG.pdf>

81 E disponueshme në: <https://sivesnik.com.mk/Issues/75a2a79bf50f4420a995d41a3bb73f1.pdf>

rësuar veprat penale të përndjekjes, ngacmimit seksual dhe gjymtimit të organeve gjenitale të grave, ndërsa përkufizimi i përdhunimit është harmonizuar me standardin e mungesës së pëlqimit të dhënë lirisht. Kodi Penal tani ofron bazë për ndjekjen penale të përndjekjes digjitale, kërcënimeve online, ngacmimit seksual, incizimit të paautorizuar dhe shpërndarjes së përmbajtjeve seksuale eksplicite, si dhe shantazhit me përmbajtje të tilla. Është veçanërisht e rëndësishme që përndjekja të përkufizohet si monitorim, kontaktim, ngacmim ose frikësim i përsëritur dhe i paautorizuar, i cili tek viktimat shkakton ndjenjën e pasigurisë, shqetësimit apo frikës.

GREVIO e ka vlerësuar pozitivisht prezantimin e veprës së veçantë penale të përndjekjes, por ka theksuar se policia, prokuroritë dhe gjykatat duhet të njohin edhe format digjitale gjatë zbatimit të saj: monitorimin përmes pajisjeve dhe aplikacioneve, mbikëqyrjen e komunikimeve, mbledhjen e të dhënave private, prezantimin e rremë, vjedhjen e identitetit dhe ngacmimin e vazhdueshëm përmes rrjeteve sociale ose kanaleve të tjera digjitale.

Në raportin bazë të vlerësimit, të publikuar në shtator të vitit 2023,⁸² GREVIO ka vlerësuar pozitivisht miratimin e Ligjit të vitit 2021, mekanizmin koordinues kombëtar, ndryshimet në Kodin Penal dhe përmirësimin e qasjes në ndihmë juridike falas. Njëkohësisht, ka vënë në dukje se zbatimi praktik i ligjit është i pamjaftueshëm, se politikat dhe shërbimet janë ende kryesisht të orientuara drejt dhunës në familje, ndërsa format e tjera të dhunës ndaj grave, duke përfshirë dhunën seksuale, përndjekjen, ngacmimin seksual dhe dhunën digjitale, nuk janë njohur mjaftueshëm dhe nuk janë përfshirë në sistemin e mbështetjes.

Në lidhje me dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, GREVIO ka vënë theks të veçantë në rastet e shpërndarjes së paautorizuar të përmbajtjeve intime, dhunës psikologjike në internet, përndjekjes digjitale, gjuhës mizogjene të urrejtjes dhe ngacmimit të grave gazetare. Raporti thekson se gratë që punojnë në media vuajnë në mënyrë joproporcionale nga fyerjet, kërcënimet dhe sulmet e seksualizuara në internet, ku denoncimet e tyre jo gjithmonë merren parasysh me seriozitet dhe as nuk marrin mbrojtjen përkatëse institucionale. GREVIO ka theksuar se përgjigja juridiko-penale duhet të shoqërohet me procedura të qarta për denoncimin, ruajtjen dhe përdorimin e provave digjitale, si dhe me trajnime të detyrueshme për policinë, prokurorët, gjyqtarët, punonjësit socialë dhe shëndetësorë. Prioritet i veçantë është aftësimi i ekspertëve për të njohur dhunën psikologjike dhe kontrollin digjital, për të vepruar në rastet e ngacmimeve seksuale përmes mjetet digjitale dhe për të parandaluar viktimizimin dytësor të viktimave.

GREVIO gjithashtu vë në dukje mangësitë në sistemin e të dhënave. Për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, mungojnë veçanërisht të dhënat

e konsoliduara që do të mundësonin monitorimin e shpeshtësisë, formave të dhunës dhe rezultateve të procedurave.

Maqedonia e Veriut ka një kornizë ligjore relativisht të zhvilluar dhe ka bërë një hap të rëndësishëm me reformat e viteve 2021 dhe 2023. Megjithatë, harmonizimi me rekomandimet e GREVIO-s mbetet e pjesshme, veçanërisht kur bëhet fjalë për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia. Prioritetet kryesore janë njohja më e qartë e dhunës digjitale si një formë e dhunës me bazë gjinore, zbatimi i qëndrueshëm i dispozitave ekzistuese penale, përfshirja e rreziqeve digjitale në vlerësimin e rreziqut dhe në planet e mbrojtjes, fuqizimi i kapaciteteve të institucioneve, financimi i qëndrueshëm i shërbimeve të specializuara dhe ngritja e një sistemi të besueshëm të të dhënave mbi dhunën digjitale ndaj grave.

Kosova*: korniza ligjore dhe institucionale për mbrojtjen nga dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia

Gjatë viteve të fundit, Kosova* ka përmirësuar ndjeshëm kornizën ligjore dhe institucionale për parandalimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës me bazë gjinore. Konventa e Stambollit është drejtpërdrejt e zbatueshme që nga viti 2020 përmes nenit 22 të Kushtetutës, ndërsa *ndërsa Strategjia Kombëtare për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje dhe Dhuna ndaj Grave për periudhën 2022–2026*⁸³ ka vendosur një kornizë më të gjerë të parandalimit, mbrojtjes, përmirësimit të rregulloreve, fuqizimit të institucioneve dhe zhvillimit të shërbimeve të përgjithshme dhe të specializuara të mbështetjes. *Ligji nr. 08/L-185*⁸⁴ i vitit 2023 ka zgjeruar më tej qasjen nga dhuna në familje drejt dhunës ndaj grave dhe dhunës me bazë gjinore.

*Kodi Penal*⁸⁵ paraqet bazën për ndjekjen penale të formave të caktuara të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia. Dispozitat ekzistuese mund të zbatohen për përndjekjen, ngacmimin, kërcënimet, shantazhin, shkeljen e privatësisë dhe keqpërdorimin e të dhënave, duke përfshirë kontaktimin e përsëritur të padëshiruar përmes thirrjeve, mesazheve, postës elektronike dhe mjeteve të tjera të komunikimit. Megjithatë, legjislacioni ende nuk e njeh dhunën me bazë gjinore të ndërmjetësuar nga teknologjia si një kategori të veçantë, dhe as nuk i kriminalizon shprehimisht të gjitha format e saj më të shpeshta, siç janë sajber-përndjekja, doksimi, shpërndarja e paautorizuar e përmbajtjeve intime, përmbajtjet „deepfake”, ekzibicionizmi kibernetik dhe ngacmimi i koordinuar online. Një problem të veçantë paraqet fakti se dimensionin digjital i dhunës nuk është i lidhur mjaftueshëm qartë me dhunën

83 E disponueshme në: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/Country%20Level%20Implementation%20Plan%20-%20GAP%20III%20Kosovo-revised4.4.24.pdf>

84 E disponueshme në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=83131>

85 E disponueshme në: <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/Krivic%CC%8Cni-zakonik-Republike-Kosovo.pdf>

me bazë gjinore. Për këtë arsye, rastet shpesh shihen si çështje të siguri-së kibernetike, shkeljes së privatësisë ose kërcënimeve individuale, pa u analizuar modeli i kontrollit, frikësimit dhe diskriminimit gjinor. Vlerësimi i pajtueshmërisë me standardet e GREVIO-s nga viti 2022 ka vënë në dukje veçanërisht se dispozitat për përndjekjen nuk përfshijnë shprehimisht monitorimin përmes pajisjeve GPS, kamerave, softuerëve për mbikëqyrje ose formave të tjera të mbikëqyrjes digjitale, dhe se nevojiten udhëzime më të qarta për hetimin dhe ndjekjen penale të përndjekjes digjitale.

Ligji për Barazinë Gjinore,⁸⁶ *Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi*⁸⁷ dhe rregulloret për mbrojtjen e të dhënave dhe ndihmën juridike falas plotësojnë kornizën juridiko-penale. Ata mundësojnë që ngacmimi me bazë gjinore, gjuha seksiste dhe diskriminimi në hapësirën digjitale të trajtohen edhe si shkelje e së drejtës për barazi dhe dinjtet. Viktimat e diskriminimit mund t'u drejtohen gjykatave ose Institucionit të Avokatit të Popullit, por praktika në fushën e diskriminimit me bazë gjinore mbetet ende e kufizuar, pjesërisht për shkak të mosdenoncimit të mjaftueshëm dhe mosbesimit ndaj institucioneve. Ligji i vitit 2023 parasheh masa parandaluese dhe mbrojtëse, bashkëpunim ndërinstitutional dhe mbështetje për viktimat, por nuk rregullon procedura të veçanta për provat digjitale, largimin urgjent të përmbajtjes së dëmshme, ndalimin e kontaktit online apo mbrojtjen nga shpërndarja e mëtejshme e materialeve intime. Masat ekzistuese mbrojtëse mund të kenë rëndësi edhe në rastet e dhunës digjitale në marrëdhëniet mes partnerëve, por efikasiteti i tyre varet nga vlerësimi në kohë i rrezikut, mbikëqyrja e qëndrueshme e zbatimit dhe kapacitetet e institucioneve për të reaguar në mjedisin digjital.

Vlerësimi i Këshillit të Evropës sipas metodologjisë së GREVIO-s ka vlerësuar pozitivisht zbatimin e drejtpërdrejtë të Konventës së Stambollit, të Strategjisë Kombëtare dhe zhvillimin e mekanizmave koordinues. Është theksuar veçanërisht se gratë e ekspozuara ndaj dhunës digjitale, përndjekjes dhe ngacmimit seksual nuk kanë shërbime të specializuara mjaftueshëm të aksesueshme, duke përfshirë ndihmën juridike, mbështetjen psikologjike si dhe mbështetjen në ruajtjen e provave digjitale dhe largimin e përmbajtjes.

Kosova* ka vendosur një bazë solide normative dhe institucionale për mbrojtjen nga dhuna ndaj grave, por pajtueshmëria me standardet për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia mbetet ende e pjesshme. Prioritetet kryesore janë njohja eksplicite e dhunës me bazë gjinore të ndërmjetësuar nga teknologjia në legjislacion, përmirësimi i hetimeve dhe i ruajtjes së provave digjitale, zhvillimi i mekanizmave urgjentë për largimin e përmbajtjes së dëmshme, trajnimet e policisë dhe të gjyqësorit, mbledhja sistematike e

86 E disponueshme në: https://prishtinaonline.com/uploads/zakon_br_05_l-020_o_ravnopravnosti_polova.pdf

87 E disponueshme në: <https://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-021%20s.pdf>

të dhënave dhe financimi i qëndrueshëm i shërbimeve të specializuara të mbështetjes.

C.2. Sinteza krahasuese përmbyllëse: shkalla e pajtueshmërisë së gjashtë vendeve sipas formave kryesore të DHNT-së

Shpërndarja e paautorizuar e përmbajtjeve intime dhe „deepfake” (NCII): në rajon vërehen dallime të rëndësishme në shkallën e njohjes juridiko-penale të kësaj dukurie. Vepra të veçanta penale ekzistojnë në Federatën e BH-së, Republikën Srpska, Distriktin e Brçkos të BH-së, Malin e Zi dhe Maqedoninë e Veriut. Federata e BH-së, përmes nenit 189a të Kodit Penal të FBH-së, kriminalizon keqpërdorimin e inçizimeve me përmbajtje seksualisht eksplicite, duke përfshirë krijimin e një inçizimi të ri ose ndryshimin e inçizimit ekzistues dhe përdorimin e tij si të vërtetë. Zgjidhje të ngjashme ekzistojnë edhe në Republikën Srpska dhe në Distriktin e Brçkos të BH-së, të cilat gjithashtu përfshijnë prodhimin ose ndryshimin e fotografisë/inçizimit, përkatësisht xhirimit me përmbajtje seksualisht eksplicite ose pornografike.

Formulimet më të gjera i kanë Mali i Zi dhe, që nga ndryshimet e vitit 2026, Maqedonia e Veriut, pasi veprat e tyre penale përfshijnë jo vetëm video inçizimet dhe fotografitë, por edhe audio inçizimet dhe shkresat me përmbajtje seksualisht eksplicite, si dhe prodhimin e përmbajtjes së re ose ndryshimin e përmbajtjes ekzistuese, gjë që është veçanërisht relevante për materialet „deepfake”. Zgjidhja malazeze, përveç kësaj, përfshin shprehimisht edhe kërcënimin se një përmbajtje e tillë do t'i bëhet e disponueshme një personi të tretë.

Nga ana tjetër, Shqipëria dhe Kosova* nuk kanë një vepër të veçantë penale që do të përfshinte në mënyrë sistematike krijimin, ndryshimin dhe shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjes intime, përfshirë materialet „deepfake”, por raste të tilla mund të përfshihen nën dispozitat e përgjithshme për mbrojtjen e privatësisë, ngacmimin seksual, keqpërdorimin e të dhënave ose vepra të ngjashme.

Megjithëse Kodi Penal i Republikës së Serbisë nuk përmban një vepër të veçantë penale që do të përfshinte në mënyrë sistematike krijimin, ndryshimin e paautorizuar, kërcënimin me publikim dhe shpërndarjen e përmbajtjes intime apo seksualisht eksplicite, forma të caktuara të kësaj dukurie mundet që, varësisht nga rrethanat e rastit, të përfshihen nën vepra të tjera penale ekzistuese. Dispozitat më relevante janë ato për fotografimin e paautorizuar, publikimin dhe shfaqjen e paautorizuar të shkresave, portreteve dhe xhirimeve të tjetrkujt, ngacmimin seksual, përndjekjen, shtrën-

gimin, shantazhin, mbledhjen e paautorizuar të të dhënave personale dhe disa vepra penale kompjuterike.

Megjithatë, kjo qasje është fragmentare dhe nuk ofron mbrojtje të plotë. Dispozitat ekzistuese nuk e njohin veçanërisht karakterin seksualisht eksplicit të përmbajtjes, dimensionin e dhunës me bazë gjinore, disponueshmërinë digjitale dhe viralitetin e përmbajtjes, kërcënimin me publikim, madje as prodhimin e përmbajtjes së re ose ndryshimin e përmbajtjes ekzistuese përmes teknologjive digjitale, gjë që është veçanërisht e rëndësishme për materialet „deepfake”. Për këtë arsye, shpërndarja e paautorizuar e përmbajtjeve intime dhe „deepfake” (NCII) në Serbi aktualisht mund të ndiqen penalisht vetëm në mënyrë indirekte, përmes disa veprave të ndryshme penale, por jo si një vepër penale unike dhe e njohur veçanërisht.

Përndjekja përmes teknologjive të informacionit dhe komunikimit: zgjidhjen më eksplicite e ka Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës, neni 179a i Kodit Penal të së cilës përfshin shprehimisht përpjekjen për të vendosur ose vendosjen e kontaktit të padëshiruar përmes teknologjisë së informacionit dhe komunikimit. Republika Srpska dhe Distrikti i Brçkos i BH-së kanë vepra penale të përndjekjes, por pa përmendur shprehimisht kontekstin digjital apo të TIK-ut. Mali i Zi, Serbia dhe Maqedonia e Veriut kanë dispozita të përgjithshme për përndjekjen që përmendin mjetet e komunikimit, përkatësisht mjetet e informimit publik ose mjetet e tjera të komunikimit, për ç’arsye ato mund të zbatohen edhe për forma të caktuara të përndjekjes digjitale, ndonëse nuk e zhvillojnë veçanërisht konceptin e kibernetikës së përndjekjes. Shqipëria ka vepër penale të përndjekjes, por sipas analizës së DCAF-it, ajo nuk është e konceptuar qartë për mjedisin online. Kosova* nuk ka një vepër të veçantë penale që do të përfshinte në mënyrë shprehimore dhe sistematike kibernetikën e përndjekjes, por mbështetet në dispozitat e përgjithshme, me rekomandime që Kodi Penal të plotësohet me forma të veçanta të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia.

Femicidi si vepër e veçantë penale: është i rregulluar në mënyrë eksplicite në Kodin Penal të Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës (neni 166a) dhe në Maqedoninë e Veriut (i prezantuar si rrethanë rënduese në vitin 2023). Vendet e tjera (Serbia, Republika Srpska, Distrikti i Brçkos i Bosnjës dhe Hercegovinës, Shqipëria, Mali i Zi, Kosova*) nuk e kanë femicidin si një formë të veçantë të kualifikuar të veprës penale, por e ndjekin penalisht përmes dispozitave të përgjithshme për vrasje të rëndë.

Asnjë nga gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor nuk ka një sistem plotësisht funksional, publikisht të aksesueshëm dhe institucionalisht të uniformuar për regjistrimin dhe monitorimin e femicidit si një formë e veçantë e dhunës me bazë gjinore. Megjithëse Konventa e Stambollit nuk e përcakton shprehimisht detyrimin për ngritjen e një regjistri qendror elektronik të fe-

micidit, ajo i detyron vendet që të mbledhin rregullisht të dhëna statistikore të ndara për të gjitha format e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, të mbështesin kërkimet dhe t'i bëjnë publike të dhënat e mbledhura.

Pajtueshmëria me Rekomandimin e Përgjithshëm Nr. 1 të GREVIO-s: Kodi Penal i Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës është e vetmja kornizë ligjore në rajon që është vlerësuar si plotësisht e pajtueshme. Të gjitha vendet e tjera kanë pajtueshmëri të pjesshme, me zbrazëtira specifike në njohjen e dimensionit digjital të dhunës psikologjike dhe të përndjekjes.

D. TË DHËNAT DHE TRENET

D.1. Çfarë tregojnë të dhënat dhe çfarë na shpëton?

Treguesi rajonal më i krahasueshëm i disponueshëm vjen nga hulumtimi i UN Women i vitit 2023, i realizuar mes grave që përdorin internetin dhe teknologjitë digjitale. Në pesë vendet e Ballkanit Perëndimor të përfshira në mostrën kuantitative, të paktën një formë të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia gjatë jetës e kanë raportuar 62,8% e grave në Maqedoninë e Veriut, 55,8% në Serbi, 51,0% në Bosnjë dhe Hercegovinë, 43,3% në Kosovë* dhe 41,1% në Shqipëri. Mesatarja për këto pesë vende ishte 51,0%. Mali i Zi nuk ishte i përfshirë në mostrën kuantitative për shkak të kufizimeve metodologjike dhe të kostos së hulumtimit në një popullatë të vogël, por vetëm në pjesën kualitative të hulumtimit.

Në Serbi, DHNT është fusha me hendekun më dramatik midis prevalencës reale dhe të dhënave zyrtare, sepse nuk ekziston një kategori e veçantë administrative për këtë dhunë. Statistikat penale tregojnë një trend rritjeje të veprave që mund të zbatohen në këtë kontekst: Përndjekja (neni 138a i KP-së): rritje nga 375 në 422 raportime (nga viti 2019 deri më vitin 2022), përkatësisht 12,5%; Ngacmimi seksual (neni 182a i KP-së): rritje nga 174 në 199 denoncime (nga viti 2019 deri më vitin 2022), përkatësisht 14,4%. Publikimi dhe shfaqja e paautorizuar e shkresave, portreteve dhe inçizimeve të personave të tjerë (neni 145 i KP-së): sipas një përpunimi të të dhënave nga Enti Republikan i Statistikave i Serbisë (ERS), numri i denoncimeve është rritur nga 18 në vitin 2019 në 44 në vitin 2022, përkatësisht

për 144,4%.⁸⁸ Madje 53,2% e nxënësve të shkollave të mesme të moshës 18–19 vjeç nga Beogradi, Nishit dhe Subotica kanë deklaruar në vitin 2020 se kanë përjetuar dhunë digjitale ose njohin një bashkëmoshatarë që e ka përjetuar këtë.⁸⁹ Në fillim të vitit 2023, u zbuluan 16 grupe aktive në Telegram për shpërndarjen e padëshiruar të përmbajtjeve intime – më i madhi prej tyre kishte pothuajse 55.000 anëtarë.⁹⁰ Sipas vlerësimeve, 98% e të gjitha mediave seksuale sintetike janë të natyrës pornografike, dhe 99% e tyre janë të programuara ndaj grave dhe vajzave.⁹¹ Hulumtimi përfaqësues i organizatës ATINA „Mos e pëlqe dhunën” (2025), i realizuar në një mostër prej 1.002 qytetarësh të Serbisë mbi 18 vjeç (54% gra, 46% burra, me përfaqësim të barabartë urban/rural), tregon se çdo i katërti person në Serbi ka qenë viktimë e dhunës digjitale, ndërsa mes grave nën moshën 30 vjeç kjo pjesë shkon deri në 43%.⁹² I njëjti hulumtim konstaton se kryerësi i dhunës digjitale është burrë në 66% të rasteve, ndërsa grua në 15% të rasteve, më së shpeshti ish-partneri ose partneri aktual i cili vazhdon kontrollin përmes mbikëqyrjes, shantazheve dhe publikimit të përmbajtjes. Ky zbulim konfirmon se dhuna digjitale është me bazë gjinore dhe se paraqet një vazhdimësi të kontrollit nga partneri, veçanërisht të theksuar tek gratë e moshës 30-45 vjeç.

Studimi i Bashkimit Evropian për dhunën me bazë gjinore (2026) konstaton një rritje të dhunës në hapësirën digjitale në BH: 7% e grave kanë përjetuar ngacmim seksual në vendin e punës, 12% jashtë vendit të punës, ndërsa 8,5% kanë qenë viktima të përndjekjes online. Hulumtime komplementare që do të shpërfaqnin vëllimin e përgjithshëm të DHNT-së ndaj grave në nivel të BH-së, për momentin nuk ka.⁹³

Hulumtimi „Siguria e gazetareve në BH 2024” tregon se gazetaret janë gjithnjë e më shumë të ekspozuara ndaj dhunës me bazë gjinore dhe kërcënimeve të sigurisë, ndërsa institucionet dështojnë t’i mbrojnë ato. Kur gazetaret raportojnë dhunën, sistemit të drejtësisë i duhen afërsisht dy vjet e gjysmë për të trajtuar rastin. Format më të shpeshta janë kërcënimet verbale dhe ato online, duke përfshirë gjuhën e urrejtjes me bazë gjinore, ndërsa gazetaret u ekspozohen ngacmimeve gjinore online që i degradon ato si gra, pavarësisht nga përmbajtja e teksteve të tyre.⁹⁴

Këshilli i Evropës, në kuadër të projektit për luftimin e dhunës digjitale dhe seksuale ndaj grave në BH, ka realizuar hulumtimin më të gjerë të bërë deri më tani mbi veprimin e sistemit juridiko-penal në lëndët e DHNT-së. Për territorin e RS-së, të dhënat e MPB-së tregojnë një rritje të vazhdueshme

88 E disponueshme në: <https://www.sharefoundation.info/wp-content/uploads/Rodno-zasnovano-digitalno-nasilje-u-Srbiji.pdf>

89 E disponueshme në: https://serbia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ispred_ekrana_sa_koricom.1.pdf

90 E disponueshme në: <https://birn.rs/ugasene-telegram-grupe-sa-osvetnickom-pornografijom/>

91 Dostupno na: <https://www.esafety.gov.au/newsroom/blogs/addressing-deepfake-image-based-abuse>

92 E disponueshme në: <http://www.atina.org.rs/sites/default/files/Ne%20lajkuje%20nasilje.pdf>

93 FRA & EIGE. 2026. EU Gender-based Violence Survey – Evidence for Policy and Practice. Luksemburg, str. 38.

94 Zaimović Kurtović, L. 2025. Hulumtim – Siguria e gazetareve në BH 2024. Sarajevë: Gazetarët e BH-së, fq. 33–34.

të raportimeve të dhunës që përfshin TIK-un (SMS, Facebook, Instagram, Messenger, WhatsApp, TikTok): 71 raportime (2021), 76 (2022), 105 (2023), 83 në 10 muajt e parë të vitit 2024.⁹⁵ Në analizën e bazës së të dhënave me më shumë se 250 vendime gjyqësore të formës së prerë në lëndët e dhunës ndaj grave, janë identifikuar vetëm 18 acensione/vendime që përfshijnë elemente të DHNT-së.⁹⁶

Studimi zbuloi se në katër raste penale të dhunës në familje, dhuna ishte ushtruar përmes teknologjive të komunikimit, si pjesë përbërëse e figurës së veprës penale. Në dy raste, dimensionin digjital të dhunës psikologjike është realizuar përmes dërgimit të mesazheve kërcënuese SMS; në njërin rast, kryerësi ka përdorur edhe Viber-in, ndërsa në tjetrin Messenger-in për kërcënime me vdekje. Viktimat në dy raste ishin bashkëshortet e kryerësve, në njërin rast ish-bashkëshortja, ndërsa në tjetrin nëna e kryerësit, ndërsa në tri raste mesazhet përmbanin kërcënime të drejtpërdrejta për jetën e viktimës, duke treguar se dhuna digjitale është vazhdimësi e dhunës fizike, seksuale dhe psikologjike offline.⁹⁷

Lidhur me procedimin e veprës penale „Keqpërdorimi i rrjetit kompjuterik për abuzimin seksual të fëmijës“ në RS: sipas të dhënave të Këshillit të Lar-të Gjyqësor dhe Prokurorial të BH-së, midis viteve 2018 dhe 2023 policia ka pranuar 10 raportime, hetimet janë urdhëruar në tetë raste, janë ngritur katër akuzat, janë shpallur tri aktgjykime dënuese (dy me burgim, një me kusht) dhe një aktgjykim lirues. Statistikat e MPB-së së RS-së tregojnë për një rritje të ndjeshme të raportimeve në vitin 2023 (12 raste, përkundëjt vetëm një në vitin 2022), por të dhënat nuk janë të ndara sipas gjinisë së viktimave dhe kryerësve.⁹⁸

Në Shqipëri, në fushën e ndihmës juridike progresi është më i dukshëm: përmes projektit EFLAS, 17.850 qytetarë të cënueshëm, duke përfshirë 9.785 gra dhe vajza, kanë pranuar ndihmë juridike parësore dhe dytësore; janë ngritur 12 qendra dhe 22 organizata të shoqërisë civile janë mbështetur në 36 bashki.⁹⁹ Megjithatë, për gratë e ekspozuara ndaj dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, ndihma juridike duhet të jetë e lidhur me ekspertizën mbi provat digjitale, mbrojtjen e privatësisë, sigurinë e llogarive dhe pajisjeve, ruajtjen e komunikimit elektronik dhe dokumentimin teknik të keqpërdorimit. Në këto fusha, kapacitetet e ofruesve të ndihmës juridike dhe të shërbimeve të tjera kompetente mbeten ende të kufizuara.

95 Ivić, Gorica dhe Badžić, Selma. 2025. Analysis of cases of technology-facilitated violence against women in Bosnia and Herzegovina. Këshilli i Evropës, fq. 42.

96 Ibid.

97 Ibid.

98 Ibid.

99 E disponueshme në: https://www.undp.org/albania/projects/expanding-free-legal-aid-services-women-and-men-albania?utm_source=chatgpt.com

Në Malin e Zi, të dhënat institucionale të disponueshme për periudhën 2022–2025 konfirmojnë vazhdimësinë e dhunës ndaj grave, por nuk mundësojnë monitorimin e saktë të DHNT-së si një kategori e veçantë.¹⁰⁰ Sipas të dhënave të Drejtorisë së Policisë, gjatë vitit 2024 janë regjistruar 1.074 raste të dhunës në familje, ndërsa në gjashtë muajt e parë të vitit 2025 janë evidentuar 862 raste. Të dhënat e Prokurorisë së Lartë të Shtetit tregojnë se rastet që mund të përfshijnë DHNT-në ndiqen penalisht përmes veprave penale ekzistuese, veçanërisht përndjekjes, fotografimit të paautorizuar, publikimit të paautorizuar të përmbajtjes dhe keqpërdorimit të përmbajtjes seksualisht eksplicite.

Është vërejtur veçanërisht një rritje e numrit të rasteve të raportuara të përndjekjes, nga 32 persona të denoncuar gjatë vitit 2024 në 45 gjatë vitit 2025.¹⁰¹ Evidencat gjyqësore nuk e ndajnë dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia si një kategori të veçantë. Raste të tilla regjistrohen përmes kualifikimeve të përgjithshme juridiko-penale, siç janë kanosja, përndjekja, inçizimi apo publikimi i paautorizuar, përdorimi i paautorizuar i të dhënave personale, shantazhi apo diskriminimi. Për shkak të të dhënave të paharmonizuara dhe jo mjaftueshëm të ndara, nuk është e mundur të monitorohet në mënyrë sistematike dimensionin digjital i dhunës, e as rrjedha e lëndës që nga raportimi deri tek vendimi gjyqësor.¹⁰²

Agjencia për Media Elektronike, e cila gjatë vitit 2024 vazhdoi punën si Agjencia për Shërbime Mediale Audiovizuale, ka pranuar 81 ankesa për punën e transmetuesve në vitin 2023 dhe 91 ankesa në vitin 2024. Në të dy raportet, ndër lëndët dhe paralajmërimet përmenden shkeljet e standardeve programore që përfshijnë gjuhën e urrejtjes, gjuhën fyerëse, mbrojtjen e dinjitetit, privatësisë dhe, në raste të caktuara, diskriminimin. Megjithatë, raportet nuk i ndajnë ankesat dhe rezultatet e procedurave sipas gjinisë, kanalit digjital, formës së DHNT-së apo bazës konkrete të diskriminimit, për ç'arsye nuk është e mundur të përcaktohet me besueshmëri trendi i dhunës me bazë gjinore apo i dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia në përmbajtjet mediale.¹⁰³

Sipas të dhënave të Ministrisë së Punëve të Brendshme të Maqedonisë së Veriut, në gjashtë muajt e parë të vitit aktual janë kryer gjithsej 512 vepra penale të lidhura me dhunën në familje, kryesisht nga burrat – 474 gjithsej. Të dhënat tregojnë gjithashtu se në katër vitet e fundit (2020–2024), numri i

100 UNDP. Assessment of Legal, Policy, Institutional, and Technological Frameworks on Technology-Facilitated Gender-Based Violence in the Western Balkans, 2025, fq. 55–56.

101 Këshilli Prokurorial i Malit të Zi. *Raporti i punës i Këshillit Prokurorial dhe i Prokurorisë së Shtetit për vitin 2024*. Podgoricë, 2025, fq. 70;

102 United Nations Development Programme (UNDP). *Assessment of Legal, Policy, Institutional, and Technological Frameworks on Technology-Facilitated Gender-Based Violence in the Western Balkans*. 2025, 21–22, 27.

103 Agjencia për Media Elektronike e Malit të Zi, *Raporti i punës i Agjencisë për Media Elektronike për vitin 2023* (Podgoricë: Agjencia për Media Elektronike, 2024), 43–44; Agjencia për Shërbime Mediale Audiovizuale e Malit të Zi, *Raporti i punës i Agjencisë për Shërbime Mediale Audiovizuale për vitin 2024* (Podgoricë: Agjencia për Shërbime Mediale Audiovizuale, 2025), 56–57.

grave viktima të dhunës në familje është rritur për 20%¹⁰⁴ Të dhënat zyrtare nga analiza „Gratë dhe burrat në Maqedoninë e Veriut“ tregojnë një trend shqetësues të rritjes së rasteve, me 1.117 vepra penale të lidhura me dhunën në familje të regjistruara vetëm në vitin 2022, nga të cilat 942 viktima ishin gra.¹⁰⁵

Maqedonia e Veriut ende nuk ka një sistem plotësisht operativ, të centralizuar dhe të ndërlidhur për regjistrimin e rasteve të dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje. Megjithëse neni 11 i Konventës së Stambollit i detyron vendet të mbledhin të dhëna sistematike dhe të krahasueshme, evidencat ekzistuese të policisë, gjyqësorit, shërbimeve sociale dhe shëndetësore janë të fragmentuara dhe jo mjaftueshëm të harmonizuara. Në fillim të vitit 2026, Ministria ishte ende duke zhvilluar rregulloren dhe zgjidhjen softuerike për mbledhjen e integruar të të dhënave, kështu që në atë moment kishte kryesisht të dhëna të disponueshme vetëm për rastet e raportuara rishtazi të dhunës në familje.¹⁰⁶

Të dhënat e brendshme të mbledhura nga 30 qendra për punë sociale tregojnë një rritje të vazhdueshme të rasteve të raportuara të dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje në periudhën 2022–2024. Dhuna psikologjike mbetet forma më e denoncuar shpesh, duke u rritur nga 1.051 raste në vitin 2022 në 1.492 në vitin 2024. Dhuna fizike gjithashtu tregon një rritje të vazhdueshme: 846 raste të raportuara në vitin 2022, 944 në vitin 2023, dhe 951 në vitin 2024. Ndonëse më rrallë e raportuar, dhuna ekonomike është në rritje, nga 25 raste në vitin 2022 në 36 në vitin 2024. Sipas të dhënave të MPB-së, numri i rasteve të përdhunimit është rritur nga 18 në vitin 2022 në 33 në vitin 2023 dhe 31 në vitin 2024.

Në periudhën 2021–2025, në Maqedoninë e Veriut janë vrarë 26 gra. Numri vjetor ka variuar nga dy gra të vrara në vitin 2022 deri në nëntë në vitin 2023, gjë që tregon seriozitetin e problemit edhe në një vend me më pak se dy milionë banorë. Për shkak të mungesës së një regjistri të plotë dhe unik të femicidit, nuk është e mundur që të gjitha rastet e vrasjeve të grave nga ajo periudhë të klasifikohen automatikisht si femicide.¹⁰⁷

Në Kosovë*, sipas statistikave kombëtare (trendi 2022–2024): në vitin 2022 janë evidentuar rreth 2.400–2.500 raste të raportuara; në vitin 2023 mbi 2.600 raste; në vitin 2024 mbi 2.700 raste (trend rritjeje). 80–85% e viktimave janë gra, ndërsa mbi 90% e kryerësve janë të gjinisë mashkullore.

104 E disponueshme në: <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/regulativa-od-oblasta-na-ednakvite-moznosti-nediskriminacijata-i-od-oblasta-na-zeni-zrtvi-na-rodovo-bazirano-nasilstvo-i-semejno-nasilstvo-file-DPNd.pdf>

105 State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. *Women and Men in North Macedonia: 2023*. Skopje: State Statistical Office, 2023, 99–100.

106 Elena Dimushevska, Cena Chalovska, and Hajdi Shterjova Simonovikj, *Analysis of the Procedures of Competent Institutions in Cases of Gender-Based and Domestic Violence* (Skopje: OSCE Mission to Skopje, 2026), 10–11.

107 Deutsche Welle, „Ose e imja, ose e vdekur: Gjatë pesë viteve janë vrarë 26 gra në Maqedoninë e Veriut“, 13 Mars 2026; Rjeti Kombëtar kundër Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje „Zëri kundër Dhunës“, *Analiza e rasteve të femicidit: Vrasjet e grave në Republikën e Maqedonisë së Veriut, 2017–2020* (Shkup: UNDP, 2021), 27.

Forma më e shpeshtë është dhuna psikologjike, e pasuar nga dhuna fizike.¹⁰⁸

Të dhënat e organizatave të shoqërisë civile, të strehimoreve dhe të analizave të pavarura tregojnë për një presion të vazhdueshëm mbi sistemin e mbështetjes për gratë e ekspozuara ndaj dhunës. Hulumtimet shënojnë rritje të nevojës për shërbimet e strehimoreve, ndërsa financimi i pamjaftueshëm dhe i paqëndrueshëm vështirëson ofrimin e shërbimeve bazë dhe vazhdimësinë e mbështetjes. Strehimoret mbështeten kryesisht në mjete të pasigurta të institucioneve dhe donatorëve, kurse vonesat në shpërndarjen e mjeteve publike mund të rrezikojnë punën e tyre dhe mundësinë e pranimi urgjent të grave dhe fëmijëve.¹⁰⁹ Hulumtimi përfaqësues i OSBE-së i vitit 2018 ka treguar se 53% e grave që kanë pasur ndonjëherë partner kanë përjetuar ndonjë formë të dhunës psikologjike nga partneri aktual ose i mëparshëm. Në rastet e dhunës më të rëndë nga partneri aktual, 86% e grave nuk kanë kontaktuar as policinë dhe as ndonjë organizatë tjetër; vetëm 2% e kanë raportuar rastin në polici, ndërsa 3% u janë drejtuar shërbimeve sociale.¹¹⁰

Femicidi në Kosovë* mbetet relativisht i rrallë në krahasim me dhunën e përgjithshme në familje. Sipas përmbledhjeve të organizatave të shoqërisë civile dhe monitorimit të medieve, në dhjetë vitet e fundit numri i rasteve të femicidit vlerësohet mesatarisht në 3 deri në 5 raste në vit, gjithsej rreth 30 deri në 50 raste gjatë një dekade. Trendi tregon qëndrueshmërinë e kësaj dukurie pa ndonjë rënie të ndjeshme, ku shumica e rasteve ndodhin në kontekstin e marrëdhënieve ndërmjet partnerëve ose në familje, dhe shpesh u paraprin një histori e dhunës dhe mungesa e një ndërhyrjeje efikase institucionale.¹¹¹

Këto shifra nuk paraqesin shkallën e dhunës midis të gjitha grave në secilin vend. Ato tregojnë përvojat e grave që janë prezente në hapësirën digjitale dhe prandaj janë veçanërisht të rëndësishme për të kuptuar rreziqet online. Format më së shpeshti të raportuara të dhunës në mostrën rajonale ishin mesazhet fyerëse ose të padëshiruara, përmbajtjet seksuale të padëshiruara dhe propozimet seksuale në rrjetet sociale, si dhe hakimi i llogarive. Një në shtatë gra që kanë përjetuar dhunë të ndërmjetësuar nga teknologjia ka deklaruar se ajo ka ndodhur çdo ditë ose çdo javë.

Të dhënat gjithashtu tregojnë një nivel jashtëzakonisht të ulët të raportimit. Në hulumtimin më të gjerë të UN Women për Evropën dhe Azinë Qendrore,

108 Kosovo Police, *Annual Work Report January–December 2022* (Prishtinë: Kosovo Police, 2023); Kosovo Police, "Press Release," 16 April 2024; Kosovo Police, *Annual Work Report 2024* (Prishtinë: Kosovo Police, 2025), 9.

109 Adelina Hasani dhe Vesa Kroçi, *Women's Security Concerns in Kosovo* (Prishtinë: Kosovar Centre for Security Studies, 2024), 4, 11–12.

110 Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). *Survey on Well-Being and Safety of Women in Kosovo*. Vienna: OSCE, 2019, 37, 65–66, 80.

111 Kosovo Gender and Justice Center. *Femicide in the Republic of Kosovo: Legal Framework and Judicial Practice*. Prishtinë: Kosovo Gender and Justice Center, 2024, 13–15, 37–40.

vetëm 7,1% e grave që kanë përjetuar dhunë të ndërmjetësuar nga teknologjia e kanë raportuar rastin në polici, ndërsa një numër edhe më i vogël u është drejtuar institucioneve të tjera ose organizatave mbështetëse. Arsyet më të shpeshta për mosdenoncim ishin bindja se institucionet nuk do të reagojnë, mosbesimi, frika nga stigmatizimi dhe droja se privatësia nuk do të mbrohet.

Në të gjashtë vendet, dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia kryesisht nuk është e shënuar si kategori e veçantë në evidencat zyrtare. Policia, prokuroritë dhe gjykatat më së shpeshti regjistrojnë kualifikimin juridik të veprës, për shembull, kanosjen, përndjekjen, shantazhin, shkeljen e privatësisë ose publikimin e paautorizuar të përmbajtjes, por jo edhe faktin që dhuna është kryer përmes rrjeteve sociale, aplikacioneve, pajisjeve për gjurmim, profileve të rreme, softuerëve të ndjekjes ose përmbajtjeve të ndryshuara në mënyrë digjitale.

Për këtë arsye, sistemet aktuale në përgjithësi nuk mund t'u përgjigjen pyetjeve kyçe: sa raste përfshijnë përndjekjen digjitale; sa prej tyre ndodhin pas ndarjes nga partneri dhunues; në cilat platforma ushtrohet më së shpeshti dhuna; sa prej tyre lidhen me shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve intime, doksimit, kërcënimeve me publikim apo përmbajtjet „deepfake”; sa përmbajtje janë larguar; sa kërkesa për largim janë refuzuar; dhe sa raste kanë përfunduar me aktakuzë, aktgjykim apo masë mbrojtëse.

Vlerësimi rajonal i UNDP-së nga viti 2025¹¹² konfirmon se institucionet shpesh deklarojnë se nuk kanë të dhëna për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia. Raporti paralajmëron se kjo mungesë e të dhënave kufizon planifikimin e politikave, buxheteve, shërbimeve mbështetëse dhe vlerësimin e përgjegjshmërisë së institucioneve. Gjithashtu tregon se procedurat për ruajtjen e provave digjitale dhe bashkëpunimi me platformat kryesisht nuk janë të standardizuara, për ç'arsye përmbajtja shpesh hiqet apo fshihet përpara se të mund të përdoret si provë.

Të dhënat më së shpeshti nuk e lidhin dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia me format e tjera të dhunës me bazë gjinore. Kjo është veçanërisht e rëndësishme sepse teknologjia shpesh shërben për të zgjatur dhunën pas ndërprerjes së një marrëdhënie: gjurmimi i vendndodhjes, mbikëqyrja e telefonit, qasja në llogari, ngacmimi përmes kontakteve të përbashkëta, shantazhet dhe shpërndarja e përmbajtjeve intime. Kur veprimet e tilla trajtohen vetëm si „incidente kibernetike” individuale, sistemi nuk e sheh modelin e kontrollit, eskalimin e rrezikut dhe natyrën me bazë gjinore të dhunës.

Për çdo raportim të dhunës ndaj grave është e nevojshme që, duke mbrojtur privatësinë dhe sigurinë e viktimës, të regjistrohen: gjinia dhe mosha e viktimës dhe e kryerësit; marrëdhënia e tyre e ndërsjellë; lloji i dhunës; nëse është përdorur teknologjia; forma e dhunës digjitale; platforma apo pajisja; ekzistenca e raportimeve të mëparshme dhe e masave mbrojtëse; prania e fëmijëve; masat e vlerësimit të rrezikut; rrjedha e lëndës që nga raportimi deri tek aktgjykimi; si dhe qasja në shërbimet mbështetëse dhe rezultati i kërkesës për largimin e përmbytjes së dëmshme.

Mungesa e të dhënave nuk është vetëm një problem teknik. Kur sistemi nuk e njeh dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, ai nuk mund të vlerësojë me besueshmëri rrezikun, të planifikojë shërbime të specializuara, të monitorojë punën e institucioneve, e as të zhvillojë zgjidhje ligjore dhe parandaluese të targetuara. Prandaj, mbledhja e të dhënave cilësore, të ndara sipas gjinisë dhe të ndërlidhura midis tyre, është pjesë përbërëse e mbrojtjes së viktimave dhe jo thjesht një detyrim statistikor.

Për trajnimin është e rëndësishme që pjesëmarrëset të bëjnë dallimin midis tre llojeve të të dhënave: të dhënat mbi prevalencën e dhunës me bazë gjinore, të cilat tregojnë se sa e përhapur është dhuna; të dhënat administrative, të cilat tregojnë se çfarë regjistrojnë institucionet; dhe të dhënat e organizatave të shoqërisë civile, të cilat shpesh janë të parat që zbulojnë forma të reja të dhunës, boshllëqet në sistem dhe përvojën e viktimave që nuk përfshihen në statistikat zyrtare.

PJESA1

KURRIKULA

Rishikimi analitik-krahasues i dhunës
ndaj grave dhe dhunës së ndërmjetësuar
nga teknologjia në Ballkanin Perëndimor

- E. DHUNA ME BAZË GJINORE E NDËRMJETËSUAR
NGA TEKNOLOGJIA
- I. PROCEDURAT E BRENDSHME TË ORGANIZATAVE
PËR TRAJTIMIN E RAPORTIMEVE TË DHNT-SË
- F. ORGANIZATAT E SHOQËRISË CIVILE DHE
PRAKTIKA E MBËSHTETJES
- G. FUSHATAT, NARRATIVAT PUBLIKE DHE DISKURSI
ANTI-GJINOR
- H. ANALIZA E MANGËSIVE DHE REKOMANDIMET

E. DHUNA ME BAZË GJINORE E NDËRMJETËSUAR NGA TEKNOLOGJIA¹¹³

113 Nënkategori/konkretizim i DHNT-së kur dhuna bazohet në gjini, prek në mënyrë joproporcionale gratë dhe vajzat ose paraqet vazhdimësi të dhunës me bazë gjinore në mjedisin digjital.

Përdorimi i teknologjisë dhe i informacioneve private në hapësirat digjitale është bërë tepër i përhapur në ndërveprimet online. Taktikat e avancuara kanë krijuar një mjedis përmes të cilit individët mund të bëhen viktimat të ngacmimit online, kibernetikës së përndjekjes, trafikut të qenieve njerëzore, bullizmit kibernetik, shpërndarjes së imazheve seksuale pa pëlqim, klonimit të profileve, joshjes online për shantazh ose abuzim, gjuhës së urrejtjes dhe frikësimit në internet, si dhe të softuerëve të ndjekjes apo softuerëve për gjurmim që përdoren për monitorimin e përdorimit të internetit.

Dëshmitë anekdotike¹¹⁴ për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia tregojnë se ky fenomen në rritje prek në mënyrë joproporcionale gratë dhe vajzat, si dhe pakicat seksuale dhe gjinore. Raporte dhe hulumtime të ndryshme tregojnë se incidentet e dhunës online, si kibernetika e përndjekjes, ngacmimi online dhe shantazhi seksual në internet, janë shumë të përhapura.¹¹⁵ Raporti „The State of Women Human Rights Defenders 2023” thotë se 75% e mbrojtëseve të të drejtave të njeriut në Ballkanin Perëndimor kanë raportuar ngacmimin digjital.¹¹⁶

Disa studime kanë zbuluar se personat transgjinorë dhe me diversitet gjinor gjithashtu përjetojnë një nivel të lartë të DHNT-së, pasi ka më shumë

114 Prova anekdotike (angl. anecdotal evidence) është mbështetja në përvoja personale, tregime individuale ose shembuj të izoluar në vend të hulumtimeve shkencore sistematike dhe të dhënave objektive. Karakteristikat: subjektiviteti dhe njëanshmëria, mostra e vogël, mungesa e provave për shkakun dhe pasojën.

115 UN Women. n.d. "Accelerating Efforts to Tackle Online and Technology Facilitated Violence against Women and Girls (VAWG)." www.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/Accelerating-efforts-to-tackle-online-and-technology-facilitated-violence-against-women-and-girls-en_0.pdf.

116 E disponueshme në: <https://kvinnatillkvinna.org/wp-content/uploads/2023/11/The-Kvinna-till-Kvinna-Foundation-The-state-of-women-human-rights-defenders-2023.pdf>

gjasa të jenë viktimat të këtij lloji të dhunës sesa personat¹¹⁷ cisgjjinorë.¹¹⁸ Kjo dhunë është e lidhur me shqetësime serioze psikologjike, duke përfshirë depresionin, ankthin, çrregullimin e stresit post-traumatik dhe mendimet vetëvrasëse.¹¹⁹ Të dhënat kualitative tregojnë se gratë, imazhet intime të të cilave janë shpërndarë pa pëlqim, kanë përjetuar forma të ngjashme të shqetësimeve psikologjike si ato që kanë qenë të sulmuara seksualisht.¹²⁰

Përveç kësaj, DHNT-ja mund të çojë edhe në izolim social për shkak të ndikimit në aftësinë e viktimës për të marrë pjesë në aktivitetet online, gjë që çon në rënien e vetëbesimit.¹²¹ Sondazhi online i Amnesty International, i porositur nga Ipsos MORI në tetë vende, ka treguar se më shumë se gjysma (56%) e grave që kanë qenë të ngacmuara në Twitter kanë pasur vështirësi për t'u përqendruar në detyrat e përditshme dhe kanë ndier stres, ankth ose sulme paniku (55%) pasi kanë përjetuar ngacmim apo abuzim.¹²²

Studimet gjithashtu tregojnë se viktimat e DHNT-së janë më shpesh të ekspozuara ndaj instabilitetit financiar dhe vështirësive ekonomike, duke përfshirë uljen e pagës ose humbjen e vendit të punës,¹²³ gjë që mund të ketë pasoja serioze për mirëqenien fizike, mendore dhe ekonomike të të prekurve.¹²⁴

Ekziston një sërë faktorësh në mjedisin digjital që nxisin dhe mundësojnë dhunën me bazë gjinore të ndërmjetësuar nga teknologjia.¹²⁵ Kështu, anonimiteti dhe ndjenja e pandëshkueshmërisë në internet mund t'i inkurajojnë dhunuesit, por gjithashtu edhe mungesa e rregullativës adekuate ligjore dhe e mbrojtjes nga dhuna digjitale. Nga ana tjetër, struktura digjitale algoritmike kontribuon më shumë sesa që lufton përhapjen e stereotipave gjinorë dhe subkulturave toksike digjitale, ndërsa në të njëjtën kohë mungesa dhe prania, ose dislokimi anakronik në internet, i mundëson dhunuesit që pa ndonjë përpjekje të veçantë, nga dhoma e tij, të targetojë persona nga një qytet tjetër, vend tjetër ose nga një kontinent tjetër. Si rezultat, modelet

117 Evelyn, Sophie, Elizabeth M. Clancy, Bianca Klettke and Ruth Tatnell. 2022. "A Phenomenological Investigation into Cyberbullying as Experienced by People Identifying as Transgender or Gender Diverse." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (11): 6560. <https://doi.org/10.3390/ijerph19116560>

118 Personi cisgjjinor është term për personin, identiteti gjinor personal i të cilit përputhet plotësisht me seksin dhe gjininë që i është caktuar në lindje.

119 Duggan, Maeve. 2017. "Online Harassment 2017." Pew Research Center, July 11. www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/online-harassment-2017/.

120 Bates, Samantha. 2016. "Revenge Porn and Mental Health: A Qualitative Analysis of the Mental Health Effects of Revenge Porn on Female Survivors." *Feminist Criminology* 12 (1): 22–42. <https://doi.org/10.1177/1557085116654565>

121 Henry, Nicola and Anastasia Powell. 2016. "Technology-Facilitated Sexual Violence: A Literature Review of Empirical Research." *Trauma, Violence, & Abuse* 19 (2): 195–208. <https://doi.org/10.1177/1524838016650189>.

122 Amnesty International commissioned Ipsos MORI to carry out an online poll of women aged 18–55 in Denmark, Italy, New Zealand, Poland, Spain, Sweden, the United Kingdom and the United States. For the full data set, see www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/online-abuse-and-harassment.

123 Jane, Emma A. 2018. "Gendered cyberhate as workplace harassment and economic vandalism." *Feminist Media Studies* 18 (4): 575–91. <https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447344>

124 Citron, Danielle Keats and Mary Anne Franks. 2014. "Criminalizing revenge porn." *Wake Forest Law Review* 49: 345–91. https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/643.

125 Në këtë dokument përdoret termi **dhunë e ndërmjetësuar nga teknologjia (DHNT)** si një koncept ombrellë për forma të ndryshme të dhunës që kryhen, mundësohen, përforcohen ose zgjaten përmes përdorimit të teknologjive të informacionit, komunikimit dhe atyre digjitale. Kur është e nevojshme të theksohet veçanërisht dimensionin gjinor, përdoret shprehja **dhunë me bazë gjinore e ndërmjetësuar nga teknologjia**, e cila shënon format e DHNT-së të drejtuara ndaj grave dhe vajzave, përkatësisht format e dhunës që bazohen në gjini, preken në mënyrë joproporcionale gratë ose paraqesin një vazhdimësi digjitale të dhunës me bazë gjinore nga mjedisi offline. Për shkak të konsistencës terminologjike, shkurtesa **DHNT** përdoret si shkurtesë bazë në të gjithë dokumentin, përveç rasteve kur është e domosdoshme të theksohet shprehimisht karakteri i dhunës me bazë gjinore.

thellësisht të rrënjosura tradicionale të mizogjinisë dhe diskriminimit të grave dhe grupeve të tjera të marginalizuara transferohen në sferën digjitale, ku pabarazitë gjinore, normat dhe vlerat patriarkale mbahen më tej gjallë.

Dhuna me bazë gjinore në hapësirën digjitale kufizon shprehjen e lirë të personave dhe i shtyn gratë dhe grupet e marginalizuara gjinore drejt vetë-cenzurës, rrezikon shëndetin e tyre mendor dhe çon në përjashtim nga jeta digjitale. Dhuna digjitale me bazë gjinore zhvillohet në shumë rrjete sociale dhe platforma të njohura, ndër të cilat dominojnë Facebook, Instagram, WhatsApp, Snapchat, X (më parë Twitter) dhe TikTok. Gjithashtu, shërbime të ndryshme të bisedave, forumet, aplikacionet e takimeve, si dhe grupe të ndryshme publike apo të mbyllura, paraqesin hapësira digjitale për përhapjen e dhunës me bazë gjinore.¹²⁶

E.1. Format, përmasat, vazhdimësia online-offline dhe përgjigja e sistemit

Dhuna me bazë gjinore e ndërmjetësuar nga teknologjia përfshin përdorimin e internetit, rrjeteve sociale, aplikacioneve për komunikim, telefonave celularë, pajisjeve për ndjekje dhe mjeteve të tjera digjitale me qëllim ngaçmimi, kontrolli, frikësimi, poshtërimi, shfrytëzimi seksual ose shkaktimi të dëmit ndaj grave dhe vajzave. Në praktikë përdoren edhe shprehjet dhunë digjitale, dhuna online, kibernetike dhe dhunë elektronike, por është e rëndësishme të theksohet dimensionin e saj gjinor: dhuna më së shpeshti bazohet në marrëdhëniet ekzistuese të pabarabarta të pushtetit midis burrave dhe grave.

Kjo formë e dhunës mund të përfshijë mesazhe fyese, poshtëruese ose të seksualizuara; kërcënime për përdhunim, vrasje ose publikim të përmbajtjeve private; kontaktim të vazhdueshëm të padëshiruar; krijim të llogarive të rreme; shpërndarje të thashethemeve dhe informacioneve të rreme; diskreditim publik; publikim të të dhënave personale pa pëlqim; gjurmim të vendndodhjes; qasje në llogari dhe pajisje; kontroll të komunikimit; si dhe shpërndarjen e paautorizuar të fotografive, video inçizimeve apo audio inçizimeve intime. Format gjithnjë e më të shpeshta përfshijnë prodhimin e përmbajtjeve seksuale eksplicite të ndryshuara në mënyrë digjitale ose të gjeneruara artificialisht, të njohura si përmbajtje „deepfake“, si dhe përdorimin e softuerëve të ndjekjes dhe aplikacioneve për mbikëqyrjen e partneres.

Teknologjia nuk e krijon dhunën vetvetiu, por mund t'i japë kryerësit mënyra të reja për të vazhduar, zgjeruar ose intensifikuar dhunën ekzistuese. Mjetet digjitale mundësojnë dhunën pa kontakt të drejtpërdrejtë fizik, në çdo kohë

dhe nga një distancë e madhe. Përmbajtjet mund të shumëzohen shpejt, t'u shpërndahen një numri të madh njerëzish dhe të mbeten të aksesueshme për një kohë të gjatë pas publikimit fillestar. Për këtë arsye, viktimat mund të ketë përshtypjen se dhuna nuk ka fund, madje edhe kur e ndërpret marrëdhënien me kryerësin, ndryshon vendbanimin ose largohet fizikisht prej tij.

Dhuna me bazë gjinore e ndërmjetësuar nga teknologjia është e përhapur, por vëllimi i saj i plotë është i vështirë të përcaktohet. Shumë gra nuk e raportojnë dhunën për shkak të frikës, turpits, mosbesimit ndaj institucioneve, drojës se do të fajësohen për përmbajtjen e publikuar ose bindjes se policia, prokuroria dhe platformat digjitale nuk do të reagojnë. Për këtë arsye, evidencat zyrtare kryesisht tregojnë vetëm një pjesë të vogël të numrit real të rasteve.

Gratë dhe vajzat nuk janë shënjestrat e vetme të dhunës digjitale, por ato janë në mënyrë joproporcionale më shpesh të ekspozuara ndaj ngacmimit të seksualizuar, kërcënimeve, keqpërdorimit të përmbajtjeve intime, fushatave të diskreditimit dhe gjuhës mizogjene të urrejtjes. Veçanërisht të ekspozuara janë vajzat dhe gratë e reja, gratë që janë të dukshme në hapësirën publike, gazetaret, politikanet, aktivistet, artistet dhe mbrojtëset e të drejtave të njeriut. Rreziku mund të rritet më tej për gratë me aftësi të kufizuara, pjesëtarët e komuniteteve pakicë, migrantet, gratë dhe vajzat LGBTI, si dhe gratë që tashmë jetojnë në kushte të dhunës nga partneri ose dhunës në familje. Pasojat mund të jenë serioze dhe afatgjata: ndjenja e frikës dhe pasigurisë, ankthi, depresioni, tërheqja nga jeta shoqërore, ndërprerja e arsimimit ose e punës, humbja e të ardhurave, dëmtimi i marrëdhënieve me familjen dhe komunitetin, si dhe heqja dorë nga shprehja publike dhe përdorimi i hapësirave digjitale. Në disa raste, dhuna digjitale mund të kontribuojë në eskalimin e dhunës fizike dhe të rrisë rrezikun nga lëndimet e rënda ose femicidi.

Dhuna me bazë gjinore e ndërmjetësuar nga teknologjia nuk duhet të shihet si një fenomen i veçantë, virtual. Shpesh është pjesë e të njëjtit model të dhunës që ndodh edhe jashtë internetit. Partneri i cili kontrollon telefonin, kërkon fjalëkalimet, gjurmon vendndodhjen, kontrollon komunikimin ose kërcënon me publikimin e përmbajtjeve intime, përdor teknologjinë si mjet kontrolli. Pas ndarjes, i njëjti person mund të vazhdojë dhunën përmes mesazheve, profileve të rreme, postës elektronike, rrjeteve sociale ose kontakteve të përbashkëta. Prandaj, është e nevojshme të flitet për kontinuitetin e dhunës online-offline. Dhuna mund të fillojë në hapësirën digjitale dhe të kalojë në botën fizike, por mund të ndodhë edhe e kundërta: dhuna fizike, e partnerit ose në familje, mund të vazhdojë dhe të përforcohet përmes mjeteve digjitale. Kur veprimet digjitale trajtohen vetëm si incidente të izoluar kibernetike, pa shqyrtuar marrëdhënien midis viktimës dhe kryerësit,

denoncimet e mëparshme, modelet e kontrollit dhe mundësinë e eskalimit, sistemi mund të anashkalojë një rrezik serioz.

(a) Përgjigja institucionale: reaktive, e paspecializuar dhe shpeshherë viktimizuese dytësore

Në Serbi ekzistojnë shembuj të viktimizimit dytësor, duke përfshirë këshillat drejtuar viktimave që të „qëndrojnë larg internetit”, në vend që institucionet ta njohin dhunën, të dokumentojnë provat dhe të vlerësojnë rrezikun. Veprimi jo i njëtrajtshëm vështirëson qasjen në drejtësi, veçanërisht kur ndjekja penale zhvendoset në padi private. Në Maqedoninë e Veriut: institucionet nuk kanë protokolle mjaftueshëm të specializuara dhe kapacitete teknike për provat digjitale, ndërsa prokuroria publike nuk i fillon gjithmonë procedurat sipas detyrës zyrtare. Një problem i veçantë është mbrojtja e vajzave dhe grave të reja që përfshijnë kërcënime dhe shantazhe online. Kosova*: institucionet reagojnë më shpejt ndaj dhunës fizike sesa ndaj formave digjitale, të cilat shpesh trajtohen si çështje të sigurisë kibernetike. Mungesa e shërbimeve të specializuara dhe të informuara mbi traumën, veçanërisht për dhunën seksuale dhe të miturit, kufizon rregullimin dhe mbrojtjen. Shqipëria ka mekanizma të koordinuar referimi në të gjitha bashkitë, por vlerësimi i rrezikut, masat urgjente dhe mbledhja e provave digjitale nuk zbatohen në mënyrë të njëtrajtshme. Shërbimet në disa mjedise varen nga mjetet e donatorëve dhe kapacitetet lokale. Në Bosnje dhe Hercegovinë të dhënat dhe informacionet e aksesueshme vënë në dukje lëshime në mbledhjen e provave digjitale. Kështu, për shembull, në një lëndë të ngacmimit seksual prokuroria nuk kishte vërtetuar nëse dërgimi i fotografive ishte bërë përmes telefonit apo rrjeteve sociale, gjë që ndikoi në kualifikimin e veprës penale. Fragmentimi institucional e bën të vështirë dhënien e një përgjigjeje uniforme, ndërsa në Mal të Zi institucionet shpesh i trajtojnë rastet përmes kategorive të përgjithshme të gjuhës së urrejtjes, kërcënimeve ose shkeljes së privatësisë, pa njohur dimensionin gjinor dhe kontinuitetin e dhunës. Nuk ekziston një protokoll i veçantë multisektorial për dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia.

Përgjigjja ndaj dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia nuk mund të reduktohet në këshillën drejtuar viktimës për të bllokuar kryerësin, për të mbyllur llogarinë ose për të ndaluar përdorimin e internetit. Masa të tilla mund të jenë të dobishme për sigurinë e menjëhershme, por ato nuk e zgjidhin dhunën dhe as nuk e zhvendosin përgjegjësinë te personi që e ushtron atë. Institucionet duhet ta njohin dimensionin digjital të dhunës në çdo vlerësim të rrezikut. Kjo nënkupton pyetje në lidhje me aksesin e kryerësit të krimit në telefonin, llogaritë dhe fjalëkalimet e viktimës; gjurmimin e vendndodhjes; përdorimit të aplikacioneve për mbikëqyrje; kërcënimeve për publikimin e përmbajtjes; ekzistencës së profileve të rreme; kërcënimeve digjitale; si

dhe mundësisë që dhuna të përforcohet pas ndërprerjes së marrëdhënies. Policia, prokuroritë dhe gjykatat duhet të kenë procedura të qarta për raportimin, ruajtjen urgjente të provave digjitale dhe hetimin e rasteve. Kjo përfshin ruajtjen e mesazheve, pamjeve të ekranit, linqeve, të dhënave për llogaritë dhe gjurmëve të tjera digjitale, duke mbrojtur privatësinë dhe sigurinë e viktimës. Është e rëndësishme që provat të mblidhen në kohë, pasi përmbajtja mund të fshihet, të ndryshohet ose të zhvendoset në platforma të tjera.

Sistemi i mbështetjes duhet të përfshijë ndihmën psikologjike, këshillimin juridik, mbështetjen gjatë raportimit, ndihmën në vlerësimin e sigurisë digjitale, si dhe mbështetjen gjatë paraqitjes së kërkesave për heqjen e përmbajtjes dëmtuese. Organizatat e specializuara të grave kanë një rol të rëndësishëm, pasi shpesh janë të parat që identifikojnë aspektin digjital të dhunës dhe ofrojnë mbështetje që lidh sigurinë, konfidencialitetin, ndihmën psiko-sociale dhe mbrojtjen juridike.

Përgjegjësi kanë edhe platformat digjitale dhe kompanitë që menaxhojnë mjetet e komunikimit. Ato duhet të sigurojnë mekanizma të aksesueshëm dhe të kuptueshëm për raportim, heqjen në kohë të përmbajtjes së dhunshme dhe asaj seksuale eksplicite pa pëlqim, mbrojtjen e llogarive, parandalimin e ripublikimit të materialeve të hequra, si dhe bashkëpunimin me organet kompetente kur kjo është e nevojshme.

Prandaj, parandalimi kërkon kombinimin e alfabetizmit digjital me edukimin mbi barazinë gjinore, pëlqimin, privatësinë, kufijtë dhe përgjegjësinë në hapësirën digjitale. Qëllimi nuk është që gratë dhe vajzat të tërhiqen nga interneti, por që hapësira digjitale të bëhet më e sigurt, më e barabartë dhe më e aksesueshme për të gjithë.

Format e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia

(b) Ngacmimi online dhe gjuha e urrejtjes me bazë gjinore

- Ngacmimi i rrjetëzuar: grupe, llogari ose komunitete të organizuara ose gjysmë të organizuara sulmojnë në mënyrë sistematike një grua, dërgojnë fyerje, kërcënime, mesazhe të seksualizuara, akuzat të rreme ose thirrje për dhunë.
- Gjuha e urrejtjes gjinore dhe seksiste: përmbajtje mizogjene, të seksualizuara, homofobike, transfobike ose kundër gjinisë që

sulmojnë gratë për shkak të seksit, pamjes, seksualitetit, angazhimit publik ose qëndrimit politik.

- Turpërimi dhe trollimi i seksualizuar: komente, postime, fotografi, meme ose faqe që i ekspozojnë vajzat dhe gratë ndaj përqeshjes, turpërimit ose presionit për t'u tërhequr nga hapësira publike.
- Hakmarrja për shkak të mbështetjes së viktimave: sulme ndaj aktivisteve, juristeve, gazetarëve dhe organizatave që flasin publikisht për dhunën, mbështesin viktimat ose avokojnë për ndryshime ligjore.

(c) **Dhuna seksuale në mjedisin digjital**

- Shpërndarja e përmbajtjeve intime ose seksualisht eksplicite pa pëlqim: publikimi, përcjellja ose kërcënimi me publikim i fotografive, video inçizimeve apo mesazheve pa pëlqimin e personit.
- Shantazhi me përmbajtje intime: kërcënimi me publikim ose dërgim të përmbajtjes intime familjes, punëdhënësit, shkollës, publikut ose institucioneve, duke kërkuar para, seks, qëndrim në lidhje, heshtje ose tërheqje të raportimit. Kjo formë e dhunës është veçanërisht e rrezikshme për viktimën sepse mund të eskalojë shpejt në vetëlëndim, dhunë fizike, zhvatje apo vazhdimësi të kontrollit.
- Përmbajtja sintetike seksuale dhe pornografia „deepfake”: përdorimi i inteligjencës artificiale ose i aplikacioneve për krijimin e imazheve dhe video inçizimeve seksuale të rreme.¹²⁷
- Shpërndarja e përmbajtjes seksuale të të miturve: një formë veçanërisht serioze e dhunës dhe shfrytëzimit që kërkon përfshirjen urgjente të policisë, prokurorisë, qendrës për punë sociale, shkollës dhe mbështetjes së specializuar, duke mbrojtur identitetin e fëmijës dhe duke parandaluar shpërndarjen e mëtejshme.

(d) **Cenimi i sigorisë dhe privatësisë përmes teknologjisë**

- Doksimi: publikimi i të dhënave private, adresës, telefonit, informacioneve për familjen, vendin e punës, shkollën, lokacionin ose dokumentet me qëllim frikësimi, poshtërimi ose ekspozimi të viktimës ndaj sulmeve të mëtejshme.
- Autimi pa pëlqim: zbulimi publik i orientimit seksual, identitetit gjinor, statusit shëndetësor ose të dhënave të tjera të ndjeshme pa pëlqim, gjë që mund të çojë në dhunë në familje, dëbim nga shtëpia, humbje të punës ose stigmë shtesë.

¹²⁷ Raporti i Home Security Heroes: 2023 *State of Deepfakes* specifikon se shumica e përmbajtjeve pornografike „deepfake” shënjestron gratë. E disponueshme në: <https://www.securityhero.io/state-of-deepfakes/>

- Përndjekja kibernetike: ndjekja e vazhdueshme, dërgimi i mesazheve, kontaktimi përmes llogarive të shumta, përdorimi i profileve të rreme, gjurmimi i vendndodhjes dhe mbikëqyrja e aktiviteteve.
- Softuerët e ndjekjes dhe kontrolli digjital: aplikacionet e instaluar fshehurazi, llogaritë e përbashkëta, dhënia e detyruar e fjalëkalimeve, gjurmimi i vendndodhjes, qasja në mesazhe, fotografi dhe aplikacione bankare.¹²⁸

E.2. Vlerësimi i rrezikut nga vazhdimi, përshkallëzimi dhe kalimi në forma të tjera të dhunës

Vlerësimi i rrezikut duhet të jetë pjesë përbërëse e punës me çdo viktimë të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia dhe kjo që nga kontakti i parë, jo si një fazë administrative që pason pas bisedës, por si një proces dinamik dhe i vazhdueshëm që rishikohet sa herë që ndryshojnë rrethanat. Nuk mjafton të pyetet se çfarë është publikuar apo kush e ka dërguar mesazhin. DHNT pothuajse asnjëherë nuk është një incident i izoluar: pas një kërcënimi, një videoje të publikuar apo një aplikacioni bankar të bllokuar, më së shpeshti qëndron një model më i gjatë kontrolli që i ka paraprirë dhunës së dukshme ose që e shoqëron atë në forma të ndryshme në të njëjtën kohë.

Çfarë duhet të përfshijë vlerësimi i rrezikut?

Vlerësimi i rrezikut në rastet e DHNT-së përfshin disa dimensione të ndër-lidhura midis tyre, të cilat duhet të shihen si një e tërë dhe jo si kontrole të ndara.

Modeli i kontrollit dhe historia e dhunës Pika e nisjes nuk është incidenti, por marrëdhënia. A ka filluar dhuna online apo komponenti digjital është vazhdimësi e kontrollit offline? Sa kohë ka që zgjat? A është përforcuar? Cilat forma të dhunës kanë qenë të pranishme më parë - fizike, psikologjike, ekonomike, seksuale? A e ka raportuar viktimja dhunën më parë dhe çfarë ndodhi atëherë?

Marrëdhënia midis viktimës dhe kryerësit. A bëhet fjalë për një partner aktual apo të kaluar, anëtar familjeje, koleg, të njohur apo një person anonim? Koha e ndarjes - menjëherë pas ndërprerjes së lidhjes ose paralajmërimit të largimit, është veçanërisht me rrezik të lartë: DHNT-ja në atë periudhë mund të përforcohet si një përpjekje për të rivendosur kontrollin ose si hakmarrje. Njohuritë e kryerësit mbi mjetet digjitale për ndjekje, krijimin e pro-

fileve të rreme, qasjen në llogari ose gjenerimin (krijimin) e përmbajtjes sintetike ndikojnë drejtpërdrejt në vlerësimin e kërcënimit.

Disponueshmëria e viktimës dhe ekspozimi. Ku jeton dhe punon viktimja? A e di kryerësi adresën e saj, vendin e punës, rutinat e lëvizjes? A ka qasje në pajisjet, llogaritë apo fjalëkalimet e saj, përmes një pajisjeje të përbashkët, hapsire të ndarë në re (shared cloud) apo softuerit të ndjekjes (stalkerware) – aplikacion i instaluar pa dijeninë e saj? A e ndan hapësirën e banimit me kryerësin? Mundësitë e viktimës për t'u mbrojtur kufizohen më tej nga varësia ekonomike prej kryerësit, fëmijët e përbashkët apo prona e përbashkët, prandaj këto duhet të vlerësohen si faktorë cenueshmërie dhe jo si arsye për të shtyrë ndërhyrjen.

Prania e kërcënimeve dhe posedimi i armëve. A janë kërcënimet eksplicite (të qarta dhe të pambashtjella) apo implicite (të fshehura)? A përfshijnë ato kërcënime për dhunë fizike, vrasje, përdhunim, lëndim të fëmijëve apo kërcënime ndaj të afërmeve të viktimës? A posedon kryerësi armë apo ka qasje në to? A ka përdorur ndonjëherë më parë forcë fizike? Studimet nga të gjashtë vendet e rajonit tregojnë në mënyrë të qëndrueshme dhe të vazhdueshme se dhuna digjitale, veçanërisht përndjekja, kërcënimet për publikimin e përmbajtjes dhe ngacmimi i koordinuar, i paraprijnë ose e shoqërojnë dhunën fizike dhe femicidin, prandaj asnjëherë nuk duhet të vlerësohet si më pak serioze vetëm sepse ndodh në ekran.

Rreziqet digjitale specifike për DHNT-në. Çfarë përmbajtjeje ekziston dhe ku është publikuar? A është e mundur të monitorohet shpërndarja e saj e mëtejshme? Sa persona e kanë parë apo shpërndarë tashmë përmbajtjen? A ekziston rreziku i shpërndarjes së mëtejshme në grupe, në forume, përmes profileve alternative? A bëhet fjalë për përmbajtje „deepfake“ që mund të gjenerohet përsëri? A përdor kryerësi llogari anonime ose VPN që vështirësojnë identifikimin? A është arkivuar tashmë përmbajtja në platforma nga të cilat është më e vështirë të hiqet? Këto rrethana ndikojnë drejtpërdrejt në vlerësimin e dëmit dhe në prioritetet e mbrojtjes. Heqja urgjente e përmbajtjes ndonjëherë është prioritet i njëjtë ose më i lartë se raportimi juridik.

Prania e fëmijëve. A ka fëmijë të përbashkët? A realizohet kontakti përmes fëmijëve? A përdor kryerësi llogaritë e fëmijëve, kanalet e komunikimit të shkollës ose kontaktet përmes shkollës apo kopshtit si kanal për qasje te viktimja? A janë fëmijët dëshmitarë të dhunës apo janë edhe vetë shënjestër e ngacmimit digjital?

Faktorët institucionalë dhe historia e raportimit. A e ka raportuar viktimja dhunën më parë dhe si ka qenë përgjigja institucionale? A ka masa mbrojtëse të shqiptuara dhe a po respektohen ato? A ka qenë kryerësi i dënuar më parë?

Instrumentet dhe qasjet

Vlerësimi i rrezikut nuk është një bisedë e njehershme apo një formular administrativ që plotësohet vetëm gjatë raportimit të parë të dhunës. Ai është një proces i vazhdueshëm, i strukturuar dhe i drituar ndaj personit të mbijetuar, i cili përsëritet kur ndryshojnë rrethanat: pas ndërprerjes së marrëdhënies, raportimit të dhunës, shqiptimit apo skadimit të masave mbrojtëse, kërcënimeve të reja, publikimit të përmbajtjes, ndryshimit të vendbanimit, përfshirjes së fëmijëve në dhunë ose përforcimit të kontrollit digjital. Qëllimi i tij nuk është të „parashikojë“ çdo ngjarje të ardhshme, por të njohë në kohë modelet e eskalimit dhe të mundësojë planifikimin e masave që zvogëlojnë rrezikun.

Vlerësimi cilësor kombinon instrumentet e strukturuar, vlerësimin profesional të rastit konkret dhe vlerësimin e rrezikut të cilin e paraqet vetë gruaja. Përvoja e saj duhet të ketë vend qendror: gruaja shpesh e dallon më së miri ndryshimin në sjelljen e kryerësit, përforcimin e kontrollit, kërcënimet e mëparshme, rrezikun pas ndarjes dhe rrethanat që mund të çojnë në eskalimin e dhunës. Hezitimi, mospërputhja në deklaratë, shmangia e temave të caktuara ose ndryshimi i sjelljes gjatë bisedës nuk guxojnë të interpretohen automatikisht si pasiguri. Reagimet e tilla mund të jenë pasojë e frikës, traumës, për shkak të mbikëqyrjes së pajisjeve ose pranisë së drejtpërdrejtë të kryerësit.

Një nga instrumentet më të njohura për vlerësimin e rrezikut nga dhuna e rëndë dhe vdekjeprurëse në kontekstin e marrëdhënieve aktuale ose të kaluara të partnerëve intimë është **Danger Assessment (DA)**, të cilin e ka zhvilluar Xhaklin Kempbell (Jacquelyn C. Campbell). DA-ja është e dedikuar për vlerësimin e gjasave të dhunës vdekjeprurëse ose pothuajse vdekjeprurëse në rastet e dhunës nga partneri.¹²⁹ Nuk duhet të përdoret si një instrument universal për çdo formë të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, as nuk duhet të ndryshohet në mënyrë të pavarur sistemi i tij i pikëzimit apo të shtohen pika të reja pa një validim profesional. DA-ja është më e dobishme kur dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia është pjesë e një modeli më të gjerë të kontrollit të partnerit, përndjekjes, kërcënimeve, dhunës fizike ose seksuale, dhunës pas ndarjes ose konflikteve rreth fëmijëve. Në raste të tilla, vlerësimi standard përmes DA-së duhet të plotësohet me një shtojcë të veçantë për treguesit e rrezikut digjital. Kjo shtojcë nuk paraqet një instrument të ri numerik, por një grup të strukturuar pyetjesh që ndihmon që dimensionin digjital të dhunës të përfshihet në vlerësimin profesional dhe në planin e sigurisë.

Përveç DA-së, organizatat e grave mund të përdorin edhe **CAADA-DASH/MARAC**¹³⁰ si një instrument profesional për identifikimin e strukturuar të

¹²⁹ Xhaklin Kempbell (Jacquelyn C. Campbell), Danijel W. Vebster (Daniel W. Webster), dhe Nensi Gles (Nancy Glass), "The Danger Assessment: Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide," *Journal of Interpersonal Violence* 24, no. 4 (2009): 653–74.

¹³⁰ Ignjatović, T. (2011). *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice*. Beograd: Rekonstrukcija Ženski fond, fq. 189–192.

dhunës serioze, të përsëritur ose në përshkallëzim e sipër në familje dhe midis partnerëve. Kjo listë mund t'u ndihmojë këshilltareve që gjatë bisedës të shqyrtojnë në mënyrë sistematike dhunën e mëparshme, kërcënimet, kontrollin, frikën e gruas, izolimin, rreziqet e lidhura me fëmijët, varësinë nga kryerësi dhe treguesit e tjerë të përshkallëzimit. Megjithatë, vetë lista nuk mund të zëvendësojë vlerësimin profesional, bisedën me gruan, mbikëqyrjen apo monitorimin e vazhdueshëm të rastit. Është veçanërisht e rëndësishme që organizata që përdor këtë instrument të përcaktojë qartë se cilin version të listës zbaton, kush është i autorizuar ta përdorë atë, si regjistrohen rezultatet dhe në çfarë mënyre vlerësimi çon në masa konkrete mbështetëse.

Në rastet e DHNT-së, së bashku me listën DA ose MARAC duhet të shqyrtohen të paktën këta tregues të rrezikut digjital:

- nëse kryerësi ka qasje në telefonin, postën elektronike, llogaritë në rrjetet sociale, shërbimet në re (cloud), aplikacionet bankare, pajisjet e përbashkëta ose llogaritë e operatorit celular;
- nëse gjurmon vendndodhjen nëpërmjet telefonit, pajisjes GPS, orës inteligjente, makinës, pajisjeve Bluetooth, aplikacioneve ose pajisjeve inteligjente në shtëpi;
- nëse dyshohet për softuerë të ndjekjes, softuerë spiunë, qasje të fshehtë në pajisje, llogari ose në lidhjen e internetit;
- nëse kryerësi kërcënon me publikimin e përmbajtjeve intime, korrespondencës private, të dhënave personale ose informacioneve për fëmijët;
- nëse përmbajtjet intime, fotografitë, video inçizimet, të dhënat mbi vendndodhjen apo mesazhet private tashmë janë publikuar ose dërguar tek palët e treta;
- nëse kryerësi përdor profile të rreme, kontakton familjen, miqtë, punëdhënësin, shkollën e fëmijëve ose kontaktet e përbashkëta;
- nëse anashkalon përmes kanaleve digjitale ndalimin e afrimit apo ndalimin e komunikimit;
- nëse dhuna digjitale është intensifikuar pas ndërprerjes së marrëdhënies, raportimit të dhunës, shkuarjes në një shtëpi të sigurt apo fillimit të procedurave;
- nëse fëmijët përdoren për mbikëqyrje, përcjellje të mesazheve, gjurmim të vendndodhjes apo për presion ndaj nënës.

Treguesit digjitalë nuk duhet të trajtohen si një rrethanë teknike dytësore. Kontrolli i llogarive, gjurmimi i vendndodhjes, mbikëqyrja e komunikimit dhe kërcënimet për publikimin e përmbajtjes mund të jenë pjesë e të njëjtit model shtrëngimi, izolimi dhe frikësimi si dhuna fizike, psikologjike, seksuale apo ekonomike. Rekomandimi i përgjithshëm Nr. 1 i GREVIO-s thekson nevojën që vendet dhe shërbimet ta njohin dimensionin digjital të dhunës si pjesë përbërëse të dhunës me bazë gjinore dhe ta përfshijnë atë në mbrojtje, mbështetje, trajnim të profesionistëve, mbledhje të provave dhe veprim të koordinuar.¹³¹

Në punën praktike, vlerësimi i rrezikut duhet të fillojë me verifikimin nëse është e sigurt për të biseduar. Është e nevojshme të përcaktohet nëse grua përdor një pajisje në të cilën kryerësi mund të ketë qasje, nëse është e sigurt për ta thirrur atë, për t'i dërguar mesazh apo postë elektronike, nëse kryerësi ka dijeni për kontaktin me organizatën dhe nëse ekzistojnë orare dhe mënyra të sigurta të komunikimit. Kur ka dyshime për mbikëqyrje të telefonit apo të llogarive, komunikimi rreth dhunës dhe planifikimit të sigurisë duhet, kur është e mundur, të zhvillohet përmes një pajisjeje apo llogarie tjetër në të cilën kryerësi nuk ka qasje.

Në rast të dyshimit për softuerë të përndjekjes ose ndonjë formë tjetër të mbikëqyrjes së fshehtë, gruas nuk duhet t'i këshillohet automatikisht që ta fshijë menjëherë aplikacionin, ta rinisë pajisjen ose t'i ndryshojë fjalëkalimet në telefonin potencialisht të kompromentuar. Ndryshimet e tilla mund ta alarmonë kryerësin, të çojnë në përshkallëzim ose të shkatërrojnë provat. Një qasje më e sigurt nënkupton vlerësimin e rrezikut të drejtpërdrejtë, përdorimin e një pajisjeje tjetër për komunikim të ndjeshëm, dokumentimin e rrethanave përkatëse dhe hartimin e një plani për marrjen graduale dhe të sigurt të kontrollit mbi llogaritë dhe pajisjet.¹³²

Dokumentimi i provave digjitale duhet të jetë i përqendruar drejt sigurisë dhe minimumit të të dhënave të domosdoshme. Kur është e sigurt, është e dobishme të shënohen data dhe ora e ngjarjes, emri i platformës, emri i përdoruesit ose profili i kryerësit, linku, përmbajtja e kërcënimit dhe dëshmitarët e mundshëm. Përmbajtjet intime nuk duhet të përcillen në mënyrë rutinore midis organizatave ose institucioneve. Shpërndarja e tyre shtesë mund të rrisë dëmin, të rrezikojë privatësinë e gruas dhe të krijojë rreziqe të reja. Në rast nevojë për procedurë, duhet të vlerësohet se cilat prova është e domosdoshme të ruhen, kush ka autorizim për t'i marrë ato dhe si mund të ruhen pa e ekspozuar shtesë gruan.

Kur vlerësimi tregon për një rrezik të lartë ose në rritje, është e nevojshme të hartohet një plan individual sigurie dhe të aktivizohen mekanizmat ekzistues të koordinimit në përputhje me rregulloret dhe procedurat lokale.

¹³¹ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *General Recommendation No. 1 on the Digital Dimension of Violence against Women* (Strasbourg: Council of Europe, 2021).

¹³² National Network to End Domestic Violence, Safety Net Project, "Spyware Evidence," National Network to End Domestic Violence, Safety Net Project, "Cell Phone Safety Plan,"

Plani duhet të përfshijë mënyrën e sigurt të komunikimit, kontaktet urgjente, mbështetjen juridike dhe psiko-sociale, mbrojtjen e fëmijëve, mënyrën e ruajtjes së provave, masat e sigurisë digjitale, raportimin eventual në platforma dhe përgjegjësinë e përcaktuar qartë të çdo shërbimi të përfshirë. Shkëmbimi i të dhënave duhet të jetë i kufizuar vetëm në informacionet që janë vërtet të nevojshme për mbrojtjen dhe veprimin, duke i shpjeguar gruas se çfarë po ndahet, me kë dhe për cilën arsye, përveç rasteve kur ligji kërkon trajtim të ndryshëm për shkak të shmangies së rrezikut të drejtpërdrejtë.

Lista DA dhe MARAC nuk janë instrumente të përshtatshme për çdo formë të DHNT-së. Kur dhuna ushtrohet nga një person i panjohur, një grup i organizuar, një koleg, një person publik, një i njohur i mëparshëm ose një numër i madh llogarish, vlerësimi duhet t'i përshtatet situatës konkrete. Atëherë duhet të shqyrtohet veçanërisht rreziku nga identifikimi ose gjetja fizike e gruas, shpërndarja publike e përmbajtjes, ngacmimi i koordinuar, doksimi, humbja e punës, pasojat për fëmijët, reputacioni, shëndeti mendor dhe pjesëmarrja e gruas në jetën publike. Në raste të tilla, fokusi nuk është tek zbatimi i instrumentit të partnerit, por tek vlerësimi individual i sigurisë dixhitale, mekanizmave ligjorë në dispozicion, mbështetjes organizative dhe plani për kufizimin e përhapjes së mëtejshme të dëmit.

Prandaj, vlerësimi i rrezikut nuk guxon të reduktohet në një mbledhje pikësh apo në plotësimin formal të një liste. Vlera e tij qëndron në atë që të ndërlihdë përvojën e gruas, të njohë treguesit e dhunës, dimensionin digjital të kontrollit dhe masat konkrete të mbrojtjes. Një vlerësim i mirë i rrezikut përfundon me një plan të qartë: çfarë mund të bëjë gruaja në mënyrë të sigurt, çfarë ndërmerr organizata, cilat institucione duhet të përfshihen dhe kur duhet të përsëritet vlerësimi.

Vlerësimi i rrezikut si bazë e planit të mbrojtjes

Rezultati i vlerësimit të rrezikut duhet të jetë një plan konkret mbrojtjeje që përfshin njëkohësisht si dimensionin offline, ashtu edhe atë online të dhunës. Plani i mbrojtjes për rastet e DHNT-së përfshin: hapat e sigurisë për pajisjet dhe llogaritë (ndryshimin e fjalëkalimeve, heqjen e aplikacioneve stalkerware, aktivizimin e autentifikimit me dy faktorë, zëvendësimin e kartës SIM nëse ajo monitorohet); procedurën për dokumentimin dhe ruajtjen e provave digjitale përpara se përmbajtja të hiqet; kontaktet për mbështetje urgjente që nuk janë të aksesueshme për kryerësin; planin për rastet e eskalimit – cilin numër të thirret, kujt t'i drejtohet, ku të shkohet; si dhe vlerësimin nëse dhe në çfarë mase është e sigurt të vazhdohet përdorimi i llogarive dhe pajisjeve ekzistuese.

Vlerësimi i rrezikut nuk është i njehershëm: ai duhet të rishikohet me çdo ndryshim të rrethanave, kërcënim të ri, përpjekje për kontakt, publikim të përmbajtjes së re, ndryshim në marrëdhënien midis viktimës dhe kryerësit

ose gjatë kohës së procedurës gjyqësore, e cila si e tillë mund të jetë një shkaktar për përforcimin e dhunës. Organizata që punon me viktimën e DHNT-së merr përgjegjësinë që ta udhëheqë këtë proces në mënyrë të vazhdueshme, dhe jo vetëm gjatë kontaktit të parë.

Vlerësimi i rrezikut dhe mbështetja minimale për të mbijetuarat e DHNT-së në organizatën e shoqërisë civile

RREZIKU	PYETJET KRYESORE	PËRGJIGJJA MINIMALE MBËSHTETËSE
Kërcënimet me vrasje, dhunë fizike ose seksuale	A kërcënon kryerësi se do të vijë, se do të lëndojë viktimën, fëmijët, familjen, kafshët shtëpiake ose veten? A përmend armë?	Përfshirja urgjente e policisë dhe prokurorisë; vlerësimi i nevojës për masa mbrojtëse urgjente; plani i sigurisë fizike; vendndodhje e sigurt.
Shantazhi me përmbytje intime	A kërkon kryerësi para, seks, vazhdim të lidhjes, tërheqje të denoncimit apo heshtje? Kujt i kërcënohet se do t'ia dërgojë përmbytjen?	Të mos negociohet me kryerësin pa mbështetje profesionale; të ruhen provat; të përdoren mjetet si StopNCII; të shqyrtohet raportimi urgjent.
Historia e dhunës nga partneri ose dhunës në familje	A ka pasur dhunë fizike, seksuale, psikologjike apo ekonomike? A ka eskaluar dhuna pas ndërprerjes së lidhjes?	Rasti të trajtohet si pjesë e një modeli më të gjerë të kontrollit shtrëngues; të përfshihet qendra për punë sociale dhe organizata e specializuar e grave.
Përndjekja dhe monitorimi digjital	A e di kryerësi vendndodhjen, orarin, kontaktet, fjalëkalimet apo a ka qasje në pajisjet? A përdor profile të rreme?	Kontrolli i sigurisë së pajisjeve; ndryshimi i fjalëkalimeve; çaktivizimi i shpërndarjes së vendndodhjes; dokumentimi i të gjitha kontakteve.
Doksimi dhe turpërimi publik	A janë publikuar adresa, numri i telefonit, vendi i punës, shkolla, të dhënat për fëmijët ose familjen?	Të kërkohet heqja e përmbytjes; të njoftohet punëdhënësi ose shkolla vetëm nëse është e sigurt; të planifikohet mbrojtja nga ardhja e kryerësit ose e personave të tretë.
Fëmijët ose të miturit	A është fëmija viktimë, dëshmitar apo mjet shantazhi? A ekziston përmbytje seksuale e të miturit?	Raportim urgjent tek autoritetet kompetente; mbrojtja e identitetit të fëmijës; parandalimi i shpërndarjes së mëtejshme; mbështetje psikologjike.
Inteligjenca artificiale dhe përmbytja sintetike	A bëhet fjalë për përmbytje të montuar ose të gjeneruar? A është shpërndarë tashmë përmbytja apo po kërcënohet me të?	Të dokumentohen linqet dhe llogaritë; të mos shpërndahet përmbytja; të kërkohet heqja; të vlerësohet dëmi reputacionit dhe ai psikologjik.
Rreziku nga vetëlëndimi ose vetëvrasja	A thotë viktimja se nuk sheh rrugëdalje, se i frikësohet turpit publik apo se do t'i bëjë keq vetes?	Të mos lihet viktimja pa mbështetje; të lidhet me ndihmën psikologjike urgjente dhe me një person të besuar; të planifikohet siguria në 24 orët e ardhshme.
Kryerësi është person zyrtar ose ka pushtet mbi viktimën	A është kryerësi polic, mësimdhënës, punëdhënës, person publik, aktor politik ose ekspert i TI-së?	Vlerësimi i rrezikut shtesë nga keqpërdorimi i pozitës; përzgjedhja e kujdesshme e institucionit për denoncim; përfshirja e ndihmës juridike dhe e mbështetjes së pavarur.

I. PROCEDURAT E BRENDSHME TË ORGANIZATAVE PËR TRAJTIMIN E RAPORTIMEVE TË DHNT-SË

I.1. Procedurat e brendshme për pranimin dhe trajtimin e raportimeve

Çdo organizatë e shoqërisë civile që ofron mbështetje individuale për gratë dhe vajzat e ekspozuara ndaj dhunës duhet të ketë procedura të brendshme me shkrim që rregullojnë qartë pranimin e raportimit ose rrëfimit, vlerësimin fillestar të sigurisë dhe rrezikut, regjistrimin e të dhënave, pëlqimin e informuar, referimin në shërbime të tjera, monitorimin e rastit dhe mbylljen e tij. Kjo nuk është një kërkesë burokratike, por një mekanizëm bazë për mbrojtjen e personit të mbijetuar, të punonjësve dhe të vetë organizatës.¹³³

Organizatat që merren kryesisht me parandalimin, edukimin, fushatat ose avokimin dhe nuk ofrojnë mbështetje individuale të vazhdueshme, gjithashtu duhet të kenë procedura të përshtatshme. Ato, më së pakti, duhet të përcaktojnë se kush e pranon rrëfimin, si verifikohet siguria e menjëhershme, në çfarë mënyre personi referohet te mbështetja e specializuar dhe si mbrohen të dhënat e tij. Organizatat e tilla nuk duhet të marrin rolin e ofruesit të shërbimit të menaxhimit të rastit nëse për këtë nuk kanë staf të trajnuar, supervizim, sisteme të sigurta për ruajtjen e të dhënave dhe një sistem të zhvilluar të protokolleve dhe procedurave që lidhin viktimat e dhunës me institucionet dhe organizatat, të ashtuquajturat rrugë të referimit.

Procedurat e brendshme duhet t'u përgjigjen disa pyetjeve kryesore: kush e pranon raportimin dhe kush është përgjegjës për kontaktin e mëtejshëm;

si verifikohet nëse është e sigurt të kontaktohet personi përmes telefonit, mesazhit ose postës elektronike; kur dhe si bëhet vlerësimi i rrezikut; cilat informacione regjistrohen dhe kush ka qasje në to; si merret pëlqimi i informuar për referim ose shkëmbim të të dhënave; si veprohet në situata të rrezikut të drejtpërdrejtë; si referohet rasti të shërbimet e tjera; dhe kur mbyllet apo rihapet rasti.

Në rastet e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia, procedurat duhet të përmbajnë edhe masa të posaçme të sigurisë digjitale. Është e nevojshme të kontrollohet nëse pajisja është e sigurt për komunikim, nëse ka dyshime për mbikëqyrje digjitale ose akses në llogari, si ruhen pamjet e ekranit dhe provat e tjera digjitale, si dhe si parandalohet shpërndarja shitesë e përmbajtjeve intime ose e të dhënave të tjera të ndjeshme. Organizata nuk duhet të pranojë, të ruajë apo të përcjellë në mënyrë rutinore video inçizime intime, fjalëkalime apo korrespondencë të plotë private, por vetëm minimumin e të dhënave të nevojshme për vlerësim, mbështetje dhe referim eventuale.¹³⁴

Dy korniza referuese ndërkombëtare veçanërisht të dobishme për hartimin e procedurave të tilla janë *Interagency Gender-Based Violence Case Management Guidelines* dhe *IASC Definition and Principles of a Victim/Survivor-Centred Approach*.

Interagency Gender-Based Violence Case Management Guidelines paraqesin një nga kornizat ndërkombëtare më të detajuara për menaxhimin e rasteve të dhunës me bazë gjinore. Udhëzimet janë zhvilluar për kontekste humanitare, por parimet e tyre bazë dhe mjetet praktike janë të zbatueshme edhe më gjerë: pranimi dhe vlerësimi i rastit, planifikimi i sigurisë, konfidencialiteti, pëlqimi i informuar, mbajtja e dokumentacionit, referimi, koordinimi me shërbimet e tjera, supervizioni dhe mbyllja e rastit.¹³⁵

Qasja e IASC-së e orientuar drejt viktimës/të mbijetuarës është zhvilluar veçanërisht për veprimin në rastet e shfrytëzimit seksual, abuzimit dhe ngacmimit seksual, por parimet e saj mund të përfshihen në të gjitha procedurat e brendshme të organizatës. Kjo qasje vendos të drejtat, nevojat, dëshirat, sigurinë, dinjitetet dhe mirëqenien e të mbijetuarës në qendër të çdo veprimi. Kjo nënkupton së ndihma nuk kushtëzohet me raportim formal, që informacionet nuk ndahen pa një shpjegim të qartë dhe pa pëlqim, përveç në situata të kufizuara të rrezikut të drejtpërdrejtë ose detyrimit ligjor, dhe që personi i mbijetuar mban të drejtën të vendosë për hapat e radhës.

¹³⁴ GREVIO. *General Recommendation No. 1 on the Digital Dimension of Violence against Women*. Strasbourg: Council of Europe, 2021.

¹³⁵ Inter-Agency Standing Committee. *Definition and Principles of a Victim/Survivor-Centred Approach*. Geneva: Inter-Agency Standing Committee, 2023.

Një procedurë e mirëorganizuar nuk shërben vetëm për të përcaktuar se „kush çfarë bën“, por edhe për të parandaluar viktimizimin dytësor, shpërndarjen e pasigurt të të dhënave, pritshmëritë e pakonformuara, bartjen e përgjegjësisë midis organizatave dhe rraskapitjen e punonjësve. Prandaj, çdo organizatë duhet të rishqyrtojë rregullisht procedurat e saj, të ofrojë trajnime dhe mbikëqyrje për personat që trajtojnë raportimet, si dhe t'i përshtatë ato me ndryshimet në legjislacion, në shërbimet e disponueshme dhe në format e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia.

1.2. Lidhja e procedurave të brendshme me standardet ndërkombëtare dhe kornizën rregullatore

Rekomandimi i Përgjithshëm Nr. 1 i GREVIO-s (2021) kërkon shprehimisht nga vendet që të mundësojnë që organizatat e shoqërisë civile të kenë kapacitete për pranimin, regjistrimin dhe vlerësimin e rasteve të DHNT-së. CDT Europe (2026) thekson se është e domosdoshme që OSHC-të të jenë të përfshira në proceset e vlerësimit të rrezikut në platforma dhe në avokimin për një përgjigje të harmonizuar ndaj DHNT-së.

Interagency GBV Case Management Guidelines (UNICEF/UNFPA/UNHCR) rekomandojnë që çdo organizatë që punon me personat e mbijetuar të GBV/ DHNT-së të ketë procedura të brendshme të shkruara dhe të rishikuara në mënyrë periodike, të cilat janë në përputhje me standardet ndërkombëtare.

1.3. Tetë komponentet e procedurës së brendshme për DHNT-në

Komponenta 1: Pranimi i raportimit

Procedura duhet të përcaktojë: kush mund të paraqesë raportim (vetë viktimë, personi i besuar, dëshmitari, në mënyrë anonime); mënyrat e raportimit (telefoni, posta elektronike, personalisht, formulari online, kanali i koduar); situatat urgjente dhe veprimin në raste krize; afatet për reagim (rekomandohet: kontakt urgjent brenda 24 orëve për rastet me rrezik për sigurinë, brenda 72 orëve për të tjerat). Për rastet e DHNT-së në veçanti: të sigurohet një kanal komunikimi i sigurt dhe konfidencial që nga kontakti i parë; në rast të dërgimit të provave digjitale (pamje të ekranit, linqe), të përcaktohet qartë se ku ruhen ato dhe kush ka akses; të mos kërkohet nga viktimat të dërgojë apo të shfaqë përmbajtjen intime që është subjekt i dhunës.

Komponenta 2: Kontakti i parë me personin që ka mbijetuar DhNT-në

Zbatohen parimet themelore të IASC-së dhe standardeve ndërkombëtare:

- Siguria: vlerësimi i rrezikut të drejtpërdrejtë, sigurimi, para së gjithash, i sigurisë fizike.
- Konfidencialiteti: shpjegimi i qartë se kush ka qasje në informata dhe në çfarë rrethanash.
- Respekti: mosgjykitimi i veprimeve të viktimës; komunikimi në gjuhën që personi e kupton.
- Mosdiskriminimi: trajtimi i barabartë pa marrë parasysh gjininë, përkatësinë etnike, orientimin seksual, invaliditetin.
- Pëlqimi i informuar: shpjegimi i të gjithë hapave dhe kërkimi i pëlqimit për secilin prej tyre.
- E drejta e personit për të vendosur vetë: mospresioni për një rezultat të caktuar ose për raportim.

Për DHNT-në: në kontaktin e parë të vlerësohet rreziku i drejtpërdrejtë digjital (A po vazhdon të shpërndahet përmbajtja? A ka kryerësi qasje në pajisje? A ka kërcënime për dhunë fizike?). Të mos kërkohet nga viktimat që të shikojë ose të shfaqë sërish përmbajtjen traumatike pa pasur nevojë të domosdoshme.

Komponenta 3: Evidentimi i rastit

Grupi minimal i të dhënave që duhet të regjistrohet: numri unik i lëndës; forma e DHNT-së dhe platforma/kanali; marrëdhënia midis viktimës dhe kryerësit; historia e dhunës; prania e fëmijëve; masat e ndërmarra mbështetëse dhe institucionet e koordinuara; data dhe kanali i kontaktit.

Mbrojtja e të dhënave: akses i kufizuar në dokumentacion (vetëm punonjësit që punojnë drejtpërdrejt në rast); rregullat e ruajtjes dhe shkatërrimit të dokumentacionit në përputhje me ligjin kombëtar për mbrojtjen e të dhënave personale; provat digjitale - të ruhen në serverë ose pajisje të enkriptuara (të koduara); asnjëherë të mos dërgohen përmbajtjet intime përmes kanaleve të paenkriptuara.

Komponenta 4: Vlerësimi i rrezikut për rastet e DhNT-së

Përveç vlerësimit standard të cënueshmërisë fizike, procedura duhet të përfshijë treguesit dixhitalë të mëposhtëm:

- Rreziku i drejtpërdrejtë për jetën: kërcënimet me vdekje ose me dhunë fizike; a e di kryerësi vendndodhjen fizike të viktimës?
- Rreziqet digjitale: a ka kryerësi qasje në llogari, pajisje ose fjalëkalime? A po vazhdon të shpërndahet në mënyrë aktive përmbajtja? A ka shantazh? A bëhet fjalë për përmbajtje „deepfake“?
- Qasja e kryerësit tek viktimat: gjurmimi i vendndodhjes; profilet e rreme; mbikëqyrja digjitale.
- Prania e fëmijëve: a ka përmbajtje seksuale që përfshin persona të mitur?
- Rreziqet shëndetësore dhe psikologjike: a është viktimat në krizë? A ekziston rreziku i vetëlëndimit apo vetëvrasjes?

Matrica e vlerësimit të rrezikut për DHNT-në:

- RREZIK I LARTË (ndërrhyrje urgjente): kërcënime me vdekje ose dhunë fizike; përmbajtja po shpërndahet në mënyrë masive; shantazh me afat kohor; kryerësi e di vendndodhjen; prania e fëmijëve në përmbajtje; shenja të vetëvrasjes.
- RREZIK I MESËM (ndërrhyrje brenda 24-48 orëve): përmbajtja është publikuar, por nuk është në shpërndarje masive; kryerësi ka qasje në llogari; histori e dhunës; kontroll digjital në marrëdhënien e partnerëve.
- RREZIK I ULËT (mbështetje dhe monitorim): ngacmim i cili nuk ka përshkallëzuar; incidente individuale pa një model të përsëritur; viktimat nuk është në rrezik të drejtpërdrejtë, por dëshiron këshilla.

Komponenta 5: Hartimi i planit të sigurisë

Plani i sigurisë hartohet së bashku me personin që ka mbijetuar dhunën, duhet të jetë praktik dhe i përshtatur për situatën konkrete. Për rastet e DHNT-së, plani duhet të përfshijë:

- Masat digjitale: ndryshimi i fjalëkalimeve (kujdes – shihni shënimin për stalkerware-in); çaktivizimi i shpërndarjes së vendndodhjes; verifikimi i pajisjeve të kyçura në llogari; aktivizimi i autentifikimit me dy faktorë; kontrolli i sigurisë së pajisjes për stalkerware.
- Masat fizike: kontaktet urgjente; vendet e sigurta; plani për situata krize; mbështetja nga familja ose miqtë (vetëm nëse është e sigurt).

- Masat institucionale: raportimi në polici (të vlerësohet se kur dhe në cilin institucion është e sigurt të bëhet raportimi); kërkesa për masë mbrojtëse; përdorimi i StopNCII për bllokimin parandalues të përmbytjes (nëse është e aplikueshme).
- Shënim në lidhje me stalkerware-in: nëse ekziston dyshimi se kryerësi ka instaluar një softuer të ndjekjes (stalkerware) në pajisjen e viktimës, të mos ndryshohen fjalëkalimet në mënyrë të menjëherëshme – të përdoret një pajisje tjetër e sigurt për komunikim.

Komponenta 6: Referimi në shërbime

Personi i mbijetuar, me pëlqimin personal, mund të referohet tek:

- Qendra për Punë Sociale (vlerësimi i rrezikut, plani i mbrojtjes, mekanizmi i KGS-së).
- Policia (raportimi i veprës penale, masat urgjente, urdhri mbrojtës).
- Institucionet shëndetësore (mbështetja psikologjike, dokumentimi i lëndimeve).
- Ndihma juridike (ndihma juridike falas, raportimi në polici, kërkesa për masë mbrojtëse).
- Shtëpia e sigurt (strehimi në rast të rrezikut të drejtpërdrejtë).
- Këshillimi psikologjik (i specializuar, i informuar mbi traumën).
- Mbështetja teknike për DHNT: CyberIntima (Serbi/rajon), StopNCII, eksperti për siguri digjitale.

Harta e rrugëve lokale të referimit: çdo organizatë duhet të përgatisë një listë të përditësuar të kontakteve në komunën/bashkinë e saj. Referimi bëhet vetëm me pëlqimin e shprehur të viktimës.

Komponenta 7: Menaxhimi i rastit (Case Management)

Menaxhimi i rastit nënkupton:

- Planin individual të mbështetjes: specifik për nevojat dhe situatën e personit konkret; rishikohet sa herë që ndryshon situata.
- Monitorimin e rregullt: verifikime në intervale të përcaktuara (p.sh. 48 orë, 1 javë, 1 muaj); viktima nuk guxon të lihet pa kontakt.

- Koordinimin me shërbime të tjera: shkëmbimi i informacioneve bëhet vetëm me pëlqimin e viktimës; është e qartë se kush me kë komunikon dhe çfarë ndan.
- Vlerësimet periodike të nevojave: situata ndryshon; vlerësimi i rrezikut nuk është një veprim i njëhershëm.

Shënim i veçantë për DHNT-në: dhuna digjitale mund të vazhdojë edhe gjatë menaxhimit të rastit – llogari të reja, përmbajtje të reja, platforma të reja. Procedura duhet të parashikojë se si regjistrohen dhe kush i vlerëson incidentet e reja digjitale.

Komponenta 8: Mbyllja e rastit

Rasti mbyllet kur: arrihen objektivat e mbështetjes dhe viktimë ndodhet në një mjedis të sigurt; personi nuk dëshiron më mbështetje (duke dokumentuar vendimin e tij të lirë dhe duke e informuar se si të kontaktojë përsëri me organizatën); humbet kontakti (duke dokumentuar të gjitha përpjekjet për kontakt); realizohet transferimi tek një organizatë tjetër (me pëlqimin e personit dhe duke transferuar vetëm informacionet e domosdoshme).

Procedura përcakton mënyrën e dokumentimit të mbylljes së rastit, duke përfshirë regjistrimin e anonimizuar në evidencën e organizatës (për qëllime avokimi dhe monitorimi) si dhe mënyrën e sigurt të shkatërrimit ose të ruajtjes së dokumentacionit.

I.4. Dokumentet e detyrueshme që organizata duhet t'i ketë

- Për organizatat e shoqërisë civile në rajon rekomandohet që procedura e brendshme të përfshijë së paku dokumentet e mëposhtme:
- Politika e mbrojtjes nga dhuna me bazë gjinore dhe DHNT-ja.
- Procedura për pranimin dhe përpunimin e raportimeve të DHNT-së (hap pas hapi, me formularë).
- Protokolli për vlerësimin e rrezikut (përfshirë indikatorët digjitalë).
- Protokolli për referim dhe bashkëpunim me institucionet (me hartën e përditësuar të kontakteve).

- Formulari i pëlqimit të informuar (për secilin veprim në mënyrë të veçantë).
- Formulari për evidencën e rastit (me një grup minimal të dhënash dhe mbrojtje të privatësisë).
- Plani i sigurisë (shabllon që i përshtatet secilit rast).
- Politika e konfidencialitetit dhe mbrojtjes së të dhënave (përfshirë provat digjitale dhe komunikimin e enkriptuar).
- Procedura SEAH/PSEAH - procedura për parandalimin dhe reagimin ndaj shfrytëzimit, abuzimit dhe ngacmimit seksual. Organizatat që punojnë drejtpërdrejt me përdoruesit, fëmijët, gratë e ekspozuara ndaj dhunës ose grupet e tjera të cenueshme duhet të kenë rregulla të qarta të sjelljes, kanale konfidenciale të raportimit, procedurë të reagimit dhe referimit, mbrojtje nga hakmarrja dhe trajnim të punonjësve. Për organizatat që zbatojnë projekte me agjencitë e OKB-së dhe disa donatorë ndërkombëtarë, ekzistenca dhe zbatimi i mekanizmave PSEA përbëjnë një kërkesë kontraktuale dhe partneriteti që vlerësohet përmes standardeve të politikave organizative, trajnimeve, burimeve njerëzore, raportimit dhe përgjigjes ndaj rasteve.
- Kodi etik për punonjësit dhe bashkëpunëtorët/et (përfshirë etikën digjitale dhe mbrojtjen e privatësisë së viktimave).

1.5. Çështje të veçanta të sigurisë digjitale për organizatat

- Organizatat që punojnë me viktimat e DHNT-së edhe vetë mund të bëhen shënjestër e një sulmi digjital:
- Komunikimi me viktimat: të përdoren kanale të enkriptuara të komunikimit (Signal, ProtonMail); të mos shkëmbehen përmbajtje intime rreth viktimës përmes kanaleve të pakriptuara.
- Ruajtja e provave digjitale: vetëm në pajisje të enkriptuara ose në serverë me akses të kufizuar; një protokoll i qartë se kush ka akses dhe nën çfarë kushtesh.
- Mbrojtja e punonjësve: aktivistet dhe punonjëset edhe vetë mund të jenë shënjestër e hakmarrjes digjitale; organizata duhet të ketë një plan për raste të tilla, duke përfshirë mbështetjen për punonjësit.
- Auditimet e rregullta të sigurisë: një herë në vit të vlerësohet siguria e sistemeve digjitale të organizatës.

1.6. Mjetet digjitale për mbrojtje dhe përdorimi i tyre në ofrimin e mbështetjes

Mjetet digjitale nuk e zëvendësojnë mbrojtjen institucionale, por mund ta zvogëlojnë dëmin, ta ngadalësojnë përhapjen e përmbajtjes dhe ta ndihmojnë viktimën t'i ruajë provat. Gjatë trajnimit është e rëndësishme të tregohet se çfarë mund të bëjë mjeti, çfarë nuk mund të bëjë dhe si përdoret pa e rrezikuar viktimën.

MJETI / HAPI	PËR ÇFARË SHËRBEN	SI PËRDORET	PËRFITIMET DHE KUFIZIMET
StopNCII.org	Mjet falas i udhëhequr nga Internet Watch Foundation dhe partnerët. Është i destinuar për personat mbi 18 vjeç që kanë frikë se imazhet ose video inçizimet e tyre intime do të publikohen, ose janë publikuar tashmë, pa pëlqim.	Përdoruesja zgjedh një imazh ose video në pajisjen e saj. Mjeti krijon një gjurmë digjitale, përkatësisht një „hash“, pa i dërguar vetë përmbajtjet në platforma. Pjesëmarrëset duhet të dinë se përmbajtja intime nuk ngarkohet publikisht dhe nuk ruhet si foto, por si gjurmë teknike.	Zvogëlon rrezikun e shpërndarjes së mëtejshme në platformat që marrin pjesë në program. Nuk i largon gjithmonë të gjitha kopjet e publikuara tashmë dhe nuk e zëvendëson raportimin e dhunës kur ekziston rreziku i kërcënimeve, shantazhit apo dhunës fizike.
CyberIntima	Platformë e Fondacionit SHARE për personat e ekspozuar ndaj shpërndarjes së paautorizuar të përmbajtjeve intime, kërcënimeve digjitale, ngacmimeve dhe formave të ngjashme të dhunës. E disponueshme në gjuhën serbe: cyberintimacy.sharefoundation.info.	Përdoruesja mund të marrë informacione mbi mundësitë ligjore, hapat teknikë, dokumentimin e provave, raportimin në platforma dhe cilësimet e sigurisë.	Ndihmon që viktimat të mos mbetet e vetme në pjesën digjitale të rastit. Duhet të lidhet me një organizatë të grave dhe me mbështetje ligjore kur ekziston një model më i gjerë i dhunës.
Kontrolli i sigurisë së pajisjes	Nuk është një mjet i vetëm, por një grup hapash: kontrolli i fjalëkalimeve, pajisjeve të kyçura, shpërndarjes së vendndodhjes, aplikacioneve për ndjekje, autentifikimit me dy faktorë dhe qasjes në llogari.	Bëhet me kujdes, duke kryer paraprakisht vlerësimin e rrezikut. Ndryshimi i drejtpërdrejtë i fjalëkalimeve mund ta alarmojë kryerësin nëse ai e monitoron llogarinë. Prandaj, ndonjëherë fillimisht duhet të krijohet një kanal i sigurt komunikimi dhe një pajisje rezervë.	Zvogëlon kontrollin digjital dhe rrit sigurinë, por kërkon mbështetjen e një personi që e kupton teknologjinë dhe dinamikën e dhunës.
Dokumentimi i provave	Provat mund të jenë pamje të ekranit, linqe, adresat URL, emrat e përdoruesve, datat, koha, kokat e e-mail-eve, mesazhet, të dhënat rreth profilit, metadata-t dhe dëshmitarët.	Provat ruhen pa shpërndarje të mëtejshme të përmbajtjes intime. Hartohet një kronologji e ngjarjeve, ruhet mesazhi apo linku origjinal, ndërsa pamjet e ekranit organizohen sipas datës.	Ndihmon policinë, prokurorinë, gjykatën, platformat dhe organizatat mbështetëse. Viktimës nuk duhet t'i kërkohej që të riekspozohet përmbajtjen traumatike para një numri të madh njerëzish në mënyrë të panevojshme.

F. ORGANIZATAT E SHOQËRISË CIVILE DHE PRAKTIKA E MBËSHTETJES

F.1. Roli i organizatave të shoqërisë civile në mbrojtje dhe avokim

Analizat kombëtare tregojnë se organizatat e shoqërisë civile kanë një rol të dyfishtë. Së pari, ato ofrojnë mbështetje të drejtpërdrejtë për viktimat aty ku institucionet vonohen, nuk e njohin dimensionin digjital të dhunës ose nuk gëzojnë besimin e viktimave. Së dyti, ato prodhojnë njohuri: dokumentojnë rastet, monitorojnë praktikën e institucioneve, nisin fushata, avokojnë për ndryshime ligjore dhe zhvillojnë mjete që më vonë mund të bëhen pjesë e përgjigjes institucionale.

Është e rëndësishme të mos reduktohet asnjë shtet në një organizatë të vetme. Në Serbi, përveç Fondacionit SHARE, relevante janë edhe BIRN, ATINA, AWC, Rrjeti SOS Vojvodina, Rrjeti Gratë kundër Dhunës, organizatat e grave që ofrojnë shërbime telefonike SOS, Gazetaret kundër Dhunës dhe iniciativa të tjera që punojnë me të rinjtë, viktimat e trafikimit me qenie njerëzore, mediat dhe sigurinë digjitale. Në Bosnjë e Hercegovinë një rol të rëndësishëm luajnë Fondacioni Lara, Fondacioni i Demokracisë Lokale, Rrjeti i Sigurt i BH-së, i cili bashkon shtatë organizata që udhëheqin shtëpitë e sigurta dhe linjën SOS për raportimin e dhunës, Medika Zenica dhe organizata të tjera të grave që punojnë në entitete, kantone dhe komunitete lokale. Në Kosovë rol të rëndësishëm ka Kosovo Women's Network, strehimoret dhe organizatat që punojnë me komunitetet pakicë. Në Shqipëri, thelbësore janë mekanizmat e koordinuar të referimit, ndihma juridike dhe organizatat e grave që punojnë në nivel lokal. Në Malin e Zi veçanërisht të dukshme janë Qendra për të Drejtat e Grave, SOS Telefon - Nikshiq, CeMI, Aleanca

Qytetare dhe organizata të tjera që kombinojnë mbështetjen, monitorimin dhe avokimin publik. Në Maqedoninë e Veriut, organizatat e shoqërisë civile luajnë një rol të rëndësishëm në mbështetjen e grave, punën me të rinjtë dhe avokimin që dimensionin digjital i dhunës të njihet në praktikë. Këto janë Linja Kombëtare SOS falas për viktimat e dhunës në familje (141700) pranë Aleancës – Këshillit Kombëtar për Barazi Gjinore (KKBGJ), si dhe shtëpitë e sigurta për viktimat e dhunës në familje dhe me bazë gjinore- Qendra e Kri-zave „Nadezh“ në Shkup, Organizata e Grave të Qytetit të Shkupit, Komiteti i Helsinkit, si dhe qendrat rajonale.

Për trajnimin është thelbësore që pjesëmarrëset të bëjnë dallimin midis rolit afatshkurtër dhe afatgjatë të organizatave të shoqërisë civile. Afatshkurtër, organizatat mund ta ndihmojnë viktimën të kuptojë se çfarë po i ndodh, t'i ruajë provat, të vlerësojë rrezikun, të hartojë një plan sigurie dhe të ketë akses në mbështetje.

Afatgjatë, organizatat nuk guxojnë të jenë zëvendësim për sistemin: të dhënat dhe përvojat e tyre duhet të përdoren për ndryshime në ligje, financim të qëndrueshëm të shërbimeve të specializuara, protokolle, trajnime dhe evidenca.

F.2. Praktikrat e mira që mund të barten ose të përshtaten

VENDI	PRAKTIKA E MIRË	ÇFARË MUND TË MËSOHET
SERBIA	Monitorimi i zbatimit të Ligjit për Parandalimin e Dhunës në Familje, fushatat për ndryshimin e Kodit Penal, platforma CyberIntima, hulumtimet e ATINA, AWC, BIRN, SHARE, udhëzimet për raportimin medial dhe puna e rrjeteve të organizatave të grave.	Të kombinohet mbështetja juridike, psikologjike dhe teknike. Të dhënat e organizatave të shoqërisë civile mund të jenë bazë për avokimin e përkufizimit të veprave penale të DHNT-së dhe protokolleve.
MAQEDONIA E VERIUT	Progreset normative në ligjin për dhunën ndaj grave dhe ndryshimet në Kodin Penal, me vëmendje në rritje ndaj kërcënimeve digjitale ndaj vajzave dhe grave të reja.	Në trajnime të përfshihet puna me të rinjtë, shkollat, prindërit dhe institucionet që të parat marrin raportimet për dhunën digjitale.
KOSOVA*	Përfshirja e Konventës së Stambollit në Kushtetutë, monitorimi elektronik i kryerësve, monitorimi i Kosovo Women's Network dhe puna e strehimoreve.	Dimensioni digjital duhet të lidhet me sistemin ekzistues të mbrojtjes, ndërsa shërbimet duhet të jenë të disponueshme edhe për gratë nga komunitetet pakicë.
SHQIPËRIA	Mekanizmat e Koordinuar të Referimit në të 61 bashkitë dhe zgjerimi i ndihmës juridike falas përmes EFLAS dhe programeve të tjera.	Rrjeti ekzistues i mekanizmave të referimit të plotësohet me procedura për provat digjitale, vlerësimin e rrezikut dhe mbështetjen për viktimat e shantazhit me përmbajtje intime.
BOSNJA DHE HERCEGOVINA	Agjencitë e OKB-së, OSBE-ja, Këshilli i Evropës dhe organizatat e tjera ndërkombëtare e vendore zbatojnë hulumtime dhe mbështesin e realizojnë intensivisht trajnime për punën me rastet e dhunës digjitale; linjat SOS dhe shtëpitë e sigurta janë të njohura në mënyrë sistematike si mekanizëm i rëndësishëm referues në mbrojtjen dhe mbështetjen e viktimave.	Të transferohen standardet e harmonizuara në nivelet e tjera të pushtetit dhe të zhvillohen udhëzime unike për provat digjitale.
MALI I ZI	Ndryshimet në Kodin Penal nga viti 2023, Linja Kombëtare SOS, monitorimi i dhunës online ndaj grave në hapësirën publike dhe reagimi publik i organizatave të shoqërisë civile.	Progresi normativ duhet të plotësohet me protokoll multisektorial, evidenca dhe trajnime të institucioneve.

G. KAMPANJE, JAVNI NARATIVI I ANTIRODNI DISKURS

G.1. Fushatat si hapësirë e dukshmërisë dhe e rrezikut

Fushatat publike për dhunën me bazë gjinore dhe dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia mund të hapin hapësirë për njohje, raportim dhe solidaritet, por gjithashtu mund të rrisin rrezikun e sulmeve ndaj grave që dëshmojnë publikisht ose avokojnë për ndryshime. Prandaj, programi i trajnimit nuk i trajton fushatat vetëm si një mjet komunikimi, por edhe si një proces sigurie dhe politik që kërkon planifikim paraprak, një rrjet mbështetës dhe një vlerësim të qartë të rrezikut për pjesëmarrëset.¹³⁶

Në të gjashtë vendet, fushatat kanë filluar nga tematika e përgjithshme e dhunës në familje drejt një dimensionit digjital gjithnjë e më të dukshëm, por kjo zhvendosje nuk është as lineare e as unike, ajo ndryshon sipas kryerësve, metodave dhe shkallës së angazhimit institucional.

Serbia ka një nga fushatat digjitale feministe grassroots¹³⁷ më të dukshme në rajon. Në fushatën **#NisamPrijavila** (#NukEKamRaportuar), të cilën në dhjetor të vitit 2021 e hapi Dejana Stoshiq Dexi, për vetëm tri ditë më shumë se 21.000 gra ndanë përvojat e tyre. Fushata u përhap në të gjithë rajonin.¹³⁸ Kjo fushatë nuk ishte e planifikuar në mënyrë institucionale, madje as e financuar: fuqia e saj qëndron pikërisht në organizimin horizontal, spontan, i cili i detyroi institucionet dhe mediat të përballen me përhapjen e kësaj dhune dhe me përmasat e mosraportimit të saj. Fushata „**Bodyright**”

¹³⁶ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). *General Recommendation No. 1 on the Digital Dimension of Violence against Women*. Strasbourg: Council of Europe, 2021.

¹³⁷ Termin označava društvene, političke ili sportske pokrete i inicijative koje pokreću i vode obični ljudi na lokalnom nivou

¹³⁸ Fondacioni Jelena Shantiq dhe Qendra për të Drejtat e Grave. *Superheroinat digjitale*. Beograd dhe Podgoricë, 2024, 25.

(UNFPA Serbi, nëntor 2022), e realizuar në bashkëpunim me institucionin e Komisionerit për Mbrojtjen e Barazisë, ishte e orientuar eksplicitisht drejt DHNT-së me sloganin „Trupi yt është i yti! Si në internet ashtu edhe në botën reale!” dhe promovoi simbolin @që simbolizon paprekshmërinë e trupit në hapësirën digjitale.¹³⁹ AWC, ATINA, Fondacioni SHARE dhe Gazetaret Kundër Dhunës zhvillojnë fushata të vazhdueshme që ndërlidhin dhunën me bazë gjinore, sigurinë digjitale dhe përgjegjësinë e institucioneve. Paralelisht me këto fushata, në Serbi po rritet një kundërsulm anti-gjinor: fillimi i procedurave para Gjykatës Kushtetuese kundër Ligjit për Barazi Gjinore¹⁴⁰, ngacmimi i rrjetëzuar i feministeve dhe aktivisteve, si dhe dezinformimi rreth „ideologjisë gjinore” tregojnë se fushatat për të drejtat e grave janë bërë edhe vetë objektiva të dhunës së organizuar digjitale.¹⁴¹ Dezinformimet rreth DHNT-së përhapen përmes minimizimit të dhunës, fajësimit të viktimës/të mbijetuarës, delegjitimitit të aktivizmit feminist dhe barazimit të rremë të kësaj dhune me lirinë e fjalës. Hulumtimi „**Ne lajkuj nasilje**” („Mos e pëlqe dhunën”)¹⁴² konfirmon se narrativat e tilla forcojnë kulturën e heshtjes së viktimave/të mbijetuarave dhe zvogëlojnë vullnetin e institucioneve për të reaguar, ndërsa analiza „**Iza ekrana**” („Pas ekranit”) konfirmon se viktimat rrallëherë e raportojnë dhunën digjitale pikërisht për shkak të frikës nga moskuptimi dhe gjykimi.¹⁴³

Bosnja dhe Hercegovina mbështetet kryesisht në fushata institucionale dhe ndërkombëtare. Fushatat e UN Women gjatë „16 ditëve të aktivizmit”¹⁴⁴ janë përqendruar tek parandalimi sistemik i femicidit gjatë viteve të fundit **#zaustavimofemicid** (#ndalimofemicidin), **#nemaizgovora** (#nukkaarsyetim), **2024**, ndërsa në vitin 2025 tema ishte dhuna digjitale, me mesazhin **#digitalnonasiljejestvarnonasilje** (#dhunadigjitalështëdhunëereale).¹⁴⁵ Në kuadër të fushatës është publikuar edhe *Udhëzuesi për njohjen dhe raportimin e dhunës digjitale me udhëzime konkrete për dokumentimin e provave dhe raportimin*.¹⁴⁶ Megjithatë, GREVIO, në raportin bazë për BH (2022), ka konstatuar se fushatat publike janë përqendruar kryesisht në dhunën në familje dhe se pak ose aspak përpjekje i janë kushtuar dimensionit digjital, dhunës seksuale jashtë martesës ose martesës së detyruar. Rasti i Gradaçacit nga gushti i vitit 2023, kur në Instagram u transmetua drejtpërdrejt një femicid, u bë një pikë kthese sepse e detyroi publikun dhe institucionet të përballen me çështjen e përgjegjësisë së platformave, vlerësimin e rre-

139 United Nations Population Fund Serbia. „Ka filluar fushata bodyright – Trupi yt është i yti! Si në internet ashtu edhe në botën reale!” 17. Nëntor 2022.

140 Gjykata Kushtetuese e Republikës së Serbisë. „Komunikatë nga seanca e 8-të e Gjykatës Kushtetuese, e mbajtur më 27 Qershor 2024.” 27 Qershor 2024

141 Lawyers’ Committee for Human Rights – YUCOM. *Protecting Women and Human Rights Defenders in Serbia: Between Commitments and Stagnation*. Belgrade: YUCOM, 2025, 3–5.

142 Hrnjak, Jelena. *Mos e pëlqe dhunën: Dhuna digjitale ndaj grave dhe vajzave në Serbi*. Beograd: Shoqata Atina, 2025.

143 Radoićiq Nedelković, Andrija. *Pas ekranit: Analiza e keqpërdorimit të viktimave të trafikimit me qenie njerëzore në mjedisin digjital*. Beograd: Shoqata Atina, 2020.

144 UN Women Bosnia and Herzegovina. *Fushata “16 ditët e aktivizmit kundër dhunës me bazë gjinore” 2024*. Sarajevë: UN Women, 2024.

145 Associated Press. “Thousands in Bosnia Protest against Violence after Man Livestreamed Killing of Ex-Wife on Instagram.” 14. Gusht 2023.

146 Jovanović, Milosh. *Udhëzues për dhunën digjitale: si të identifikohet, parandalohet dhe të reagohet ndaj dhunës digjitale*. Beograd: Projekti i USAID-it „Drejtesi për të gjithë”, 2024, fq. 20–23.

zikut dhe vazhdimësinë midis dhunës online dhe offline. Fushatat e mëparshme ishin të përqendruara tek parandalimi sistematik i femicidit (UN Women BH 2024, me sloganin „Isključimo nasilje zajedno” („Ta fikim dhunën së bashku”)¹⁴⁷, #zaustavimofemicid (#ndalojmëfemicidin) dhe #nemaizgovora (#nukkaarsyetim), si dhe në mbështetjen e shtëpive të sigurta, linjave SOS dhe fushatat „white ribbon” për aktivizimin e burrave dhe djemve kundër dhunës ndaj grave dhe vajzave. Narrativat publike për DHNT-në në BH janë në hapat e parë, por pritet një aktualizim gjithnjë e më i madh i kësaj problematike, veçanërisht duke pasur parasysh rregulloret e reja të së drejtës penale.

Shqipëria ka një hapësirë aktive institucional-civile për fushata në kuadër të programit EVAW të agjencive të OKB-së¹⁴⁸, i cili në fazën e tij të parë (2022) ka fuqizuar përkushtimin institucional ndaj zbatimit të ligjit, ndërsa më pas ka mbështetur aktivitetet e vazhdueshme në nivel kombëtar dhe lokal. Fushata „16 dana aktivizma”¹⁴⁹ („16 ditët e aktivizmit”) 2024 (#NoExcuse) dhe 2025 fokusi në dhënien fund të dhunës digjitale ndaj të gjitha grave dhe vajzave) tregojnë një tematizim gradual të DHNT-së brenda diskursit institucional. Njëkohësisht, dokumenti kombëtar nxjerr në pah anën tjetër: hulumtimi „Hartëzimi i dezinformatave me bazë gjinore në Ballkanin Perëndimor: Shqipëria” dokumenton 53 raste të dezinformatave me bazë gjinore nga viti 2020–2025¹⁵⁰, duke përfshirë sulme të koordinuara ndaj gazetareve dhe narrativave anti-gjinore që minimizojnë dhunën seksuale dhe e trajtojnë në gruan si objekt të turpërimit moral. Qeveria e Shqipërisë në mars të vitit 2025 filloi të zbatojë një ndalim njëvjeçar të TikTok-ut; qasja në platformë u rivendos në shkurt të vitit 2026, ndërsa Gjykata Kushtetuese në mars të të njëjtit vit e vlerësoi ndalimin si jokushtetues. Në këtë mënyrë, u hap një diskutim më i gjerë mbi proporcionalitetin e masave të sigurisë dhe mbrojtjen e lirisë së shprehjes.¹⁵¹

Mali i Zi është një shembull se si kombinimi i aktivizmit digjital dhe avokimit të organizatave të shoqërisë civile ka çuar në ndryshime konkrete normative. Fushata e aktivistes Nikolina Nina Paviçević dhe Qendrës për të Drejtat e Grave ka kontribuar në përfshirjen e veprave penale të keqpërdorimit të përmbajtjes seksualisht eksplicite në ndryshimet e Kodit Penal të vitit 2023, gjë që e bën Malin e Zi vendin e parë në rajon që e ka kriminalizuar këtë formë të dhunës me iniciativën e lëvizjes së grave.¹⁵² Fushata „16 ditët e aktivizmit” e vitit 2025 ishte e orientuar drejt dhunës digjitale, me me-

147 United Nations in Bosnia and Herzegovina. “Si të përmirësohet lufta kundër dhunës digjitale në BH?” 2. Dhjetor 2025.

148 González-Piñeros, Lina Marcela, and Elira Jorgoni. *Final Evaluation: United Nations Joint Programme End Violence against Women in Albania, 2019–2022*. Tirana: UNDP Albania, 2022.

149 United Nations Albania. “Digital Violence Is Real Violence: UN Albania Urges Stronger Protections for All Women and Girls.” 25. Nëntor 2025.

150 Spanca, Fjolla. *Mapping Gendered Disinformation in the Western Balkans: Albania*. Tirana: Reporting Diversity Network, 2025, 7–9.

151 Reuters. “Albania Starts Turning Off TikTok amid Concern over Youth Violence.” 13. Mars 2025; Reuters. “TikTok Returns to Albania after Government-Imposed Ban.” 27. Shkurt 2026; Reuters. “Albania’s Highest Court Says One-Year Ban of TikTok Was Unconstitutional.” 11. Mars 2026.

152 Crna Gora. *Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore*. “Službeni list Crne Gore,” br. 110/2023, čl. 175a.

sazhin „dhuna digjitale është dhunë reale”. Monitorimi i CeMI-t, Aleancës Qytetare dhe organizatave të grave dokumenton sulme sistematike përmes fyerjeve të seksualizuara, kërcënimeve dhe fushatave të diskreditimit ndaj politikaneve, gazetarëve dhe aktivistëve, përkatësisht dhunë e cila përdorej për përjashtimin e tyre nga hapësira publike.¹⁵³ Pavarësisht dukshmërisë së temës, fushatave dhe narrativave publike rreth DHNT-së në Malin e Zi dhe praninë e dukshme të kësaj teme, ato ende janë kryesisht të organizuara mbi bazë projektesh dhe në mënyrë periodike, pa një strategji kombëtare të vazhdueshme për parandalim. Në publikimin „Aktivitetet online – dëmet offline” (CeMI)¹⁵⁴ janë analizuar modelet e dhunës misogjene online dhe shënjestrimi i grave në hapësirën publike, duke përfshirë fyerjet e seksualizuara, manipulimin me fotografi, sulmet e koordinuara online dhe përpjekjet për delegjitimimin e grave në politikë dhe në sektorin civil.

Në Maqedoninë e Veriut, fushatat për parandalimin e dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje zbatohen nga organizata të shumta të grave të shoqërisë civile, rrjete dhe platforma, veçanërisht në kuadër të fushatës globale „16 Ditët e Aktivizmit Kundër Dhunës me Bazë Gjinore”, si dhe nga institucionet shtetërore dhe organizatat ndërkombëtare. Ndër iniciativat më të reja janë fushatat „Ka ndihmë për jetë pa dhunë” dhe „Mos u bëj dëshmitar i heshtur”, të cilat zbatohen nga Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë në bashkëpunim me UNFPA-në dhe me mbështetjen e Ambasadës Britanike, si dhe fushata e UNDP-së „Online Violence Leaves Scars Too”,¹⁵⁵ e fokusuar në njohjen, parandalimin dhe raportimin e dhunës me bazë gjinore të ndërmjetësuar nga teknologjia, veçanërisht tek vajzat dhe gratë nën moshën 30 vjeç.

Kosova*, karakterizohet nga një situatë ku fushatat ekzistuese nuk janë mjaftueshëm të shënjestruara. Fushata „16 ditët e aktivizmit”, e koordinuar nga qeveria, Ministria e Drejtësisë dhe organizatat e shoqërisë civile, është shfrytëzuar për promovimin e Strategjisë Kombëtare dhe koordinimit ndërinstitutional. Fushata „16 ditët e aktivizmit” e vitit 2023 ka përfshirë më shumë se 120 ngjarje dhe mbi 60.000 pjesëmarrës të pranishëm fizikisht.¹⁵⁶ UNFPA në Kosovë ka zbatuar fushatën **bodyright** (ekspozita bodyright në DOKU.TECH 2025), e cila është orientuar drejt dimensionit digjital të dhunës në kuadër të programit rajonal për Ballkanin Perëndimor.¹⁵⁷ Megjithatë, analiza e Kosovës në kuadër të këtij projekti konstaton qartë se fushatat nuk janë mjaftueshëm të fokusuar në format konkrete të DHNT-së: DHNT-ja ende trajtohet në mënyrë të përgjithësuar, si „dhunë në internet” ose „sulme

153 Kovačević, Milica, and Darvin Murić. *Onlajn aktivnosti, oflajn štete: Onlajn učutkivanje žena u Crnoj Gori*. Podgorica: Centar za demokratsku tranziciju, 2023.

154 Centar za monitoring i istraživanje (CeMI). *Izveštaj o prisustvu rodno zasnovanog govora mržnje prema ženama u javno-političkom životu Crne Gore za period 2024–2025*. Podgorica: CeMI, 2025.

155 United Nations Development Programme North Macedonia. „Online Violence Leaves Scars Too.” 16. Janar 2025.

156 United Nations Kosovo Team. *Annual Results Report 2023*. Pristina: United Nations Kosovo Team, 2024, 31.

157 United Nations Population Fund Kosovo. „Claiming Digital Dignity: UNFPA's Bodyright Action across the Western Balkans during 16 Days.” 2025.

në rrjetet sociale”, pa zhvilluar një gjuhë të standardizuar që do t’i ndihmonte publikut ta njohë dhunën digjitale si një fenomen të veçantë dhe me bazë gjinore. Rekomandimi është që fushatat e ardhshme të jenë të disponueshme në gjuhët e komuniteteve pakicë, që t’u kundërvihen drejtpërdrejt narrativave që e orientojnë viktimën drejt „pajtimit”, si dhe që fushatat të jenë të vazhdueshme e jo të kufizuara në periudha simbolike të aktivizmit.

Në disa vende të rajonit janë dokumentuar narrativa misogjene, anti-gjinore dhe dezinformuese me bazë gjinore, të cilat e relativizojnë dhunën, fajësojnë viktimat dhe delegjitojnë aktivizmin feminist. Prandaj, fushatat për DHNT-në duhet të përfshijnë edhe përgjigjen ndaj dezinformatave, pa e barazuar dhunën me „lirinë e fjalës” dhe pa e bartur përgjegjësinë tek gratë që e raportojnë dhunën.¹⁵⁸

G.2. Narrativat anti-gjinore, dezinformatat dhe hapësira digjitale

Diskursi anti-gjinor paraqet një sfidë të rëndësishme rajonale për avancimin e barazisë gjinore dhe mbrojtjen e grave nga dhuna. Ai nuk i referohet çdo mosmarrëveshjeje me politika të caktuara apo bindjeve konservatore individuale, por modeleve të veprimit publik që barazinë gjinore, të drejtat e grave, shëndetin seksual dhe riprodhues, të drejtat e personave LGBTIQ+ dhe punën e organizatave të shoqërisë civile i paraqesin si rrezik për familjen, fëmijët, kombin apo „vlerat tradicionale”.

Në vendet e Ballkanit Perëndimor, narrativat anti-gjinore shpesh përdorin mesazhe të ngjashme, edhe pse u përshtaten konteksteve lokale politike, fetare dhe mediale. Barazia gjinore paraqitet si një koncept „i huaj” ose „i imponuar”, organizatat për të drejtat e grave si grupe interesi ose „të paguara nga jashtë”, ndërsa edukimi mbi barazinë gjinore, pëlqimin dhe mbrojtjen nga dhuna si një përpjekje për „indoktrinimin e fëmijëve”. Analizat rajonale tregojnë se narrativat e tilla mbështeten në panikun moral, nacionalizmin, konservatorizmin fetar dhe dezinformatat, dhe se kanë për qëllim të kontestojnë ose të ngadalësojnë miratimin dhe zbatimin e politikave inkluzive.

Në hapësirën digjitale, diskursi anti-gjinor përhapet përmes rrjeteve sociale, portaleve, komenteve, platformave video, grupeve të mbyllura të bisedave dhe fushatave të koordinuara. Shpesh kombinohet me gjuhën e urrejtjes, fyerjet, përmbajtjet manipulative dhe dezinformatat me bazë gjinore. Në Bosnjë e Hercegovinë, për shembull, monitorimi i dezinformatave me bazë

158 Dimitrievski, Angel. *The Anti-Gender Movement as a Threat to Democracy in the Western Balkans*. Washington, DC: German Marshall Fund of the United States, 2025, 5–15.

Spanca, Fjolla. *Mapping Gendered Disinformation in the Western Balkans: Albania*. Tirana: Reporting Diversity Network, 2025.

Kovačević, Milica, and Darvin Murić. *Onlajn aktivnosti, oflajn štete: Onlajn učutkivanje žena u Crnoj Gori*. Podgorica: Centar za demokratsku tranziciju, 2023.

Hasani, Adelina, and Jon Limaj. *The Rise of Anti-Gender Narratives in Kosovo: Far-Right Ideologies, Digital Violence, and Threats to Women's Rights*. Pristina: Kosovar Centre for Security Studies, 2026.

gjinore tregojnë se sulmet ndaj grave shpesh bazohen në pamjen e tyre, seksualitetin, amësinë ose devijimin nga rolet e pritshme gjinore, ndërsa barazia gjinore paraqitet si një ide e importuar dhe e papranueshme.

Format më të zakonshme të këtyre narrativave përfshijnë:

- fajësimin e viktimës për dhunën që ka përjetuar;
- pretendimet se gratë i keqpërdorin ligjet ose raportojnë rrejshëm dhunën;
- relativizimin e dhunës digjitale si „shaka“, „mendim i lirë“ apo „sjellje normale në internet“;
- fyerjet e seksualizuara dhe sulmet ndaj grave për shkak të pamjes, seksualitetit, partneritetit apo amësisë;
- shënjestrimin e gazetareve, politikanëve, aktivistëve dhe mbrojtësve të të drejtave të njeriut;
- prezantimin e ligjit për barazi gjinore, edukimin seksual apo mbrojtjen nga dhuna si kërcënim për familjen dhe fëmijët;
- diskreditimin e organizatave të grave, eksperteve dhe institucioneve që punojnë në mbrojtjen nga dhuna;
- përhapjen e përmbajtjeve të pavërteta ose të manipuluar në lidhje me Konventën e Stambollit, ligjet për barazi gjinore, shëndetin seksual dhe riprodhues apo të drejtat e pakicave.

Narrativat e tilla nuk janë neutrale. Ato mund të kontribuojnë në normalizimin e misogjenisë, minimizimin e seriozitetit të dhunës dhe krijimin e një mjedisi ku gratë e raportojnë më rrallë dhunën, ndërsa institucionet reagojnë më ngadalë dhe me më pak vendosmëri. Këshilli i Evropës paralajmëron se retorika anti-gjinore kontribuon në rritjen e gjuhës seksiste të urrejtjes, veçanërisht online dhe mund të nxisë dhunën dhe ngacmimin ndaj grave dhe vajzave, sidomos ndaj atyre që avokojnë publikisht për të drejtat e njeriut. Lidhja me dhunën e ndihmuar nga teknologjia është e drejtpërdrejtë. Përmbajtjet anti-gjinore dhe misogjene mund të jenë hyrje në forma konkrete të dhunës: ngacmime të koordinuara, kërcënime, doksime, shpërndarje të të dhënave private, akuza të rreme, diskreditim i seksualizuar, keqpërdorim i përmbajtjeve intime ose krijim i materialeve të rreme. Gratë që janë të dukshme në hapësirën publike janë veçanërisht të ekspozuara ndaj përpjekjeve për t'u tërhequr nga debati publik, për të pushuar së foluri për dhunën, barazinë gjinore apo tema të tjera me rëndësi shoqërore.

Për trajnimin është e rëndësishme që pjesëmarrësit të bëjnë dallimin midis debatit publik legjitim dhe përmbajtjes që përbën dezinformim, diskriminim, gjuhë të urrejtjes, ngacmim ose nxitje të dhunës. Jo çdo kritikë ndaj politikave gjinore është dhunë, por mesazhet që synojnë të poshtërojnë, frikësojnë, seksualizojnë, përhapin të pavërteta për individët ose nxisin sulme ndaj grave nuk duhet të trajtohen si një „konflikt mendimesh“ i thjeshtë.

Prandaj, fushatat dhe komunikimet publike nuk duhet të mbeten vetëm në mesazhin e përgjithshëm se dhuna është e papranueshme. Është e nevojshme që ato të ofrojnë informacione konkrete, praktike dhe të verifikuara: çfarë është dhuna e ndihmuar nga teknologjia; si të identifikohet kontrolli dhe përndjekja digjitale; ku mund të raportohet dhuna; si të ruhen mesazhet, pamje të ekranit dhe provat e tjera digjitale; kur ekziston një rrezik urgjent; çfarë masash mbrojtëse ekzistojnë; çfarë mund të bëjnë platformat digjitale; cilat organizata ofrojnë mbështetje; dhe si duhet të raportojnë mediat pa sensacionalizëm dhe viktimizim dytësor.

Bashkëpunimi rajonal i grave dhe i organizatave për të drejtat e njeriut nga Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova*, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia tregon se rezistenca politike, polarizimi i debatit publik, dezinformatat dhe sulmet ndaj barazisë gjinore janë sfida të përbashkëta. Prandaj, përgjigjja ndaj këtyre dukurive duhet të kombinojë mbrojtjen juridike, arsimin, alfabetizimin mediatik dhe digjital, mbështetjen për viktimat, komunikimin strategjik si dhe solidaritetin e ndërsjellë të organizatave dhe institucioneve në rajon.

H. ANALIZA E MANGËSIVE DHE REKOMANDIMET

H.1. Analiza e mangësive

Analiza e mangësive¹⁵⁹ tregon se të gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor ndajnë të njëjtin problem strukturor: ekziston një kornizë e caktuar normative për mbrojtjen e grave nga dhuna, por ajo kornizë nuk është e dizajnuar për të njohur, dokumentuar dhe sanksionuar dhunën e ndihmuar nga teknologjia si një formë të veçantë të dhunës me bazë gjinore. Ajo që ndryshon midis vendeve nuk është natyra e problemit, por shkalla në të cilën kjo mangësi është e dukshme dhe e njohur politikisht. Analiza identifikon katër shtresa që gërshtohen dhe përforcojnë njëra-tjetrën.

Niveli normativ: „mangësitë“ në ligj që nuk janë të rastësishme

Mangësia më kritike e përbashkët është se asnjë nga të gjashtë vendet nuk e trajton DHNT-në si një kategori ligjore të integruar. Kontrolli digjital në marrëdhëniet partnere, shpërndarja e paautorizuar e përmbajtjeve intime, ngacmimi i koordinuar dhe pornografia e rreme ndiqen penalisht, aty ku ndiqen penalisht fare, përmes dispozitave të përgjithshme për cenimin e sigurisë, cenimin e privatësisë ose kërcënimet, pa u njohur modeli gjinor që qëndron pas tyre. Si pasojë, gjykata mund të dënojë një mesazh të vetëm, por jo edhe një vit të tërë të kontrollit digjital që i ka paraprirë atij.

Këto mangësi nuk janë pasojë e ndonjë lëshimi teknik apo e prapambetjes legislative. Të gjashtë vendet janë nënshkruese të Konventës së Stambollit,

¹⁵⁹ Analiza e mangësive (analiza e hendekut, përkatësisht e boshllëkut) është një mjet, i cili krahason gjendjen aktuale me qëllimet e dëshiruara. Ajo identifikon „hendekun“ mes gjendjes aktuale dhe asaj të synuar, duke ndihmuar në krijimin e një plani konkret veprimi për kapërcimin e kësaj difference.

të gjitha kanë qasje në rekomandimet e GREVIO-s dhe të gjitha janë në dijeni të Direktivës së BE-së 2024/1385. Vendet zgjedhin në mënyrë selektive se çfarë të aplikojnë. Zgjedhja është gjinore dhe ka tre shkaqe që përforcojnë njëra-tjetrën.

Së pari, proceset legjislative në të gjashtë vendet zhvillohen në institucione që janë strukturalisht mashkullore, të formuara thellësisht nga normat tradicionale mashkullore. Në kuvende, ministri dhe në trupat që miratojnë ligje, gratë vazhdojnë të jenë pakicë, veçanërisht në pozitat që formësojnë përmbajtjen. Përvoja e kontrollit digjital, përndjekjes, shantazhit me përmbajtje intime dhe e ngacmimit të koordinuar nuk është një përvojë që ligjvënësit mesatarisht e njohin nga dora e parë, ndërsa ajo që nuk njihet është më e vështirë të emërtohet si një problem që meriton ligj të veçantë.

Së dyti, DHNT-ja në diskursin publik dhe institucional klasifikohet nën „sigurinë kibernetike” ose „problemet e internetit”, gjë që e nxjerr atë nga korniza e dhunës me bazë gjinore dhe e zhvendos në hapësirën e rregullimit teknik. Ky riklasifikim nuk është neutral, ai i liron institucionet nga detyrimet që Konventa e Stambollit imponon për dhunën ndaj grave dhe e kalon problemin në kompetencën e trupave që nuk kanë detyrim për qasje gjinore. Rezultati është se i njëjti akt, varësisht nga mënyra se si përshkruhet, mund të gjendet ose jashtë fushëveprimit të ligjit për dhunën, ose brenda kornizës së ligjeve që nuk parashikojnë një përgjigje të ndjeshme ndaj gjinisë.

Së treti, ekziston një rezistencë aktive. Në të gjashtë vendet, fushatat anti-gjinore, minimizimi i dhunës ndaj grave dhe delegjitimimi i organizatave feministe janë të pranishme në hapësirën publike dhe ndikojnë drejtpërdrejt në dinamikën legjislative. Në Serbi, propozimi për ndryshimin e Kodit Penal, i cili do të përfshinte disa nga këto forma të dhunës, u tërhoq në vitin 2025 pjesërisht edhe për shkak të presionit të organizuar lidhur me dispozitat e tjera nga e njëjta paketë ligjore. Ligjet që emërtojnë në mënyrë të qartë dhunën me bazë gjinore hasin në rezistencë më të madhe sesa formulimet teknikisht neutrale, pikërisht sepse emërtimi nënkupton edhe përgjegjësi institucionale.

Brenda këtij problemi të përbashkët ekzistojnë, megjithatë, dallime të rëndësishme në shkallën e ngecjes. Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës ka shkuar më së largu: neni 189a i Kodit Penal të FBH-së (2025) kriminalizon në mënyrë të qartë si shpërndarjen ashtu edhe prodhimin e përmbajtjes intime jokonsensuale, duke përfshirë materialin „deepfake”, që është një standard të cilin edhe shumë shtete anëtare të BE-së nuk e kanë arritur ende. Një problem i veçantë normativ i Bosnjës dhe Hercegovinës nuk është vetëm përmbajtja e ligjeve, por numri i tyre: katër kode të ndryshme penale (ai shtetëror, i FBH-së, i RS-së dhe i BD-së së BH-së) aplikojnë standarde të ndryshme për të njëjtën formë të dhunës, varësisht nga vendi ku

jeton viktima, gjë që përbën shkelje të parimit të mbrojtjes së barabartë dhe vështirëson çdo përpjekje për harmonizim.

Në vitin 2023, Mali i Zi ka prezantuar vepra penale relevante, por pa mbuluar „deepfake“-in dhe pa një kornizë sistemike gjinore. Maqedonia e Veriut dhe Kosova* kanë dispozita të zbatueshme, por që nuk e mbulojnë modelin e keqpërdorimit. Shqipëria mbështetet në dispozita të cilat, sipas analizës së DCAF-it, janë joadekuate për mjedisin online. Serbia mbetet i vetmi vend në rajon pa asnjë vepër të veçantë penale të DHNT-së që do të ndiqej sipas detyrës zyrtare, gjë që është veçanërisht shqetësuese duke pasur parasysh se si candidate për në BE është e detyruar të harmonizohet me Direktivën 2024/1385.

Prandaj, mangësitë në ligje janë edhe një mesazh politik: u tregojnë grave që përfjethen dhunë digjitale se ajo që po përfjethen nuk është mjaftueshëm serioze sa të kërkojë një kategori të veçantë juridike, një procedurë të veçantë apo një përgjigje të veçantë të sistemit.

Niveli institucional: dhuna e padukshme brenda sistemit të dukshëm

Problemi i përbashkët institucional nuk është mungesa e institucioneve. Të gjashtë vendet kanë polici, prokurori, gjykata, qendra për punë sociale dhe mehanizma koordinues. Problemi qëndron në faktin se këto institucione nuk janë të pajisura për ta njohur dhunën digjitale ashtu siç është në të vërtetë: dhunë me bazë gjinore me një model të caktuar sjelljeje, dhe jo një incident teknik apo një konflikt privat.

Mosnjohja e nuk është e rastësishme dhe nuk lidhet vetëm me njohuritë e pamjaftueshme apo mungesën e trajnimeve. E njëjta është e kushtëzuar në mënyrë sistemike në të paktën tri mënyra. Institucionet janë të ndërtuara rreth dhunës fizikisht të dukshme. Mavijosjet, largimi nga shtëpia, kërcënimet i raportuar dhe protokollat e tyre, formularët për vlerësimin e rrezikut dhe kriteret për masat mbrojtëse bazohen pikërisht mbi këtë supozim. Kur viktimi sjell pamje të ekranit në vend të raportit mjekësor, sistemi nuk ka një procedurë për këtë lloj prove dhe shpesh nuk ka as vullnetin për ta zhvilluar atë. Kur dhuna nuk lë një gjurmë që sistemi di ta lexojë, sistemi arrin në përfundimin se nuk ka dhunë.

Arsyeja e dytë është e njëjtë si në nivelin normativ: institucionet që reagojnë ndaj asaj që emërtohet si problem, do të reagojnë ndaj DHNT-së vetëm kur sistemi – legjislativ, edukativ dhe ai i protokolleve – thotë qartë se ky është një problem që hyn në kompetencën e tyre dhe për të cilin ata janë përgjegjës. Për sa kohë që DHNT-ja trajtohet si një „incident kibernetik“ ose „konflikt i ndërsjellë në internet“, polici që nuk reagon nuk e shkel procedurën, ai e ndjek atë.

Arsyeja e tretë janë stereotipet gjinore brenda vetë institucioneve. Hulumtimet nga rajoni dokumentojnë modele ku viktimat e DHNT-së pyeten se pse kanë dërguar fotografi, pse kanë qëndruar në kontakt apo pse thjesht nuk e kanë „mbyllur llogarinë”. Ky kalim i barrës tek viktima nuk është një lëshim individual i një polici apo gjyqtari të caktuar, është një supozim i institucionalizuar se gruaja mban përgjegjësi për dhunën që i ushtrohet në hapësirën digjitale, ashtu siç ka mbajtur për një kohë të gjatë dhe shpesh mban ende në hapësirën fizike.

Brenda këtij modeli të përbashkët të mosnjohjes ekzistojnë dallime të rëndësishme që tregojnë se ku saktësisht dështon sistemi. Shqipëria ka infrastrukturën më të zhvilluar të mekanizmave të koordinuar të referimit në rajon, por kjo infrastrukturë nuk është e konceptuar për DHNT-në: nuk ka protokolle të standardizuara për vlerësimin e rrezikut digjital, nuk ka procedurë për provat digjitale dhe nuk ka përgjegjësi të qartë se kush e koordinon përgjigjen kur dhuna ndodh online. Infrastruktura ekziston, por nuk është e përshtatur për problemin që duhet të zgjidhë, gjë që është veçanërisht frustruese sepse tregon se vetë koordinimi nuk mjafton pa përmbajtjen gjinore dhe digjitale që e plotëson atë. Kosova* ka një kornizë të fuqishme normative dhe Konventën e Stambollit në Kushtetutë, por një zbatim institucional i cili, sipas vlerësimit të GREVIO-s, realizohet në më pak se gjysmën e masave të parashikuara; zbrazëtia mes asaj formale dhe asaj reale është veçanërisht e theksuar për DHNT-në, e cila trajtohet si një çështje sigurie dhe jo si dhunë me bazë gjinore. Bosnja dhe Hercegovina ka një problem specifik institucional që nuk ekziston në asnjë vend tjetër: prova digjitale nuk është e definuar në asnjë nga katër ligjet e procedurës penale, që do të thotë se gjykatat vendosin vetë për pranueshmërinë e provave që janë vendimtare për procesimin e rasteve të DHNT-së; studimi i Këshillit të Evropës (2025) dokumenton lëndë të hedhura poshtë pikërisht për këtë arsye.¹⁶⁰

Emëruesi i përbashkët i të gjitha këtyre specifikave është i njëjtë: DHNT-ja mbetet një dhunë e padukshme, jo sepse është e padukshme për viktimat, por sepse institucionet nuk janë mësuar ta shohin atë.

Niveli i të dhënave: i padukshëm nuk do të thotë se është joekzistent

Të gjashtë vendet ndajnë të njëjtin problem themelor me të dhënat: DHNT-ja nuk është një kategori e veçantë administrative në asnjë statistikë kombëtare. Policia, prokuroritë dhe gjykatat regjistrojnë kualifikimin juridik të veprave – kërcënim, përndjekje, fyerje, cenim i privatësisë – por jo edhe faktin që dhuna është ushtruar përmes rrjeteve sociale, aplikacioneve të mesazheve, aplikacioneve të ndjekjes, profileve të rreme apo përmbajtjeve

¹⁶⁰ Iviq, Gorica dhe Baxhiq, Selma. 2025. *Analysis of cases of technology-facilitated violence against women in Bosnia and Herzegovina*. Strasbourg: Këshilli i Evropës fq. 23-24

të gjeneruara nga inteligjenca artificiale. Dimensioni digjital i dhunës mbetet statistikisht i padukshëm.

Ky nuk është një lëshim teknik apo një çështje kapaciteti. Është një zgjedhje politike me pasoja të drejtpërdrejta. Një sistem që nuk e regjistron DHNT-në si një kategori të veçantë nuk mund t'i ndjekë trendet e rritjes apo ndryshimet në format e dhunës, nuk mund të vlerësojë nëse ligjet ekzistuese funksionojnë në praktikë dhe nuk mund të identifikojë se cilat platforma, cilat kontekste dhe cilat modele të marrëdhënieve shkaktajnë rrezikun më të madh. Kjo bën që të mos mund të arsyetohet buxheti për trajnime të specializuara, protokolle dhe shërbime mbështetëse. Mungesa e të dhënave nuk është një gjendje neutrale, ajo mbron në mënyrë aktive status quo-në duke pamundësuar avokimin e argumentuar për ndryshim.

Ajo që dimë vjen pothuajse ekskluzivisht nga hulumtimet e organizatave të shoqërisë civile dhe organizatave ndërkombëtare, dhe jo nga evidencat institucionale. Këto hulumtime janë të qëndrueshme dhe përputhen me njëra-tjetrën. Të dhënat dhe shifrat e marra nuk janë një dukuri marginale që sistemi mund ta injorojë me të drejtë. DHNT-ja është një përvojë masive të cilën statistika zyrtare thjesht nuk e sheh, sepse nuk është mësuar ta kërkojë atë.

Mungesa e të dhënave gjithashtu ka pasoja konkrete operative për viktimat: kur nuk ka të dhëna për incidentet e mëparshme digjitale, institucionet nuk mund ta dallojnë modelin e eskalimit, nuk mund ta lidhin raportimin e dhunës fizike me raportimet e mëparshme të ngacmimit digjital nga i njëjti kryerës dhe nuk mund ta vlerësojnë rrezikun që kanoset. Viktimës i duhet që çdo herë nga fillimi të vërtetojë kontekstin të cilin sistemi nuk e ka ruajtur. Praktikiht, mungesa e të dhënave për DHNT-në shpesh tregon pikërisht për mungesën e të dhënave për të gjitha format e dhunës me bazë gjinore. Analizat e dukurive dhe e trendeve të dhunës mbështeten shpesh në të dhënat e organizatave të shoqërisë civile, të cilat mbledhin në mënyrë sistemike atë që institucionet nuk e regjistrojnë. Ky inversion, ku shoqëria civile është prodhuesi primar i të dhënave mbi dhunën ndaj grave, nuk është shenjë e një ekosistemi të shëndetshëm mbështetës, por një tregues se sa thellë shtrihet padukshmëria institucionale.

Niveli kulturor-digjital: dhuna që normalizohet

Ky nivel ndryshon nga të mëparshmit për faktin se ligjet, protokollet dhe të dhënat nuk mund ta përcaktojnë atë vetvetiu. Bëhet fjalë për mënyrën se si shoqëria e kupton, e emërtën dhe e vlerëson ose nuk e vlerëson përvojën e grave që pësojnë dhunë digjitale. Normalizimi nuk është mungesë e reagimit: është një proces aktiv në të cilin dhuna riemërtohet, minimizohet, arsyetohet ose i lihet si barrë viktimës, dhe ky proces zhvillohet njëkohësisht në familje, media, komunitete online dhe në institucione.

Hapësira digjitale nuk i ka krijuar këto modele, por i ka përshpejtuar dhe organizuar ato në mënyrë dramatike. Ajo që më parë ishte një presion lokal, i koordinuar dobët ndaj një gruaje që „flet shumë” apo „ekspozohet shumë”, tani brenda pak orësh mund të shndërrohet në një fushatë të koordinuar me mijëra pjesëmarrës, me një gjurmë të përhershme digjitale dhe me një audiencë që merr pjesë aktive në shkaktimin e dëmit. Anonimiteti zvogëlon ndjenjën individuale të përgjegjësisë, algoritmet shpërblejnë konfliktin dhe angazhimin emocional, ndërsa shpejtësia e përhapjes ia pamundëson viktimës çfarëdo lloj kontrolli mbi historinë e saj personale.

Mekanizmi qendror i normalizimit në të gjashtë vendet është fajësimi i viktimës, gjegjësisht supozimi se gruaja ka kontribuar në dhunën që po ushtrohet ndaj saj përmes pranisë së saj në hapësirën online, dërgimit të mesazheve, fotografive apo shprehjes së qëndrimeve të saj. Ky supozim nuk është vetëm një qëndrim i publikut, por shfaqet edhe në përgjigjet institucionale, në raportimet mediatike dhe në reagimet familjare. Hulumtimi i organizatës ATINA „Mos e pëlqe dhunën” (2025) i kuantifikon përmasat: 84% e popullatës së përgjithshme në Serbi konsideron se viktimat e dhunës digjitale kanë kontribuar vetë në atë situatë, ndërsa 84% e grave që kanë përjetuar vetë dhunën digjitale mendojnë se janë vetë përgjegjëse për atë që u ka ndodhur. Brendësimi i fajit nuk është një reagim psikologjik individual, është një rezultat i parashikueshëm i mjedisit kulturor i cili vazhdimisht dërgon këtë mesazh.

Fushatat anti-gjinore përfaqësojnë një formë më të organizuar të të njëjtit normalizim. Në të gjashtë vendet është i pranishëm diskursi që delegjtimon aktivizmin feminist, konteston rëndësinë e dhunës me bazë gjinore si kategori e veçantë dhe i paraqet ligjet për mbrojtjen e grave si një kërcënim ideologjik. Në Shqipëri, ky diskurs është dokumentuar përmes 53 rasteve të dezinformative me bazë gjinore në periudhën 2020–2025, të cilat përfs-hijnë sulme të koordinuara ndaj grave në funksione publike. Në Serbi, kjo u manifestua përmes fillimit të procedurave para Gjykatës Kushtetuese kundër Ligjit për Barazi Gjinore. Në të gjashtë vendet, organizatat e grave që punojnë në fushën e DHNT-së bëhen vetë objektiva të ngacmimit digjital. Dhuna përdoret si një instrument për t'i heshtur pikërisht ato që do të duhej t'u ndihmonin viktimave.

Ajo që e bën këtë nivel veçanërisht të vështirë është vetëmjaftueshmëria e tij: normalizimi i dhunës zvogëlon raportimin, raportimi i zvogëluar konfirmon narrativën se problemi nuk është serioz, ndërsa kjo narrativë më tej zvogëlon vullnetin institucional për t'u përgjigjur. Asnjë ligj nuk mund ta ndërpresë këtë cikël në vetvete. Kjo kërkon një ndryshim të njëkohshëm në arsim, media, kulturë institucionale dhe në diskursin publik, gjë që është punë e brezave, dhe jo e cikleve legjislativë.

Emëruesi i përbashkët: sistem që mbetet prapa teknologjisë dhe dhunës

Katër nivelet e analizuara – normativ, institucional, i të dhënave dhe ai kulturor-digjital – nuk janë probleme të ndara që mund të zgjidhen pavarësisht nga njëri-tjetri. Ata përbëjnë një sistem të përforcimit të ndërsjellë, ku çdo mangësi legjitimon dhe thellon të gjitha të tjerat. Pa kriminalizim nuk ka procesim; pa procesim nuk ka të dhëna; pa të dhëna nuk ka argumente për trajnime dhe buxhet; pa trajnime, institucionet nuk e njohin dhunën; pa njohje, viktimat nuk raportojnë; pa raportime, sistemi arrin në përfundimin se nuk ka problem dhe se nuk ka arsye për kriminalizim. Cikli mbyllet.

Ajo që e bën këtë cikël veçanërisht rezistent ndaj ndryshimit është se secili prej elementeve të tij ka një logjikë të vetën, e cila duket e arsyeshme kur shihet e izoluar: ligji nuk mund të parashikojë çdo formë teknike të dhunës që do të shfaqet; institucioni nuk mund të trajnohet për atë që ligji nuk e emërton; statistika nuk mund të regjistrojë një kategori që nuk ekziston; qëndrimet kulturore ndryshojnë ngadalë dhe nuk mund të ndryshohen me dekret. Secili aktor, i parë më vete, vepron në përputhje me atë që i kërkon sistemi. Problemi qëndron në faktin se sistemi si tërësi nuk funksionon për viktimat e DHNT-së.

Ekziston edhe një dimension që ndërlikon më tej situatën në të gjashtë vendet: teknologjia po zhvillohet më shpejt se secila prej këtyre shtresave. Pornografia „deepfake“, aplikacionet e ndjekjes, përmbajtja e gjeneruar nga inteligjenca artificiale për ngacmim dhe fushatat e koordinuara përmes kanaleve të grupeve private nuk janë shfaqur dje, por asnjë nga sistemet e analizuara – normativ, institucional, statistikor apo kulturor – nuk i ka përtihitur plotësisht ato. Kjo do të thotë se edhe kur cikli vicioz ndërpritet diku, kur një vend miraton një ligj të ri ose një institucion zhvillon një protokoll, ai reagon ndaj problemit të së djeshmes, ndërsa kryerësit tashmë janë duke përdorur mjetet e së nesërme.

Ky cikël është e mundur të ndërpritet, gjë që kërkon ndërhyrje të njëkohshme në pika të shumëfishta në vend të një qasjeje „hap pas hapi“ ku pritët që njëra shtresë të zgjidhet përpara se të kalohet tek tjetra.

Pikërisht kjo është logjika e rekomandimeve që vijojnë në H.2: secila prej tyre i referohet një pike të kthesës në qark, por ato janë të konceptuara si një tërësi që ndryshon sistemin, dhe jo si një listë e korrigjimeve të thjeshta teknike.

H.2. Rekomandimet sipas aktorëve

1. Për organet legislative dhe ministritë e drejtësisë

- Të harmonizohet legjislacioni penal me Rekomandimin e Përgjithshëm Nr. 1 të GREVIO-s dhe Direktivën e Bashkimit Evropian 2024/1385, veçanërisht lidhur me shpërndarjen e përmbajtjeve intime pa pëlqim, shantazhin me përmbajtje intime, përndjekjen kibernetike, ngacmimin kibernetik dhe përmbajtjen seksuale sintetike.
- Të sigurohet që format më të rënda të dhunës së ndihmuar nga teknologjia të ndiqen sipas detyrës zyrtare, veçanërisht kur ekziston rreziku i përshkallëzimit, shantazhit, zhvatjes, kur përfshihen të miturit, dhunës nga partneri ose kërcënimeve për dhunë fizike.
- Të rregullohen provat digjitale në ligjet e procedurës penale dhe në udhëzues, duke përfshirë ruajtjen e linqeve, pamjeve të ekranit, metadatave, llogarive dhe komunikimit me platformat.

2. Për policinë, prokurorinë dhe gjykatat

- Të prezantohet trajnimi i specializuar mbi dhunën e ndërmjetësuar nga teknologjia, provat digjitale, vlerësimin e rrezikut dhe komunikimin e ndjeshëm ndaj traumës me viktimat.
- Të mos këshillohen viktimat që „thjesht të largohen nga interneti”, por të ndërmerren veprime mbrojtëse, të dokumentohen provat dhe të bëhet vlerësimi i rrezikut.
- Në çdo raportim të vlerësohet nëse incidenti digjital është pjesë e një modeli më të gjerë të dhunës nga partneri, familjare, seksuale, ekonomike apo publike.

3. Për qendrat për punë sociale, institucionet shëndetësore dhe mekanizmat lokalë

- Të përfshihen pyetjet në lidhje me kontrollin digjital dhe kërcënimet online në vlerësimin standard të rrezikut.
- Të hartohen protokolle për bashkëpunim me organizatat e specializuara të grave dhe me mbështetjen teknike.
- Të mbrohen veçanërisht fëmijët dhe të miturit, duke përfshirë urgjentisht shërbimet kompetente kur bëhet fjalë për përmbajtje seksuale, shantazh ose përndjekje.

4. **Për organizatat e shoqërisë civile**

- Të hartohen procedura të brendshme për pranimin e rasteve të dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia: vlerësimi fillestar i rrezikut, kanali i sigurt i komunikimit, lista e kontakteve urgjente, protokoli për provat dhe mënyra e referimit.
- Të mos merren më shumë të dhëna nga viktimat sesa është e nevojshme; të mos ruhen përmbajtjet intime pa një qëllim të qartë, pëlqim dhe pa procedura të sigurisë.
- Të mblidhen të dhëna të anonimizuara për avokim, duke përfshirë llojin e dhunës digjitale, marrëdhënien midis viktimës dhe kryerësit, platformën, reagimin e institucioneve dhe rezultatin.

5. **Për mediat dhe platformat digjitale**

- Të raportohet pa publikuar identitetin, detajet intime ose përmbajtjet që shkaktojnë viktimizim dytësor të viktimës.
- Platformat duhet të sigurojnë mekanizma të shpejtë dhe të disponueshëm për heqjen e përmbajtjeve intime pa pëlqim, të kërcënimeve, doksimit dhe të ngacmimeve të koordinuara.
- Fushatat duhet të përmbajnë informacione të qarta në lidhje me raportimin, provat, rrezikun dhe mbështetjen, dhe jo vetëm mesazhe të përgjithshme.

PJESA2

PROGRAMI I

TRAJNIMIT

An abstract graphic on a purple background. It features three white-outlined gears of different sizes. Overlaid on and around the gears is a complex network of grey nodes connected by thin grey lines. Several lines, colored orange and red, trace paths through the network, starting from the top right and moving towards the center and left.

- a PARIMET E PROGRAMIT
- b ORARI I PROGRAMIT KATËRDITOR ONLINE
- c MODULET E TRAJNIMIT DHE SHËNIMET METODOLOGJIKE
- d STUDIMET E RASTIT PËR PUNË NË GRUPE
- e ÇFARË MË TUTJE PAS TRAJNIMIT
- f REKOMANDIME PËR LEHTËSIMIN E PROGRAMIT ONLINE

PARIMET E PROGRAMIT

Programi i trajnimit bazohet në kuptimin e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia (DHNT) si një formë e dhunës me bazë gjinore, e cila mund të kryhet, përforcohet ose zgjatet përmes përdorimit të teknologjive digjitale. Qëllimi i programit nuk është vetëm që pjesëmarrësit dhe pjesëmarrëset të njohin incidentet individuale digjitale, por të kuptojnë modelin më të gjerë të kontrollit, frikësimit, poshtërimit të seksualizuar dhe kufizimit të lirisë së grave dhe vajzave në hapësirën digjitale dhe në atë jashtë linje.

Qasja e bazuar në gjini dhe në të drejtat e njeriut. DHNT-ja nuk trajtohet kryesisht si një problem teknik, i sigurisë kibernetike apo i komunikimit, por si një çështje e barazisë gjinore, e të drejtave të njeriut, e mbrojtjes nga diskriminimi dhe e qasjes në drejtësi. Programi nis nga fakti se teknologjitë digjitale shpesh riprodhojnë dhe përforcojnë pabarazitë ekzistuese gjinore dhe marrëdhëniet e pushtetit.

Qasja e përqendruar te e mbijetuarja. Siguria, dinjiteti, konfidencialiteti, pëlqimi i informuar dhe e drejta e gruas apo vajzës për të marrë vetë vendime për hapat e mëtejshëm përbëjnë bazën e çdo përgjigjeje. Trajnimi thekson se përgjegjësia për dhunën i takon kryerësit, dhe jo personit që i ekspozohet dhunës. Këshillat për bllokimin e llogarive, ndryshimin e fjalëkalimeve apo largimin nga rrjetet mund të jenë pjesë e planit të sigurisë, por nuk guxojnë të zëvendësojnë përgjegjësinë institucionale dhe ndjekjen penale të dhunës.

Parimi „mos bëj dëm“. Raportimi, mbledhja e provave, komunikimi me institucionet dhe fjalimet publike mbi rastin mund të rrisin rrezikun nga dhuna e mëtejshme, hakmarrja ose viktimizimi dytësor. Prandaj, çdo veprim duhet

të bazohet në vlerësimin e rrezikut, mbrojtjen e privatësisë, trajtimin e kujdesshëm të provave digjitale dhe shmangien e veprimeve që e ekspozojnë viktimën ndaj presionit shtesë apo poshtërimit publik.

Qasja e informuar mbi traumën. Pjesëmarrësit dhe pjesëmarrëset aftësohen të njohin pasojat e dhunës, duke përfshirë frikën, ndjenjën e humbjes së kontrollit, turpin, ankthin, tërheqjen nga hapësira publike dhe digjitale si dhe lëkundjen lidhur me raportimin. Programi nxit një komunikim i cili nuk vë në pikëpyetje besueshmërinë e të mbijetuarës, nuk këmbëngul në përsëritjen e detajeve traumatike dhe nuk e kushtëzon mbështetjen me raportimin formal të dhunës.

Kuptimi i vazhdimësisë së dhunës online-offline. DHNT-ja shihet si pjesë e një modeli më të gjerë të dhunës nga partneri, familja, seksuale ose publike. Ndjekja digjitale, qasja në llogari, mbikëqyrja e telefonit, kërcënimet me publikimin e përmbajtjeve intime, profilet e rreme dhe ngacmimi përmes kontakteve të përbashkëta mund të jenë vazhdimësi e dhunës pas ndarjes ose një paralajmërim për përshkallëzimin e mundshëm të dhunës fizike. Prandaj, vlerësimi i rrezikut duhet të përfshijë edhe dimensionin digjital.

Ndërsektorialiteti dhe aksesueshmëria. Programi njeh që rreziqet, pasojat dhe pengesat në qasjen ndaj mbrojtjes nuk janë të njëjta për të gjitha gratë dhe vajzat. Vëmendje e veçantë u kushtohet grave me aftësi të kufizuara, grave rome, grave nga zonat rurale, grave migrante, pjesëtareve të pakicave kombëtare, grave LGBTI, vajzave, grave të moshuara, grave në jetën publike dhe grave që varen nga kryerësi në aspektin ekonomik, strehimor apo familjar.

Zbatimi praktik i njohurive. Trajnimi kombinon aspektin juridik, psiko-social dhe atë të sigurisë digjitale. Pjesëmarrësit dhe pjesëmarrëset mësojnë të identifikojnë format e DHNT-së, të bëjnë pyetje të sigurt, të dokumentojnë mesazhe, pamje të ekranit, lidhje dhe gjurmë të tjera digjitale, të vlerësojnë urgjencën e rrezikut, ta referojnë personin tek mbështetja e duhur si dhe të kuptojnë kufijtë e rolit të tyre profesional.

Përgjigjja multisektorale dhe e koordinuar. Mbrojtja efektive kërkon bashkëpunimin e policisë, prokurorive, gjykatave, qendrave për punë sociale, institucioneve shëndetësore dhe arsimore, ofruesve të ndihmës juridike falas, shtëpive të sigurt, shërbimeve SOS, organizatave të shoqërisë civile dhe, kur është e nevojshme, ekspertëve të sigurisë digjitale. Programi nxit një kuptim të qartë të kompetencave, të mekanizmave të referimit dhe të menaxhimit të rastit, duke mbrojtur konfidencialitetin dhe sigurinë e të mbijetuarës.

Qëndrimi kritik ndaj narrativave anti-gjinore dhe dezinformimit. Trajnimi njeh se narrativat misogjene, anti-gjinore dhe diskriminuese kontribuojnë

në relativizimin e dhunës, fajësimin e viktimave dhe normalizimin e ngacmimit online. Pjesëmarrësit dhe pjesëmarrëset zhvillojnë kapacitetet për të dalluar debatin legjitim publik nga dezinformimi, gjuha e urrejtjes, shënjestrimi i seksualizuar dhe sulmet e koordinuara ndaj grave, veçanërisht ndaj gazetareve, aktivisteve, politikanëve dhe mbrojtëseve të të drejtave të njeriut.

Relevanca rajonale dhe të mësuarit përmes shkëmbimit. Programi përdor përvojat e të gjitha vendeve të Ballkanit Perëndimor, duke njohur dallimet në legjislacion dhe në kapacitetet institucionale, por edhe sfidat e përbashkëta: mungesën e të dhënave, procedimin e pabarabartë, mbështetjen e kufizuar për viktimat, bashkëpunimin e dobët me platformat dhe mosnjohjen e mjaftueshme të dimensionit digjital të dhunës. Shkëmbimi i praktikave dhe analiza e studimeve të rastit shërbejnë për zhvillimin e zgjidhjeve të zbatueshme, dhe jo vetëm për përcjelljen e informacionit.

ORARI I PROGRAMIT KATËRDITOR ONLINE

Trajnimi zgjat katër ditë dhe zhvillohet online. Trajnimi zgjat më së shumti tri orë në ditë, duke përfshirë edhe pauzat. Puna efektive është afërsisht katër orë në ditë, sepse prezantimet më të gjata janë zëvendësuar me hyrje më të shkurtra, ushtrime praktike, punë në grupe më të vogla dhe detyra të qarta. Fokusi është që pjesëmarrëset të dalin me mjete konkrete, dhe jo vetëm me informacione të reja.

Çdo ditë e trajnimit përfundon me një produkt të shkurtër: harta e termave dhe e modeleve të dhunës; mini-harta e kornizës ligjore dhe institucionale kombëtare; lista për vlerësimin e rrezikut dhe plani i mbështetjes; mesazhi komunikues ose i avokimit dhe plani personal i veprimit.

DAN	KOHA	SESIONI	REZULTATI PRAKTIK
1: Korniza konceptuale	10:00-10:15	Hyrja, rregullat e punës, hapësira e sigurt, pritshmëritë	Marrëveshja mbi punën dhe harta fillestare e pritshmërive
	10:15-10:45	Gjinia, pushteti, dhuna ndaj grave dhe dimensionit digjital	Harta e përbashkët e nocioneve
	10:45-11:00	Pauzë	
	11:00-11:45	Format e dhunës dhe ndërseksionaliteti sipas vendeve	Tabela: grupet me barriera shitesë
	11:45-12:30	Dhuna e ndërmjetësuar nga teknologjia si një vazhdimësi online – offline	Punë në grupe me shembuj
	12:30-13:00	Refleksion: çfarë ndryshon kjo në praktikën tonë?	Lista e pyetjeve për pranimin e rastit
2: Korniza normative dhe institucionale	10:00-10:15	Check-in dhe rishikimi i Ditës 1	
	10:15-10:45	Konventa e Stambollit, GREVIO, CEDAW dhe Direktiva e Bashkimit Evropian 2024/1385	Tri standarde kryesore për avokim
	10:45-11:30	Kornizat ligjore kombëtare sipas vendeve	Harta e dallimeve dhe e praktikave të mira
	11:30-11:45	Pauzë	
	11:45-12:15	Të dhënat dhe evidencat: çfarë sheh sistemi dhe çfarë nuk sheh	Lista e të dhënave minimale për rastin
	12:15-12:45	Ushtrim: nga e dhëna deri tek argumenti i avokimit	Argument i shkurtër në 5 fjali
	12:25- 13:00	Reflektim mbi ditën e 2-të	
3: Praktika, rreziku dhe mbështetja për viktimën	10:00-10:15	Check-in dhe hyrje në punën e informuar mbi traumën	
	10:15-10:45	Tipologjia e dhunës së ndërmjetësuar nga teknologjia	Identifikimi i formave të dhunës
	10:45-11:30	Vlerësimi i rrezikut nga vazhdimi, intensifikimi dhe kalimi në vepër fizike apo vepër tjetër penale	Lista e plotësuar e rrezikut bazuar në studimin e rastit
	11:30-11:45	Pauzë	
	11:45-12:15	Provat digjitale, planifikimi i sigurisë dhe mjetet StopNCII dhe CyberIntima	Mini-plan për mbështetjen e viktimës
	12:15-13:00	Punë në grupe: rruga e referimit në vendin tim	Harta e referimit
4: Nga njohuria deri tek veprimi	10:00-10:15	Check-in dhe rishikimi i njohurive të marra	
	10:15-10:45	Fushatat, narrativat publike dhe diskursi anti-gjinor	Analiza e mesazhit të fushatës
	10:45-11:30	Analiza e mangësive dhe praktikave të mira për transferim	Prioritetet sipas vendeve
	11:30-11:45	Pauzë	
	11:45-12:15	Avokimi: nga rasti dhe e dhëna deri tek rekomandimi	Drafti i mesazhit të avokimit
	12:15-13:00	Plani i veprimit personal dhe organizativ	Plani për dy javët dhe tre muajt e ardhshëm
	13:00-13:30	Mbyllja e programit	

C > MODULET E TRAJNIMIT DHE SHËNIMET METODOLOGJIKE

Moduli I - **Konceptet gjinore dhe dhuna ndaj grave**

Pjesëmarrëset e kuptojnë gjininë, pabarazinë gjinore, ndërseksionalitetin dhe dhunën ndaj grave si një fenomen strukturor. Metodat: prezantim i shkurtër, harta e nocioneve, punë në grupe.

Moduli II - **Dhuna e ndihmuar nga teknologjia si një vazhdimësi**

Pjesëmarrëset e identifikojnë se dhuna digjitale nuk është „më pak e vërtetë” dhe se e njëjta shpesh i paraprin, shoqëron ose përforcon dhunën offline.

Metodat: studime të rastit nga dokumentet kombëtare, analiza e modelit të kontrollit.

Moduli III - **Standardet ndërkombëtare**

Pjesëmarrëset janë në gjendje të përdorin Konventën e Stambollit, Rekomandimin e Përgjithshëm Nr. 1 të GREVIO-s, CEDAW-n dhe Direktivën e Bashkimit Evropian 2024/1385 si argumente për mbrojtje dhe avokim.

Moduli IV - **Kornizat kombëtare dhe të dhënat**

Pjesëmarrëset mapojnë ligjet, institucionet, të dhënat, evidencat dhe mangësitë në vendin e tyre.

Metodat: tabela krahasuese, punë sipas vendeve, prezantim i shkurtër.

Moduli V - **Format e dhunës, provat digjitale dhe mjetet**

Pjesëmarrëset dallojnë format e dhunës, njohin parimet themelore të ruajtjes së provave dhe kuptojnë kufizimet e mjeteve StopNCII dhe CyberIntima.

Moduli VI - **Vlerësimi i rrezikut dhe rruga e referimit**

Pjesëmarrëset ushtrojnë vlerësimin e rrezikut nga vazhdimi, intensifikimi dhe kalimi në dhunë fizike, dhunë seksuale, zhvatje apo vepër tjetër penale.

Moduli VII - **Fushatat, narrativat publike dhe mediat**

Pjesëmarrëset analizojnë fushatat, identifikojnë narrativat anti-gjinore dhe formësojnë mesazhe që nuk i viktimizojnë viktimat.

Moduli VIII - **Analiza e mangësive, rekomandimet dhe plani i veprimit**

Pjesëmarrëset formulojnë rekomandime sipas aktorëve dhe e përfundojnë trajnimin me një hap realist për dy javët dhe tre muajt e ardhshëm.

STUDIMET E RASTIT PËR PUNË NË GRUPE

Studimet e rastit duhet të përdoren si shembuj pune, të anonimizuar dhe të informuar mbi traumën. Nuk është e nevojshme të hyhet në detaje sensacionaliste, por të analizohet modeli i dhunës, rreziku, provat, përgjigja institucionale dhe hapat e mundshëm të mbështetjes.

VENDI	STUDIMET E RASTIT TË PROPOZUARA
Serbia	Grupet në Telegram për shpërndarjen e paautorizuar të përmbajtjeve intime; rasti i përmbajtjes seksuale sintetike në një shkollë fillore në Beograd; kontrolli digjital në dhunën nga partneri.
Maqedonia e Veriut	Rasti i publikimit të fotografive intime nga ish-partneri; ngacmimi digjital i vajzave dhe grave të reja; vazhdimi i abuzimit pas ndarjes.
Kosova*	Rasti i gazetares së ekspozuar ndaj një fushate të koordinuar të kërcënimeve dhe gjuhës së urrejtjes; shpërndarja e përmbajtjes intime nga ish-partneri; barrierat për gratë nga komunitetet pakicë.
Shqipëria	Rasti i gruas që bëri vetëvrasje pas shantazhit dhe publikimit të fotografive intime në TikTok; sulmet e koordinuara ndaj gazetarëve dhe aktivistëve.
Bosnja dhe Hercegovina	Rasti i Gradaçacit si shembull i ndërlidhjes midis hapësirës digjitale, femicidit dhe lëshimeve institucionale; lëndët në të cilat provat digjitale nuk janë mbledhur siç duhet.
Mali i Zi	Rasti i shpërndarjes së paautorizuar të përmbajtjeve intime nga viti 2026; monitorimi i fushatave misogjene ndaj politikaneve dhe aktivistëve; përndjekja digjitale si rrezik para femicidit.

e > ÇFARË MË TUTJE PAS TRAJNIMIT

Trajnimi përfundon me përpunimin e një plani veprimit, pasi qëllimi nuk është vetëm marrja e njohurive, por ndryshimi i praktikës. Planin duhet të jetë i shkurtër, realist dhe i lidhur me mandatin e organizatës apo institucionit nga vjen pjesëmarrësja.

- Në dy javët e ardhshme: plotësoni procedurën e brendshme për pranimin e rasteve të dhunës digjitale; krijoni listën e kontakteve për mbështetje urgjente dhe të specializuar; kontrolloni mënyrën e sigurt të ruajtjes së provave digjitale; caktoni një person kontakti në policinë lokale, prokurori apo në qendrën për punë sociale; ose ndani atë që keni mësuar me ekipin.
- Në tre muajt e ardhshëm: zhvilloni një mini-protokoll për vlerësimin e rrezikut; organizoni një trajnim të brendshëm; krijoni një hartë lokale të mbështetjes; nisni një iniciativë për evidencë më të mirë të dhunës së ndihmuar nga teknologjia; ose përgatitni një propozim avokimi për harmonizimin e ligjit me Rekomandimin e Përgjithshëm Nr. 1 të GREVIO-s dhe Direktivën e Bashkimit Evropian 2024/1385.

REKOMANDIME PËR LEHTËSIMIN E PROGRAMIT ONLINE

- Ekipi që organizon trajnimin duhet të përbëhet nga të paktën dy persona: njëri udhëheq përmbajtjen dhe diskutimin, ndërsa tjetri monitoron kohën, bisedën, teknikën, punën në grupe më të vogla dhe mirëqenien e pjesëmarrëseve.
- Përdorni një qasje të informuar mbi traumën: askush nuk është i detyruar të ndajë përvoja personale; kamera nuk është e detyrueshme; pauza është e mundur; rregullat e konfidencialitetit dhe mbështetjes shpjegohen në fillim.
- Ndryshoni modalitetet e punës çdo 30-40 minuta: prezantim i shkurtër, diskutim, sondazh, punë në grupe më të vogla, reflektim individual, studim rasti.
- Të gjitha materialet duhet të jenë të disponueshme në gjuhët e pjesëmarrëseve të paktën tri ditë para trajnimit. Nocionet kryesore shpjegohen me emrat e tyre të plotë, pa u mbështetur në shkurtesa.
- Të gjitha produktet e grupit duhet të dokumentohen në një dokument të përbashkët dhe t'u dërgohen pjesëmarrësve pas trajnimit.

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës "Pjetër Bogdani"

364.632-0552:004.738.5(497)

Kurrikula rajonale krahasuese dhe programi
katërditor i trajnimit online / Radmila Žigić ...[etj.].
- Prishtinë : Medica Kosova, 2026. - 110 f. : ilustr. ;
22 cm.

1. Shehu, Veprorë 2. Todorov, Danica 3.
Stepanov, Biljana

ISBN 978-9951-9327-0-7

ISBN 978-9951-9327-0-7

9

789951

932707

An abstract graphic on the right side of the page, consisting of a complex network of light blue lines and dots of varying sizes, resembling a molecular structure or a digital network, set against a solid dark blue background.

KURRIKULA RAJONALE KRAHASUESE
DHE PROGRAMI KATËRDITOR
I TRAJNIMIT ONLINE